

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΑΙΤΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ. Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΦΟΡΕΩΝ
ΕΦΟΡΙΑΚΩΝ, ΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΤΗΣ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ**

ΣΟΥΛΙ ΓΚΟΥΡΙΕ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΔΙΑΚΟΜΙΧΑΛΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

ΠΡΕΒΕΖΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2018

**CAUSES OF TAXAVIATION AND TAXATION IN GREECE.
THE VIEW OF IMPLEMENTED BODIES OF ACTORS,
ACCOUNTANTS AND ENTREPRENEURS OF WESTERN
ATTIKI**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή
Τόπος, Ημερομηνία

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής

Μιχάλης Διακομιχάλης,
Αναπληρωτής Καθηγητής

2. Μέλος επιτροπής

Ευστράτιος Κυπριωτέλης ,
Λέκτορας

3. Μέλος επιτροπής

Αριστείδης Αναγνωστάκης,
Λέκτορας

Ο Προϊστάμενος του Τμήματος

Χαρίλαος Ναζάκης,
Καθηγητής

Υπογραφή

©ΣΟΥΛΙ, ΓΚΟΥΡΙΕ 2018.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Επίθετο, Όνομα

ΣΟΥΛΙ, ΓΚΟΥΡΙΕ

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ πολύ τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Μιχάλη Διακομιχάλη ο οποίος με κατεύθυνε τόσο στο θεωρητικό μέρος όσο και στη ερευνητικό μέρος της πτυχιακής μου εργασίας. Οι συμβουλές του ήταν καθοριστικές για την ολοκλήρωσή της.

Επίσης ευχαριστώ θερμά όλους όσους συμμετείχαν στην έρευνα που διεξήχθη, τους επιχειρηματίες και τους λογιστές της Δυτικής Αττικής, αλλά κυρίως τους εφοριακούς που παρόλο τον φόρτο εργασίας τους δέχτηκαν ορισμένοι να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η φοροδιαφυγή αλλά και η παραοικονομία αποτελούν φαινόμενα διαχρονικά. Τα μέτρα που λαμβάνονται κατά καιρούς αν και τα περιορίζουν λίγο δεν είναι τόσο αποτελεσματικά ώστε να τα εξαλείψουν. Στην πτυχιακή αυτή εργασία επιχειρείται να διερευνηθούν τα αίτια που συμβάλλουν στην υιοθέτηση αυτών των φαινομένων. Για το λόγο αυτό η εργασία χωρίστηκε σε πέντε κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο μελετάται το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, ποια είναι τα αίτια, οι μέθοδοι μέτρησής της και οι συνέπειές της. Επίσης ερευνάται το μέγεθός της στην Ελλάδα και παρατίθενται οι τρόποι που κάποιος φοροδιαφεύγει. Τέλος καταμετρώνται τα μέτρα που έχουν παρθεί κατά του φαινομένου αυτού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το φαινόμενο της φοροαποφυγής ενώ στο τρίτο κεφάλαιο της παραοικονομίας. Στο τέταρτο κεφάλαιο δίνεται η μεθοδολογία της έρευνας, ο σκοπός για τον οποίο διεξήχθη καθώς και ο τρόπος που αυτή πραγματοποιήθηκε.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο εκθέτονται και αναλύονται τα αποτελέσματα της έρευνας και πραγματοποιείται μια σύγκριση ανάμεσα στις ομάδες που συμμετείχαν σε αυτή.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Φοροδιαφυγή, Παραοικονομία, Φοροαποφυγή, Αιτίες φοροδιαφυγής, Μέτρηση παραοικονομίας.

ABSTRACT

Both tax evasion and the black economy are phenomena over time. Measures that are taken from time to time, although they are limited, are not as effective as to eliminate them. This thesis attempts to investigate the causes that contribute to the adoption of these phenomena. For this reason the work was divided into five chapters.

In the first chapter we study the phenomenon of tax evasion, what are its causes, the methods of its measurement and its consequences. It is also investigating its size in Greece and mentions the ways in which a tax evaders evade. Finally, the measures taken against this phenomenon are counted.

The second chapter analyzes the phenomenon of tax avoidance while in the third chapter of the gray economy. The fourth chapter gives the methodology of the research, the purpose for which it was conducted and the way it was carried out.

In the fifth and final chapter, the results of the survey are presented and analyzed and a comparison is made between the groups that participated in the survey.

KEY- WORDS: Tax evasion, Shadow economy, Tax avoidance causes of tax evasion, Black economy measurement.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	vi
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	i
ABSTRACT	ii
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	iii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	vi
1 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ.....	8
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ.....	8
1.2 ΑΙΤΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	9
1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	10
1.4 ΜΕΘΟΔΟΙ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ	12
1.5 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ	14
1.6 ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	16
1.7 ΤΡΟΠΟΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	19
1.7.1 ΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	19
1.7.2 ΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	22
1.7.3 ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ.....	23
1.7.4 ΣΤΟΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ	25
1.7.5 ΣΤΟΥΣ ΔΑΣΜΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΩΝ	26
1.7.6 ΕΙΔΙΚΟΙ ΦΟΡΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ.....	27
1.7.7 ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΕΝΤΡΩΝ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.....	30
1.8 ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	31

2	ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ	35
2.1	ΟΡΙΣΜΟΣ	35
2.2	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ	37
3	Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	38
3.1	ΟΡΙΣΜΟΣ	38
3.2	ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	39
3.3	ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	40
3.4	ΠΩΣ ΜΕΤΡΙΕΤΑΙ Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	41
3.5	ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	44
3.6	ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	46
4	ΕΡΕΥΝΑ	49
4.1	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	49
4.2	ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	52
4.3	ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΚΑΙ Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ 53	
5	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	55
5.1	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ	55
5.1.1	ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΚΑΘΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ.....	61
5.2	ΕΦΟΡΙΑΚΟΙ.....	66
5.2.1	ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΚΑΘΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ.....	71
5.3	ΛΟΓΙΣΤΕΣ.....	76
5.3.1	ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΚΑΘΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ.....	82
5.4	ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ, ΕΦΟΡΙΑΚΟΥΣ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣΤΕΣ	85

5.5 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ, ΕΦΟΡΙΑΚΟΥΣ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣΤΕΣ.....	87
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	89
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	91

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 5.1.1: Αποτελέσματα έρευνας για τους επιχειρηματίες.....	55
Πίνακας 5.1.2: Βαρύτητα Κριτηρίων Επιχειρηματιών.....	56
Πίνακας 5.1.3: Βαρύτητα Υποκριτηρίων Επιχειρηματιών.....	57
Πίνακας 5.2.1: Αποτελέσματα έρευνας για τους εφοριακούς.....	66
Πίνακας 5.2.2: Βαρύτητα Κριτηρίων εφοριακών.....	67
Πίνακας 5.2.3: Βαρύτητα Υποκριτηρίων εφοριακών	68
Πίνακας 5.3.1: Αποτελέσματα έρευνας για τους λογιστές.....	76
Πίνακας 5.3.2: Βαρύτητα Κριτηρίων λογιστών	77
Πίνακας 5.3.3: Βαρύτητα Υποκριτηρίων Λογιστών	78
Πίνακας 5.4.1: Σύγκριση των Κριτηρίων των τριών ομάδων	86
Πίνακας 5.5.1: Σύγκριση των σημαντικότερων Υποκριτηρίων των τριών ομάδων	87
Πίνακας 5.5.2: Σύγκριση των λιγότερο σημαντικών Υποκριτηρίων και των τριών ομάδων	88

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 3.6.1: Ποσοστό παραοικονομίας παγκοσμίως το 2017	47
Διάγραμμα 5.1.1: Βαρύτητα Κριτηρίων Επιχειρηματιών	57
Διάγραμμα 5.1.2: Κατάταξη Υποκριτηρίων των επιχειρηματιών.....	59
Διάγραμμα 5.1.3: Σημαντικότερα Υποκριτήρια Επιχειρηματιών	60
Διάγραμμα 5.1.4: Λιγότερο σημαντικά Υποκριτήρια Επιχειρηματιών.....	61
Διάγραμμα 5.1.5: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Υπερβολική Φορολόγηση».....	62
Διάγραμμα 5.1.6: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Ατιμωρησία».....	63
Διάγραμμα 5.1.7: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων.....	64
Διάγραμμα 5.1.8: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας.....	65
Διάγραμμα 5.1.9: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου Έλλειψη παιδείας.....	65
Διάγραμμα 5.2.1: Βαρύτητα Κριτηρίων εφοριακών	67
Διάγραμμα 5.2.2: Τα πιο σημαντικά Υποκριτήρια των εφοριακών.....	70
Διάγραμμα 5.2.3: Τα λιγότερο σημαντικά Υποκριτήρια των εφοριακών.....	71
Διάγραμμα 5.2.4: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Υπερβολική Φορολόγηση».....	72
Διάγραμμα 5.2.5: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας».....	73
Διάγραμμα 5.2.6: Κατάταξη των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων»	74
Διάγραμμα 5.2.7: Κατάταξη των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Ελαφριές ποινές, μείωση τιμής»	75
Διάγραμμα 5.2.8: Κατάταξη των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Έλλειψη παιδείας».....	75
Διάγραμμα 5.3.1: Βαρύτητα Κριτηρίων λογιστών.....	77
Διάγραμμα 5.3.2: Βαρύτητα Υποκριτηρίων Λογιστών.....	80

Διάγραμμα 5.3.3: Τα σημαντικότερα Υποκριτήρια των λογιστών	81
Διάγραμμα 5.3.4: Τα λιγότερο σημαντικά Υποκριτήρια για τους λογιστές.....	82
Διάγραμμα 5.3.5: Βαρύτητα των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Υπερβολική φορολόγηση»	82
Διάγραμμα 5.3.6: Βαρύτητα των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Ατιμωρησία».....	83
Διάγραμμα 5.3.7: Βαρύτητα των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Αδιαφάνεια στη διαχείριση των δημοσίων εσόδων»	84
Διάγραμμα 5.3.8: Βαρύτητα των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας».....	85
Διάγραμμα 5.4.1: Σύγκριση των Κριτηρίων των τριών ομάδων.....	87

1 ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ

Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός φόρων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που σε σχέση με τις δυνατότητες και τους τρόπους φοροδιαφυγής αλλά και με την επαγγελματική ιδιότητα και τις συνθήκες του κάθε φορολογουμένου δίνουν τη δυνατότητα στους φορολογουμένους να καταφύγουν σε διαφορετικά είδη φοροδιαφυγής. Για το λόγο αυτό και η διατύπωση ενός ορισμού του τι είναι τελικά η φοροδιαφυγή, καθίσταται δύσκολη. Ωστόσο έχουν διατυπωθεί ορισμένοι ορισμοί που αναλόγως με το τι θέλουν να δείξουν οι ερευνητές, έχουν ο καθένας και άλλο περιεχόμενο. Όμως, για να περικλύσουμε όλες τις πιθανότητες ορίζουμε την φοροδιαφυγή ως:

1. Το τμήμα του εισοδήματος που ενώ θα έπρεπε να δηλώνεται εθελοντικά στις αρμόδιες φορολογικές αρχές όπως η νομοθεσία το ορίζει, αυτό δεν δηλώνεται και έτσι δεν φορολογείται (Βαβούρας, 1990).
2. Το τμήμα εκείνο των άμεσων και έμμεσων φόρων που ενώ εισπράττεται πρέπει να αποδίδεται εθελοντικά στο κράτος, όπως η νομοθεσία το ορίζει, πράγμα όμως που δεν πραγματοποιείται (Τάτσος, 2001).
3. Οι τόκοι που αντιστοιχούν στο τμήμα εκείνο των φόρων που καταβάλλονται με καθυστέρηση (πέραν του οικείου δημοσιονομικού έτους) και συνήθως μετά από κάποια «ρύθμιση» παραγράφονται (Βαβούρας, 1990).
4. Το ποσό των φόρων που δεν εισπράχθηκε λόγω της ύπαρξης φορολογικών απαλλαγών και κινήτρων, χωρίς όμως να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (Παυλόπουλος, 1987).

Από τον παραπάνω ορισμό εξάγονται τα εξής (Βαβούρας, 2001):

1. πρέπει να αναφέρεται η έννοια του εισοδήματος ώστε να μπορέσει να γίνει συσχέτιση της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας. Σε αντίθετη περίπτωση θα γινόταν απλή αναφορά στο αντίστοιχο ποσό του φόρου.
2. Τονίζεται η εθελοντική καταβολή του φόρου από τους φορολογουμένους γιατί η καταβολή του φόρου κατόπιν ελέγχου θεωρείται φοροδιαφυγή. Αμφιβολίες όμως δημιουργούνται για την περίπτωση των «ρυθμίσεων» όπου η συμμετοχή είναι εθελοντική, που δεν αφορούν συγκεκριμένο φορολογούμενο και δεν συνδέονται με έλεγχο, π.χ. «κλείσιμο παλαιών φορολογικών υποθέσεων». Εάν η ρύθμιση προβλέπει την εθελοντική υπαγωγή των φορολογούμενων και την καταβολή τόκων, με θετικό πραγματικό επιτόκιο ίσο με αυτό που επικρατεί στην αγορά, τότε δεν έχουμε φοροδιαφυγή.
3. Παρόλο που δεν αναφέρεται ξεκάθαρα στον παραπάνω ορισμό ένα μεγάλο τμήμα των έμμεσων φόρων που διαφεύγουν αντιστοιχεί σε τρέχουσα παραγωγή (εγχώριο προϊόν).

1.2 ΑΙΤΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Οι προσπάθειες των οικονομικών μονάδων να αποφύγουν την καταβολή των φόρων είναι δυνατό να οφείλονται σε πολλούς λόγους, όπως (Βαβούρας etal. 1990):

1. Στις δυτικές χώρες, η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος του φορολογουμένου, που προκύπτει από την απόκρυψη εισοδήματος, θεωρείται ως το κυριότερο αίτιο για φοροδιαφυγή. Εδώ ως προσδιοριστικοί παράγοντες θεωρούνται:
 - i. το ύψος του δημοσιονομικού βάρους και ιδιαίτερα οι υψηλοί οριακοί συντελεστές και
 - ii. το επίπεδο της φορολογικής ηθικής.
2. Η ύπαρξη εκτεταμένης παραοικονομίας, όχι για λόγους φοροδιαφυγής αλλά για παράκαμψη ρυθμίσεων, κανόνων κ.λπ., εξαναγκάζει πολλές φορές και σε «παράλληλη» φοροδιαφυγή, προκειμένου να μην αποκαλυφθεί η υπόγεια

δραστηριότητα. Εδώ δηλαδή η φοροδιαφυγή είναι το αποτέλεσμα και η παραοικονομία το «αίτιο».

3. Η ύπαρξη εκτεταμένης φοροδιαφυγής αποτελεί αιτία πρόσθετης φοροδιαφυγής. Δηλαδή, φορολογούμενοι που δεν έχουν καμιά πρόθεση ή επιθυμία να φοροδιαφύγουν εξαναγκάζονται σε φοροδιαφυγή επειδή αυτοί με τους οποίους συναλλάσσονται φοροδιαφεύγουν. Έτσι, π.χ. ένας εργαζόμενος ο οποίος εξασφαλίζει εργασία σε έναν εργοδότη που φοροδιαφεύγει και ή δεν του δίνει καθόλου «βεβαίωση αποδοχών» ή του δίνει βεβαίωση με αποδοχές μικρότερες από τις πραγματικές, εξαναγκάζεται ή να φοροδιαφύγει ή να χάσει την εργασία του.
4. Άλλοι λόγοι, όπως η αντίληψη για το ρόλο του κράτους, η άγνοια ή η επιθυμία αποφυγής διατυπώσεων κ.λπ. κάνουν τα άτομα να είναι απρόθυμα να υποβάλλουν δηλώσεις στην εφορία, ακόμη και όταν η υποβολή δήλωσης δεν συνεπάγεται και καταβολή φόρου. Γενικά, όσο περισσότερο πολύπλοκο και ασαφές είναι το φορολογικό σύστημα και όσο πιο δυσπρόσιτες είναι οι φορολογικές αρχές (για πληροφορίες κ.λπ.), τόσο πιο εκτεταμένη είναι η φοροδιαφυγή που οφείλεται σ' αυτούς τους λόγους.

1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

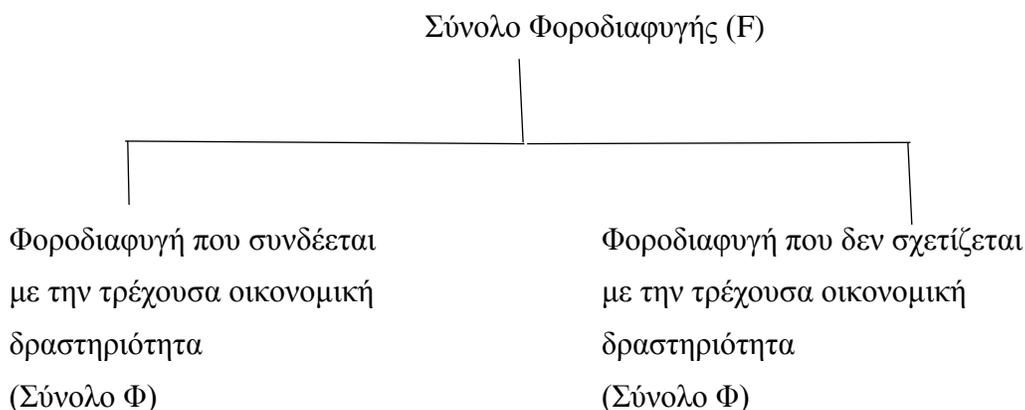
Υπάρχουν δύο μεγάλες κατηγορίες φοροδιαφυγής (Τάτσος, 2001):

1. Η φοροδιαφυγή που σχετίζεται με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα
2. Η φοροδιαφυγή που δεν έχει σχέση με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα, την παραγωγή εγχώριου προϊόντος και τη δημιουργία αντίστοιχων εισοδημάτων συντελεστών παραγωγής.

Στη δεύτερη κατηγορία, η φοροδιαφυγή στις μεταβιβαστικές πληρωμές είναι, ίσως, το πλέον γνωστό παράδειγμα. Η φοροδιαφυγή που συντελείται στη φορολογία κληρονομιών,

δωρεών και γονικών παροχών και η φοροδιαφυγή στα τέλη κυκλοφορίας αποτελούν επίσης σχετικά παραδείγματα.

Η σχηματική απεικόνιση των δύο κατηγοριών της φοροδιαφυγής παρουσιάζεται ως εξής:

- Το υπερσύνολο F: απεικονίζει τη συνολική φοροδιαφυγή,
- το σύνολο Φ: απεικονίζει τη φοροδιαφυγή που συνδέεται αποκλειστικά με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα
- το συμπληρωματικό σύνολο Φ: απεικονίζει τη φοροδιαφυγή που δεν σχετίζεται με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα.

Τα σύνολα αυτά συνδέονται με τις εξής σχέσεις:

$\Phi \subset F$ (γνήσιο υποσύνολο)

$\Phi \subset F$ (γνήσιο υποσύνολο) και

$\Phi \cup \Phi = F$

Εκτός από τις μεταβιβαστικές πληρωμές που παράνομα διαφεύγουν τη φορολογία εισοδήματος, στο φορολογικό σύστημα της κάθε χώρας υπάρχει και ένας αριθμός φόρων που δεν επιβάλλεται σε μεγέθη που έχουν σχέση με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα. Σε άλλες χώρες η σημασία αυτών των φόρων είναι μεγάλη και σε άλλες μικρή. Πάντως, η φοροδιαφυγή δεν είναι δυνατό να ταυτίζεται με την παραοικονομία η οποία έχει σχέση αποκλειστικά με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα (Βαβούρας et al., 1990).

1.4 ΜΕΘΟΔΟΙ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Η μέτρηση της φοροδιαφυγής είναι αρκετά δύσκολη καθώς τα στοιχεία για αυτήν είναι όχι μόνο περιορισμένα αλλά πολλές φορές και αναξιόπιστα. Επιπρόσθετα ο σημαντικότερος παράγοντας για αυτήν την δυσκολία είναι το φορολογικό σύστημα το οποίο για να περιορίσει τη φοροδιαφυγή προσαρμόζει με τέτοιον τρόπο τους φορολογικούς συντελεστές του ώστε να υποκαθιστά τα έσοδα που χάνονται. Για το λόγο αυτό μπορεί να υπάρξει υπερεκτίμηση του φαινομένου, εφόσον ληφθούν υπόψιν οι αυξημένοι φορολογικοί συντελεστές. Ωστόσο υπάρχουν οι εξής μέθοδοι μέτρησης που εγγυώνται ένα πιο σωστό αποτέλεσμα. Οι μέθοδοι αυτοί είναι (Τάτσος, 2001):

1. Των εθνικών λογαριασμών: είναι η πιο συνηθισμένη και υπολογίζει την απόκλιση μεταξύ του εισοδήματος που δηλώθηκε και του εισοδήματος που καταγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς. Για να υπάρξει όμως σωστή μέτρηση θα πρέπει να υπολογίζεται το εισόδημα των εθνικών λογαριασμών με διαφορετικά δεδομένα από εκείνα των φορολογικών αρχών. Με τη μέθοδο αυτή βγαίνουν τα εξής συμπεράσματα:
 - i. Εάν ο φορολογικός συντελεστής είναι πλήρως αναλογικός τότε το αδήλωτο εισόδημα δίνει άμεσα μια εκτίμηση των οφειλόμενων φόρων.
 - ii. Εάν ο φορολογικός συντελεστής είναι προοδευτικός τότε είναι δύσκολο να μετρηθεί η φοροδιαφυγή και μόνο υποθέσεις γίνονται όσο αναφορά την επίδραση που έχει ο φορολογικός συντελεστής.
2. Των οικογενειακών προϋπολογισμών: χρησιμοποιούνται τα στοιχεία του οικογενειακού προϋπολογισμού και υπολογίζεται η απόκλιση μεταξύ της οικογενειακής δαπάνης και του οικογενειακού εισοδήματος που δηλώνεται.
3. Της δειγματοληπτικής έρευνας: γίνεται μια εκτίμηση του μεγέθους της φοροδιαφυγής από την σύγκριση του δηλωμένου εισοδήματος με εκείνο που

προκύπτει από έρευνα που πραγματοποιείται σε δείγμα φορολογουμένων. Η μέθοδος αυτή έχει δεχθεί πολλές κριτικές που αφορούν την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος και από τα σφάλματα που μπορεί να περιλαμβάνει μια τυχαία δειγματοληψία. Έτσι πολλοί ερευνητές θεωρούν ότι αυτή η μέθοδος υποεκτιμά το μέγεθος της φοροδιαφυγής επειδή αποκλείουν από το δείγμα τους ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού.

4. Της απόκλισης μεταξύ πραγματικών και δυνητικών φορολογικών εσόδων: υπολογίζεται η απόκλιση των φόρων που εισπράχθηκαν από τις αρχές και των φόρων που θα έπρεπε να εισπραχθούν αλλά δεν έχουν εισπραχθεί. Ως βάση στη μέθοδο αυτή χρησιμοποιείται το εθνικό εισόδημα προσαρμοσμένο κατάλληλα ώστε να μπορεί να συγκριθεί με το φορολογητέο εισόδημα. Στη συνέχεια κατανέμεται το προσαρμοσμένο εισόδημα σε εισοδηματικά κλιμάκια και υπολογίζεται ο δυνητικός φόρος κάθε κλιμακίου με βάση τους ισχύοντες φορολογικούς συντελεστές, που συγκρίνεται με τους φόρους που πραγματικά εισπράχθηκαν. Έτσι, εκτιμάται το μέγεθος της φοροδιαφυγής.
5. Του σταθερού λόγου φόρων προς το ΑΕΠ: εδώ επιλέγεται ένα έτος βάσης που πιστεύεται ότι η φοροδιαφυγή είναι χαμηλή. Σε αυτό το έτος βάσης υπολογίζεται ο σταθερός λόγος εισπραχθέντων φόρων προς ΑΕΠ. Κατόπιν υπολογίζονται οι φόροι που έπρεπε να έχουν εισπραχθεί εάν δεν υπήρχε φοροδιαφυγή. Αυτή η διαφορά στους φόρους που εισπράχθηκαν και στους φόρους που θα έπρεπε να εισπραχθούν είναι η εκτίμηση της φοροδιαφυγής. Βέβαια το κατά πόσο είναι αξιόπιστη αυτή η μέθοδος εξαρτάται από την κατάλληλη επιλογή του έτους βάσης γιατί εάν επιλεγεί ένα έτος που έχει υψηλή φοροδιαφυγή τότε η μέθοδος θα υπερεκτιμήσει τη φοροδιαφυγή και στα επόμενα έτη. Για να μην γίνει αυτό θα πρέπει η ελαστικότητα των φόρων να είναι ίση με τη μονάδα ή να υπάρχει σταθερή διάρθρωση του ΑΕΠ.
6. Της φορολογικής αμνηστίας: η μέθοδος αυτή δίνει τη δυνατότητα στους φορολογουμένους να αποκαλύψουν το πραγματικό τους εισόδημα δίνοντάς τους μια φορολογική αμνηστία για αυτό. Η διαφορά που θα προκύψει ανάμεσα στο φορολογικό εισόδημα που θα αποκαλυφθεί και στο φορολογικό εισόδημα που έχει δηλωθεί είναι η ένδειξη του μεγέθους της φοροδιαφυγής. Η μέθοδος αυτή δίνει

μια λανθασμένη ελπίδα στους φορολογουμένους ότι στο μέλλον μπορεί να φοροδιαφεύγουν ευκολότερα. Επίσης με το να παρέχονται φοροαπαλλαγές για την πραγματική αποκάλυψη του εισοδήματος δεν δημιουργείται στη συνείδηση του φορολογουμένου μια αιτιώδης σχέση παράβασης -ποινήs. Αντίθετα με το να επιβραβεύεται η φανέρωση του πραγματικού εισοδήματος και να μην υπάρχει ποινή και τιμωρία ωθεί τους φορολογουμένους σε επανάληψη της φοροδιαφυγής. Βέβαια η μέθοδος αυτή είναι δύσκολο να εφαρμοστεί καθώς όσοι φοροδιαφεύγουν τείνουν να μην παίρνουν μέρος σε τέτοιου είδους έρευνες.

1.5 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Οι συνέπειες της φοροδιαφυγής είναι οι εξής (Γάτσος, 2001):

1. Προκαλεί άδικη κατανομή των φορολογικών βαρών γιατί όλοι οι φορολογούμενοι δεν είναι διατεθειμένοι να παραβούν το νόμο, ούτε έχουν τις ίδιες δυνατότητες γι' αυτό. Κατά συνέπεια, η φοροδιαφυγή προκαλεί διαφορές στη φορολογική επιβάρυνση ανάμεσα σε άτομα που έχουν την ίδια φοροδοτική ικανότητα. Έτσι το κράτος προκειμένου να έχει τα έσοδα που επιθυμεί θέτει πιο μεγάλους φορολογικούς συντελεστές από όσους θα ήθελε να θέσει εάν δεν υπήρχε η φοροδιαφυγή. Αυτό όμως πλήττει περισσότερο τους συνεπείς φορολογουμένους.
2. Το κράτος δεν εισπράττει τα ανάλογα έσοδα και έτσι δεν μπορεί να ασκήσει τις δραστηριότητες που θέλει. Για να το πετύχει όμως αυτό θα χρειαστεί να επιβάλει περισσότερους ή υψηλότερους φόρους. Σε αντίθετη περίπτωση, δηλ. εάν δεν επιβάλει υψηλότερους φόρους να αναγκαστεί να καλύψει τις δραστηριότητες που θέλει με άλλα μέσα όπως π.χ. με την έκδοση νέου χρήματος ή με το να δανειστεί. Αυτό όμως θα επιφέρει χρόνιο έλλειμα στον προϋπολογισμό, θα αναγκάζεται για να καλύψει το δάνειο που έλαβε να παίρνει συνεχώς νέο δάνειο με συνέπεια να διογκωθεί το δημόσιο χρέος.
3. Όσο μεγαλύτερη είναι η φοροδιαφυγή τόσο ελλιπή και μη δίκαια είναι τα μέτρα που επιβάλει το κράτος.

4. Οι επιχειρήσεις που φοροδιαφεύγουν έχουν μεγαλύτερα πλεονεκτήματα σε σχέση με αυτές που είναι συνεπείς καθώς μπορούν να συνδιαλέγονται σε χαμηλότερες τιμές με άλλες και έτσι να έχουν περισσότερα κέρδη. Με τον τρόπο όμως αυτό καταργείται ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων.
5. Με την αύξηση της φοροδιαφυγής, που παρατηρείται κυρίως στους άμεσους φόρους, δίνεται η δυνατότητα στο κράτος να αυξήσει τους έμμεσους φόρους ούτως ώστε να εισπράξει χρήματα για τις δραστηριότητές του. Όμως αυτή η αύξηση επηρεάζει συνήθως τα μεσαία και χαμηλά εισοδήματα με δυσμενείς συνέπειες για αυτά.
6. Η μεγάλη φοροδιαφυγή επηρεάζει δυσμενώς και αυτούς που δεν φοροδιαφεύγουν καθώς παρατηρούν ότι όσοι δεν είναι συνεπείς δεν τιμωρούνται. Συνέπεια είναι όλο και περισσότεροι να έχουν την τάση να φοροδιαφύγουν.

Όλες οι παραπάνω συνέπειες κρίνονται ως αρνητικές. Όμως υπάρχουν και αυτοί που πιστεύουν ότι η φοροδιαφυγή έχει και θετικές συνέπειες όπως (Τάτσος, 2001):

1. Η φοροδιαφυγή κάνει τους ανθρώπους να αποταμιεύουν, πράγμα που ωθεί στην αύξηση της οικονομικής ανάπτυξης.
2. Η φοροδιαφυγή αποτρέπει την υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση και τις προκαλούμενες από αυτήν δυσμενείς συνέπειες.
3. Ο Myddelton υποστήριξε ότι το υψηλό επίπεδο της φοροδιαφυγής είναι προς όφελος ακόμη και αυτού του ίδιου του προϋπολογισμού καθώς επειδή το ύψος των δημοσίων δαπανών προσδιορίζεται από το ύψος των φορολογικών εσόδων η φοροδιαφυγή δεν συνεπάγεται μεταφορά φορολογικού βάρους από αυτούς που αποφεύγουν την πληρωμή φόρου προς τους άλλους φορολογούμενους. Τέλος, υποστηρίζει ότι οι δημόσιες δαπάνες ωφελούν τους πολίτες λιγότερο από τις ιδιωτικές δαπάνες και συνεπώς η μεταφορά δαπανών από το δημόσιο τομέα στον ιδιωτικό που προκαλεί η φοροδιαφυγή έχει ως αποτέλεσμα αύξηση του κοινωνικού οφέλους.
4. Ο Bracewell-Milnes υποστηρίζει ότι το υψηλό επίπεδο φοροδιαφυγής έχει ως αποτέλεσμα να διατηρούνται τα κίνητρα για την ανάληψη δραστηριοτήτων οι οποίες διαφορετικά, λόγω της φορολογίας, θα ματαιώνονταν. Τα οφέλη αυτά, υποστηρίζει, δεν εμφανίζονται μόνο μακροχρονίως και δεν είναι απαραίτητα για

την εμφάνισή τους το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης να είναι υψηλό. Έτσι λοιπόν αυτοί που φοροδιαφεύγουν είναι περισσότερο πιθανό με τη συμπεριφορά τους να επηρεάσουν θετικά τα φορολογικά έσοδα παρά αρνητικά. Επειδή λοιπόν δεν υπάρχει ούτε μείωση εσόδων, αλλά ούτε και αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των υπόλοιπων φορολογουμένων λόγω της φοροδιαφυγής τα ηθικά και πολιτικά επιχειρήματα που προβάλλονται εναντίον τους χάνουν το νόημά τους.

1.6 ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα αφού φοροδιαφεύγουν περίπου 30 δις. ευρώ ετησίως. Αυτό έκανε τους Έλληνες πολιτικούς να την χαρακτηρίσουν ως το «εθνικό σπορ» των Ελλήνων. Αυτή η εκτίμηση έγινε για το 2012 ενώ για το 2016 εκτιμήθηκαν φοροδιαφεύγοντα ποσά μεταξύ 11 και 16 δις. ευρώ(<http://www.keeptalkinggreece.com/>). Όμως σημαντικά ποσά δεν συμπεριελήφθησαν εξαιτίας της απάτης στον φόρο επί των πωλήσεων και στο λαθρεμπόριο. Βέβαια ο αριθμός αυτός θεωρείται τεράστιος, δεδομένου ότι το ελληνικό κράτος δαπανά ετησίως 28 δις ευρώ για όλους τους τύπους παροχών κοινωνικής ασφάλισης. 15 δις. Ευρώ για μισθούς και 12 δις. Ευρώ για τη χρηματοδότηση του χρέους(<http://www.dianeosis.org/>).

Οι σχολιαστές τόσο εντός όσο και εκτός της Ελλάδας απέδωσαν αυτό το ελάττωμα στον ελληνικό πολιτισμό από την κακή διαχείριση της Οθωμανικής Ελλάδας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Κατά την διάρκεια της κατοχής της οθωμανικής φορολογίας η φορολογική αντίσταση έγινε μια μορφή πατριωτισμού και μερικές φορές μια προϋπόθεση για επιβίωση. Τα συστήματα φορολογίας των περιουσιακών στοιχείων και των εμπορικών συστημάτων είχαν παραμείνει σε σφαίρες. Η Ελλάδα κατέστη ανεξάρτητη το 1822, αλλά η διαφθορά στη σύγχρονη Ελλάδα και η αντίσταση στην καταβολή φόρων στην εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας συνδέεται με το γεγονός ότι μέρος των εθνοτικών υπαλλήλων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κράτησε τις θέσεις τους μετά την ελληνική ανεξαρτησία και καθιέρωσε τον τρόπο με τον οποίο το ελληνικό κράτος θα πορευόταν. Αμέσως μετά την ανεξαρτησία, οι Έλληνες υποβλήθηκαν σε

μια βαριά φορολογική επιβάρυνση που προκλήθηκε από το χρέος που συσσωρεύτηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου της ανεξαρτησίας, το οποίο συνδυάστηκε με τη φτώχεια και τις καταστροφές που προκάλεσε ο πόλεμος. Η φοροδιαφυγή ήταν, ωστόσο, ένα μεγαλύτερο πρόβλημα μεταξύ των υψηλόβαθμων αξιωματούχων, οι οποίοι συνήθιζαν να μην ελέγχονται από τους Οθωμανούς και επιδίωξαν να διατηρήσουν το καθεστώς αυτό στο ελληνικό κράτος (<https://en.wikipedia.org/>).

Ο ΟΟΣΑ εκτίμησε ότι τον Αύγουστο του 2009 το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα ήταν ίσο με το 25% του ΑΕΠ, περίπου 65 δις.ευρώ. Έτσι οι μη καταβληθέντες φόροι ανέρχονται ετησίως στα 20 δις. ευρώ. Σε σύγκριση με τη γερμανική φοροδιαφυγή που εκτιμήθηκε ότι τον ίδιο χρόνο ανήλθε στο 15% του ΑΕΠ, αντιλαμβανόμαστε ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα είναι σχεδόν διπλάσια. Όμως, υπάρχει μια συσχέτιση με το ποσοστό του αυτοαπασχολούμενου ελληνικού πληθυσμού (31,9% στην Ελλάδα έναντι 15% του μέσου όρου της ΕΕ), καθώς αρκετές μελέτες έχουν κάνει σαφή συσχέτιση μεταξύ της φοροδιαφυγής και της αυτοαπασχόλησης.

Μια αναφορά στα μέσα του 2017 υποδεικνύει ότι οι Έλληνες έχουν «φορολογηθεί υπερβολικά» και πολλοί πίστευαν ότι ο κίνδυνος κυρώσεων για φοροδιαφυγή ήταν λιγότερο σοβαρός από τον κίνδυνο πτώχευσης. Επίσης, μια έκθεση του Ιανουαρίου 2017 από την think-tankDiaNEOsis έδειξε ότι οι μη καταβληθέντες φόροι στην Ελλάδα ανήλθαν τότε σε περίπου 95 δις. Ευρώ, από 76 δις. Ευρώ το 2015. Μια άλλη μελέτη στις αρχές του 2017 υπολόγισε ότι η απώλεια για την κυβέρνηση ως αποτέλεσμα της φοροδιαφυγής κυμαίνεται μεταξύ 6% και 9% του ΑΕγχΠ της χώρας ή περίπου 11 έως 16 δις. Ευρώ ετησίως (<http://www.keeptalkinggreece.com>).

Σύμφωνα με την παραπάνω έκθεση του DiaNEOsis:

1. Τα έσοδα που χάνονται εξαιτίας της φοροδιαφυγής των φυσικών προσώπων κυμαίνονται από 1,9% έως 4,7% του ετήσιου ΑΕΠ.
2. Ένα πρόσθετο 3,5% του ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα χαθεί λόγω απάτης στον ΦΠΑ (VAT).
3. Οι απώλειες από το αλκοόλ, τον καπνό και το λαθρεμπόριο καυσίμων ανέρχονται σε περίπου 0,5% του ΑΕΠ.

4. Για τα νομικά πρόσωπα, τα έσοδα που χάνονται από τη φοροδιαφυγή και την φοροαποφυγή υπολογίζονται σε περίπου 0,15% του ΑΕΠ.

Ως εκ τούτου, η κλίμακα φοροδιαφυγής στην Ελλάδα μπορεί να εκτιμηθεί σχετικά με ασφάλεια, κάπου μεταξύ 6% και 9% του ΑΕΠ, ποσό που κυμαίνεται από 11 έως 16 δισ. Ευρώ ετησίως. Τα ετήσια έσοδα του ελληνικού κράτους κυμαίνονται γύρω στα 50 δισ. Ευρώ. Τα κρατικά έξοδα περιλαμβάνουν:

1. τα λειτουργικά έξοδα της κυβέρνησης
2. την αποπληρωμή των δανείων της χώρας (περίπου 12 δισ. ευρώ ετησίως)
3. συντάξεις (28 δισ. ευρώ ετησίως)
4. μισθούς δημοσίων υπαλλήλων (περίπου 15 δισ. ευρώ ετησίως)
5. σύμφωνα με τα υπομνήματα που έχουν υπογραφεί με τους πιστωτές της Ελλάδας, σημαντικά ετήσια πρωτογενή πλεονάσματα.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία από το 2015, το 88% των εσόδων του κράτους (εξαιρουμένων των ασφαλιστικών εσόδων που εισπράττονται από τα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης) προέρχεται από τη φορολογία:

1. Οι άμεσοι φόροι φέρνουν περίπου 20 δισ. Ευρώ
2. Οι έμμεσοι φόροι (ΦΠΑ, φόρος καυσίμων, φόρος καπνού κ.λπ.) φθάνουν γύρω στα 24 δισ. Ευρώ.

Αυτό είναι σημαντικό καθώς οι έμμεσοι φόροι θεωρούνται περισσότερο «άδικοι» επειδή επηρεάζουν εξίσου τους πλούσιους και τους φτωχούς. Για το λόγο αυτό, τα φορολογικά συστήματα των πιο ανεπτυγμένων χωρών βασίζονται περισσότερο στους άμεσους φόρους. Οι χώρες που βασίζονται κυρίως στους έμμεσους φόρους είναι οι αναπτυσσόμενες ή χώρες του τρίτου κόσμου. Τα έσοδα της Ελλάδας είναι συνεχώς μειωμένα σχεδόν σταθερά από το 2010, με τη μεγαλύτερη μείωση των εσόδων να καταγράφεται από έμμεσους φόρους. Επίσης, υπήρξε ραγδαία μείωση του φόρου εισοδήματος (από 17,2 δισεκατομμύρια το 2008 σε 12,1 δισεκατομμύρια το 2015) και αυτό ήταν αναμενόμενο καθώς τα εισοδήματα των πολιτών έχουν μειωθεί δραματικά. Ταυτόχρονα όμως, κατά τη διάρκεια της κρίσης, αυξήθηκαν οι άμεσοι φορολογικοί συντελεστές και εισήχθησαν επίσης νέοι άμεσοι φόροι (φόρος αλληλεγγύης, φόρος ενιαίας ιδιοκτησίας - ENFIA), ο οποίος μείωσε τις απώλειες του κράτους, αλλά αύξησε τη φορολογική επιβάρυνση για όλους.

1.7 ΤΡΟΠΟΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσουμε τους συνηθέστερους τρόπους με τους οποίους κάποιος φοροδιαφεύγει στην πράξη κατά (Γάτσος, 2001):

1. Κατηγορία φόρου
2. Οικονομικό τομέα
3. Επαγγελματική δραστηριότητα

1.7.1 ΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Ο φόρος αυτός δίνει τις περισσότερες περιπτώσεις φοροδιαφυγής γιατί:

1. είναι άμεσος
2. είναι ορατός αμέσως από τους φορολογούμενους
3. προκαλεί τις αντιδράσεις τους περισσότερο από τους άλλους φόρους (έμμεσους)
4. υπάρχει μια δυσκολία εκ μέρους των φορολογουμένων να διαχωρίζουν τις επαγγελματικές από τις προσωπικές δαπάνες
5. προσαρμόζει το φορολογικό βάρος στις προσωπικές συνθήκες των φορολογουμένων πράγμα που τον καθιστά περίπλοκο κατά την εφαρμογή του ευνοώντας έτσι τη φοροδιαφυγή.
6. έχει διαφορετική ισχύ για τις κατηγορίες των εισοδηματιών και επαγγελματιών πράγμα που τον καθιστά πολύπλοκο δημιουργώντας παράλληλα το αίσθημα της αδικίας και της διαφορετικής αντιμετώπισης ανάμεσα στους φορολογούμενους
7. εξαιτίας της μεγάλης χρονικής διάρκειας και της ολοένα και μεγαλύτερης αύξησής του ωθεί τους φορολογουμένους στο να βρουν τρόπο να τον περιορίσουν μέσω της φοροδιαφυγής.

Όμως όλοι οι φορολογούμενοι δεν έχουν τις ίδιες δυνατότητες να φοροδιαφεύγουν. Για παράδειγμα οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι δεν μπορούν να φοροδιαφύγουν γιατί ο φόρος που τίθεται για τις δύο αυτές κατηγορίες παρακρατείται στην πηγή ενώ ταυτόχρονα δεν μπορούν να αποκρύψουν το εισόδημά τους. Αλλά και οι δύο αυτές κατηγορίες μπορούν να φοροδιαφύγουν μέσω (Τάτσος, 2001):

1. της απόκτησης εισοδήματος σε είδος: αντί για είσπραξη μετρητών γίνεται καταβολή σε είδος όπως π.χ. παροχή αυτοκινήτου, πρόσθετη ασφαλιστική κάλυψη για τον εργαζόμενο και την οικογένειά του, ταξίδια στο εξωτερικό, οικιακούς βοηθούς κ.λπ. Αυτή η μέθοδος είναι πολύ διαδεδομένη στο εξωτερικό και βασίζεται στο ανταλλακτικό εμπόριο που γινόταν στις πρώτες κοινωνίες. Αυτή η μέθοδος ευνοεί τόσο τον εργοδότη, αφού καταβάλλουν μειωμένες εργοδοτικές εισφορές, όσο και τον εργαζόμενο ο οποίος αποφεύγει μέρος του φόρου εισοδήματος και των ασφαλιστικών εισφορών που του αναλογεί.
2. της απόκρυψης του εισοδήματός τους από δεύτερη ή παράλληλη εργασία.
3. της απόκρυψης της απασχόλησης ούτως ώστε να μην χάσουν το επίδομα ανεργίας που δικαιούνται: εδώ συνεννοούνται από κοινού ο εργοδότης και ο εργαζόμενος αν και ωφελείται περισσότερο ο εργοδότης αφού δεν καταβάλλει εργοδοτικές εισφορές και τις περισσότερες φορές το ημερομίσθιο είναι πολύ χαμηλότερο από το κανονικό.

Άλλοι τρόποι φοροδιαφυγής των φυσικών προσώπων είναι (Τάτσος, 2001):

1. η απόκρυψη εισοδήματος από ενοίκια: αποκρύβεται η ενοικίαση ακινήτου και κατ' επέκταση παραλείπεται να δηλωθεί το εισόδημα από αυτή στη φορολογική δήλωση. Υπάρχει επίσης και η περίπτωση να αποκρύβεται μέρος του εισπραττόμενου ενοικίου και όχι όλο το ποσό εφόσον υπάρχει συνεννόηση του ενοικιαστή και του εκμισθωτή.
2. Η απόκρυψη εισοδημάτων από κινητές αξίες: στο παρελθόν αυτή η μέθοδος ήταν πολύ διαδεδομένη. Ο μέτοχος διέσπειρε τις μετοχές του σε άλλα πρόσωπα του περιβάλλοντός του ή και σε ανύπαρκτα πρόσωπα. Με τον τρόπο αυτό φορολογούνταν το καθένα από αυτά τα πρόσωπα ξεχωριστά και μέρος του εισοδήματος και όχι ο μέτοχος για όλο το εισόδημα από τις μετοχές του.

3. Η ίδρυση παράκτιων εταιριών (offshore): η νομοθεσία προέβλεπε ότι δεν επιβάλλεται φόρος στους κατόχους τίτλων του Δημοσίου που είναι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού. Έτσι ορισμένοι επενδυτές μεταβιβάζουν με εικονικό τρόπο λίγες ημέρες πριν από τη λήξη του έτους που γίνεται ο εκτοκισμός τα ομόλογό τους σε εταιρείες του εξωτερικού, έναντι κάποιας προμήθειας. Κατά τον ίδιο τρόπο, οι Έλληνες κάτοχοι εντόκων γραμματίων προσκομίζοντας ένα έγγραφο που πιστοποιεί τη μεταβίβαση, απαιτούν την επιστροφή του φόρου επί των τόκων των εντόκων γραμματίων, ο οποίος έχει παρακρατηθεί κατά την αγορά.
4. Η απόκρυψη εισοδήματος από γεωργικές επιχειρήσεις: πολλοί αγρότες διακινούν τα προϊόντα τους χωρίς παραστατικά ενώ πολλές φορές τα παραστατικά που έχουν εμφανίζουν διαφορετικές ποσότητες από αυτές που διακινούνται. Επίσης, διακινούνται αγροτικά προϊόντα χωρίς καθόλου παραστατικά επειδή δηλώνονται ως κοινοτικά, αφού έχουν καταργηθεί τα τελωνεία των συνόρων.

Οι ελεύθεροι επαγγελματίες φοροδιαφεύγουν όταν δεν εκδίδουν δελτίο παροχής υπηρεσιών ή όταν εκδίδουν το δελτίο εκεί αναγράφεται ποσό για τις προσφερόμενες υπηρεσίες του χαμηλότερο από αυτό που έχει εισπραχθεί στην πραγματικότητα. Επίσης σε πολλές περιπτώσεις δεν εκδίδουν δελτίο παροχής υπηρεσιών γιατί οι ισχύουσες διατάξεις δεν το επιτρέπουν. Παράδειγμα είναι η περίπτωση των καθηγητών που ενώ δουλεύουν σε δημόσιο σχολείο πραγματοποιούν παράλληλα και ιδιαίτερα μαθήματα ή η καταβολή «φακελάκι» στους ιατρούς για πραγματοποίηση ιατρικής επέμβασης.

Επιπρόσθετα οι επιχειρήσεις φοροδιαφεύγουν όταν:

1. Διογκώνουν το κόστος παραγωγής των προϊόντων τους και τα εξοδά τους με ανύπαρκτες δαπάνες που στηρίζονται σε πλαστά παραστατικά.
2. Θεωρούνται τα φορολογικά στοιχεία προσώπων που στην πραγματικότητα δεν έχουν επιχείρηση ή έχουν για μικρό χρονικό διάστημα ώστε να θεωρήσουν αυτά τα στοιχεία. Στη συνέχεια αυτά τα θεωρούμενα στοιχεία δίνονται έναντι αμοιβής σε τρίτους είτε για διόγκωση των δικών τους αγορών είτε για απόκρυψη πωλήσεων.
3. Πραγματοποιούν αγοραπωλησίες χωρίς επίσημα φορολογικά στοιχεία. Αυτό το διαπράττουν συνήθως οι επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία Α' κατηγορίας.

4. Εκδίδουν αποδείξεις μικρότερες από το ποσό που αντιστοιχεί στο πωλούμενο προϊόν. Αυτό όμως συμβαίνει μόνο με τη σύμφωνη γνώμη του αγοραστή.
5. Πουλάνε δύο ίσες ποσότητες από το ίδιο το προϊόν αλλά στα βιβλία τους αναγράφουν μόνο την πώληση του ενός.
6. Πραγματοποιούν θεώρηση φορολογικών στοιχείων τα οποία έχουν περισσότερα από τα προβλεπόμενα αντίτυπα, τα οποία χρησιμοποιούνται για να γίνονται πολλές μεταφορές για την ίδια ποσότητα, ενώ καταχωρείται στα βιβλία μια μόνο πώληση.
7. Διακινούν εμπορεύματα και αναγράφουν στο δελτίο διακίνησης διαφορετικό περιεχόμενο στο πρωτότυπο και διαφορετικό στο στέλεχος ή έχουν το ίδιο περιεχόμενο, το οποίο αλλοιώνεται μετά την πραγματοποίηση της μεταφοράς.
8. Τροποποιούν την ημερομηνία στα δελτία αποστολής.
9. Στα λογιστικά βιβλία ηθελημένα κάνουν λάθος κατά την άθροιση ούτως ώστε να αλλοιώνονται τα δεδομένα των συναλλαγών.
10. Βάζουν κατά την έκδοση του παραστατικού το σωστό ποσό που αφορά το προϊόν το οποίο και δίνουν στον αγοραστή, ενώ αυτό που μένει στην επιχείρηση βάζουν ποσό πολύ μικρότερο του πραγματικού.

Γενικότερα, η φοροδιαφυγή στον τομέα των υπηρεσιών φαίνεται ότι είναι εύκολη και αρκετά διαδεδομένη και οφείλεται:

1. στη φύση του αντικειμένου, που δεν επιτρέπει τον αποτελεσματικό έλεγχο των συναλλαγών
2. στις δυνατότητες που υπάρχουν για διαφορετική συμφωνία του τιμήματος με ή χωρίς απόδειξη μεταξύ πωλητή και αγοραστή καθώς εάν απαιτηθεί όλο το ποσό, αυτό βαρύνει τον αγοραστή.

1.7.2 ΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Η φοροδιαφυγή που πραγματοποιείται στη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων δεν διαφέρει κατά πολύ από εκείνη που πραγματοποιείται στο φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων. Η διαφοροποίηση έγκειται (Τάτσος, 2001):

1. στο μέγεθος,
2. στο σύστημα λογιστικής οργάνωσης και
3. στις συναλλαγές

Οι κυριότεροι τρόποι φοροδιαφυγής στις επιχειρήσεις είναι (Τάτσος, 2001):

1. η υπερτιμολόγηση των εισαγωγών και η υποτιμολόγηση των εξαγωγών. Αυτό πραγματοποιείται σε εκείνες τις επιχειρήσεις που έχουν το ίδιο αντικείμενο όπως είναι μία θυγατρική και μία μητρική επιχείρηση. Έτσι, η μητρική, με έδρα κυρίως στο εξωτερικό, παρέχουν πρώτες ύλες στις θυγατρικές, που βρίσκονται στην Ελλάδα, υπερτιμολογώντας τα όμως με αποτέλεσμα να μειώνεται ο καταβαλλόμενος φόρος.
2. το να υποτιμάνε εσκεμμένως την αξία των απογραφόμενων αγαθών ή την ποσότητάς τους ούτως ώστε να φαίνονται ότι έχουν μειωμένα κέρδη.
3. Να μην κόβουν αποδείξεις και να καταστρέφουν εικονικά το απόθεμα στην αποθήκη τους.
4. Με την παραγωγή αγαθών με τη μέθοδο του «φασόν» καθώς έτσι δεν προσδιορίζεται επακριβώς ο όγκος της παραγωγής και το ύψος των πωλήσεων.
5. Με το να φανερώνουν υπερτιμημένα τιμολόγια διαφημιστικών δαπανών, δαπανών για προμήθεια πρώτων υλών αλλά και καταστροφή πρώτων υλών.
6. Πολλές επιχειρήσεις για να λάβουν επιχορηγήσεις ή να πάρουν επιχορηγήσεις μεγαλύτερες από αυτές που δικαιούνται εμφανίζουν πλασματικές επενδύσεις δίνοντας στις αρμόδιες ελεγκτικές αρχές πλαστά ή εικονικά τιμολόγια.

1.7.3 ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ

Ο τομέας του αυτοκινήτου επιβαρύνεται με πάρα πολλούς φόρους τόσο κατά την αγορά όσο και κατά την λειτουργία ή την μεταβίβαση ενός οχήματος. Η πολυπλοκότητα της νομοθεσίας γύρω από αυτούς είναι ένας σημαντικός παράγοντας φοροδιαφυγής. Ειδικότερα στους επιμέρους τομείς ισχύουν τα εξής (Τάτσος, 2001):

1. Επισκευές: είναι ο πλέον γνωστός χώρος για φοροδιαφυγή καθώς:
 - i. δεν εκδίδονται φορολογικά στοιχεία για τα ποσά που έχουν εισπραχθεί
 - ii. εάν εκδίδονται φορολογικά στοιχεία είναι μικρότερα των πραγματικών
 - iii. εκδίδονται φορολογικά στοιχεία τα οποία αφορούν μόνο τα αναλώσιμα και όχι την παροχή υπηρεσιών
 - iv. τα ίδια τα στοιχεία αγοράς αναλώσιμων και ανταλλακτικών επιδεικνύονται σε περισσότερους του ενός πελάτες και εισπράττεται πολλαπλάσια ποσά χωρίς να συμπεριληφθούν στα στοιχεία που εκδίδουν οι επισκευαστές.
2. Εισαγωγή: παρόλο που η φοροδιαφυγή εδώ είναι μικρή η πιο διαδεδομένη μέθοδος είναι η αγορά ενός επαγγελματικού αυτοκινήτου που θα χρησιμοποιηθεί όμως για προσωπική χρήση. Η πρακτική αυτή εφαρμόζεται κυρίως στα πολυτελή αυτοκίνητα μεγάλου κυβισμού.
3. Αγορά: εδώ η φοροδιαφυγή εντοπίζεται μόνο στις ανταλλαγές ή στις αγοραπωλησίες μεταχειρισμένων αυτοκινήτων. Οι έμποροι όταν πουλάνε τα αυτοκίνητα δίνουν παραστατικά ότι δεν τα πουλάνε αυτοί αλλά οι ιδιοκτήτες τους και έτσι δεν προκύπτει πουθενά η δική τους αμοιβή. Επίσης όταν εμφανίζουν την αμοιβή τους αυτή είναι πολύ μικρότερη της πραγματικής.
4. Ενοικίαση: πραγματοποιείται με τη σύμφωνη γνώμη του μισθωτή και
 - i. δεν εκδίδονται αποδείξεις
 - ii. εκδίδονται αποδείξεις με χαμηλότερο ποσό
 - iii. αποκρύπτεται ο πραγματικός χρόνος ενοικίασης του αυτοκινήτου κυρίως κατά την επιστροφή του οχήματος.
5. Τεκμήριο: η αγορά και η συντήρηση επαγγελματικού αυτοκινήτου δεν αποτελεί τεκμήριο και δεν υπόκειται στο «πόθεν έσχες». Έτσι αγοράζονται ως επαγγελματικά αυτοκίνητα που είναι για ιδιωτική χρήση.
6. Τέλη κυκλοφορίας: ένα τέχνασμα αποφυγής των τελών κυκλοφορίας είναι το εξής: οι ιδιοκτήτες των αυτοκινήτων, προκειμένου να αποφύγουν την καταβολή

τελών κυκλοφορίας, δηλώνουν στις φορολογικές αρχές ότι θέτουν το αυτοκίνητό τους σε ακινησία, καταθέτοντας τις πινακίδες κυκλοφορίας στις αρμόδιες αρχές. Παράλληλα, δηλώνουν στο Υπουργείο Συγκοινωνιών απώλεια ή κλοπή των πινακίδων και κυκλοφορούν τα οχήματά τους με τις νέες πινακίδες που θα τους χορηγηθούν. Μια άλλη μέθοδος φοροδιαφυγής, ιδιαίτερα διαδεδομένη στο παρελθόν, ήταν η κυκλοφορία ως ιδιωτικής χρήσης αυτοκινήτων που αρχικά είχαν πάρει άδεια ως επαγγελματικά (π.χ. ταξί) χωρίς να δηλωθεί στις αρχές η αλλαγή της χρήσης τους. Με τον τρόπο αυτό οι ιδιοκτήτες τους εκμεταλλεύονταν τη μεγάλη διαφορά που υπήρχε στα τέλη κυκλοφορίας μεταξύ αυτοκινήτων ιδιωτικής και επαγγελματικής χρήσης. Τέλος, ένας άλλος κοινός τρόπος φοροδιαφυγής ήταν η αγορά ενός τύπου αυτοκινήτου, η κατοχή του οποίου επιβαρύνεται με χαμηλά σχετικά τέλη κυκλοφορίας και η μετατροπή του στη συνέχεια σε άλλη κατηγορία, η οποία επιβαρύνεται με πολύ υψηλότερα τέλη κυκλοφορίας, χωρίς να δηλωθεί η μετατροπή αυτή στις αρμόδιες αρχές.

1.7.4 ΣΤΟΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Υπάρχουν πολλοί τρόποι φοροδιαφυγής που διαφέρουν ανάμεσα στις τεχνικές εταιρίες, στους μηχανικούς και στους εργάτες. Πιο συγκεκριμένα (Τάτσος, 2001):

1. Τεχνικές υπηρεσίες: οι τρόποι είναι οι εξής:
 - i. εμφανίζουν εικονικά τιμολόγια και έτσι οι δαπάνες είναι πολύ μεγαλύτερες των πραγματικών.
 - ii. Εμφανίζουν εικονικές ώρες εργασίας και συνεργασιών.
2. Μηχανικοί: οι τρόποι είναι οι εξής:
 - i. Δηλώνουν την αμοιβή τους που έλαβαν από τις διάφορες μελέτες που εκτέλεσαν πολύ μικρότερη από αυτή που εισέπραξαν.
 - ii. Δεν δηλώνουν την αμοιβή που εισέπραξαν για την εκπόνηση σχεδίων εφόσον δεν υπάρχει οικοδομική άδεια.

- iii. Μέρος του φόρου που αναλογεί στην αμοιβή από τις μελέτες μετακυλύεται στους πελάτες. Έτσι όταν υποβάλλεται η οικοδομική μελέτη στις τεχνικές υπηρεσίες για να εκδοθεί άδεια οικοδομής, οι μηχανικοί πρέπει να προκαταβάλλουν το φόρο, πράγμα που ζητείται από τους πελάτες να το πραγματοποιήσουν. Αυτό βέβαια δεν είναι φοροδιαφυγή αλλά προκαλεί στρεβλώσεις στην κατανομή των βαρών.
- iv. Αποκρύβουν την αμοιβή που έλαβαν για εργασίες που εκτέλεσαν σε άλλα τεχνικά γραφεία.

1.7.5 ΣΤΟΥΣ ΔΑΣΜΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΩΝ

Η δασμοδιαφυγή συντελείται κατά κανόνα με τη λαθρεμπορία π.χ. τσιγάρων, ποτών, καυσίμων, έργων τέχνης, αρχαιολογικών ευρημάτων κ.λπ. Όμως πολλές φορές παρατηρείται δασμοδιαφυγή και σε νόμιμες εισαγωγές όταν οι εισαγωγείς πετυχαίνουν να κατατάξουν τα προϊόντα τους σε μικρότερη δασμολογική κλάση από αυτή που πρέπει με αποτέλεσμα να μειώνονται οι δασμοί όπως συμβαίνει π.χ. στα αυτοκίνητα(Τάτσος, 2001):

1. Κυκλοφορία αυτοκινήτων με ξένες πινακίδες: μπορούν να κυκλοφορούν στην Ελλάδα με το καθεστώς της προσωρινής εισαγωγής ή της προσωρινής χρησιμοποίησής τους και έτσι μπορούν να απαλλάσσονται από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης.
2. Παραποίηση ή πλαστογράφηση αριθμού πλαισίου: πραγματοποιείται με τη συνεργασία των συνεργείων καθώς σε κλεμμένα αυτοκίνητα ή σε καταστραμμένα από ατύχημα αντικαθιστούν τον αριθμό πλαισίου του κλεμμένου με τον αριθμό πλαισίου του καταστραμμένου και έτσι νομιμοποιούνται αυτοκίνητα που έχουν εισαχθεί στη χώρα προσωρινώς ή ατελώς.

3. Παράνομη μετατροπή αυτοκινήτων: από χαμηλής φορολογικής επιβάρυνσης σε άλλη κατηγορία μετά την αγορά όπως η μετατροπή ανοικτών φορτηγών σε κλειστών κ.λπ.
4. Πλαστογράφιση εγγράφων: έκδοση από το Υπουργείο Συγκοινωνιών άδειας κυκλοφορίας σε αυτοκίνητα που έχουν εισαχθεί στην χώρα λαθραία με την προσκόμιση σ' αυτό από ιδιώτες πλαστών πιστοποιητικών τελωνισμού.
5. Παλλινοστούντες: επιβατικά αυτοκίνητα ιδιωτικής χρήσης έχουν δικαίωμα να κυκλοφορούν ατελώς από παλλινοστούντες, όπως είναι οι Έλληνες που ήταν εγκατεστημένοι στο εξωτερικό, οι πολιτικοί πρόσφυγες καθώς και άλλες κατηγορίες ομογενών.
6. Ανάπηροι. Ορισμένες κατηγορίες ανάπηρων ή οι γονείς αυτών έχουν δικαίωμα κυκλοφορίας επιβατικών αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσης με ατέλεια. Η δυνατότητα αυτή έχει δώσει ευκαιρία για καταστρατηγήσεις (π.χ. μη πραγματικοί ανάπηροι) προκειμένου να αποφευχθεί η καταβολή φόρου σε περιπτώσεις κυρίως πολυτελών αυτοκινήτων.

1.7.6 ΕΙΔΙΚΟΙ ΦΟΡΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ

ΥΓΡΩΝ ΚΑΥΣΙΜΩΝ: η φοροδιαφυγή εντοπίζεται κυρίως:

1. Τροφοδοσία πλοίων με δεξαμενόπλοια: ο τρόπος είναι η εικονική τροφοδοσία των πλοίων με πετρέλαιο ή η τροφοδοσία τους με ποσότητα μικρότερη αυτής που αναγράφεται στα συνοδευτικά. Το πετρέλαιο αυτό που παραμένει στα δεξαμενόπλοια διοχετεύεται στη συνέχεια με βυτιοφόρα σε παράνομες αποθήκες ή απευθείας σε πρατήρια καυσίμων και μέσω αυτών στην αγορά.
2. Τροφοδοσία μεταφορικών δεξαμενόπλοιων από εφοδιαστικά δεξαμενόπλοια: τα εφοδιαστικά δεξαμενόπλοια, δηλαδή αυτά που εφοδιάζουν τα άλλα πλοία με πετρέλαιο, μεταβιβάζουν εν πλω μέρος του ναυτιλιακού πετρελαίου που μεταφέρουν σε μεταφορικά δεξαμενόπλοια, δηλαδή σε δεξαμενόπλοια που

μεταφέρουν καύσιμα στα νησιά. Τα τελευταία με τη σειρά τους αδειάζουν το λαθραίο αυτό φορτίο σε απομακρυσμένες περιοχές των νησιών όπου δεν υπάρχει ουσιαστικός τελωνειακός ή λιμενικός έλεγχος.

3. Τροφοδοσία πλοίων με βυτιοφόρα οχήματα: η φοροδιαφυγή μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους και τεχνάσματα όπως:
 - i. Με παρέμβαση των οδηγών των βυτιοφόρων προς το μετρητή και το γενικότερο σύστημα παροχής, παράλληλα με τη διοχέτευση πετρελαίου προς το πλοίο διοχετεύεται και αέρας.
 - ii. Κατασκευάζονται στα βυτιοφόρα επιμέρους δεξαμενές, οι οποίες συνδέονται παρανόμως μεταξύ τους και μέρος του πετρελαίου, αντί να διοχετευθεί προς τα πλοία διοχετεύεται προς αυτές.
 - iii. Το σύνολο ή μέρος του φορτίου του βυτιοφόρου, αντί να διοχετευθεί στο πλοίο, αδειάζεται σε παράνομες αποθήκες ή πρατήρια καυσίμων, ενώ στα παραστατικά εμφανίζεται ότι παραδόθηκε κανονικά.
4. Πετρέλαιο και υγραέριο θέρμανσης: Το πετρέλαιο θέρμανσης διατίθεται, λόγω μειωμένης φορολόγησής του, σε μειωμένη τιμή τους χειμερινούς μήνες

ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΟΣ: η φοροδιαφυγή συντελείται:

1. Με λαθραία εισαγωγή οινοπνευματωδών ποτών όπου εκτός του ειδικού φόρου κατανάλωσης αποφεύγεται και η πληρωμή του σχετικού φόρου πολυτελείας.
2. Μη έκδοση των σχετικών παραστατικών στην παραγωγή ή εμφιάλωση των εισαγόμενων ποτών από εγχώριους παραγωγούς.
3. Πλασματικά παραστατικά για εισαγωγή οινοπνεύματος.
4. Παράνομα εργαστήρια παρασκευής ποτών.
5. Διάθεση συνθετικής αλκοόλης.
6. Εικονικές εξαγωγές ή νοθευμένες εξαγωγές.

ΚΑΠΝΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ: η φοροδιαφυγή συντελείται:

1. Εικονικές εξαγωγές τσιγάρων.

2. Κυκλοφορία στην εγχώρια αγορά εξαχθέντων τσιγάρων.
3. Λαθραία εισαγωγή.
4. Επιστροφή ακατάλληλων εμπορευμάτων: τσιγάρα τα οποία δεν έχουν φορολογηθεί, και κατ' επέκταση δεν έχει επικολληθεί σ' αυτά η αυτοκόλλητη ταινία που πιστοποιεί την πληρωμή του φόρου, γιατί δεν πρόκειται να κυκλοφορήσουν στην εγχώρια αγορά, αποκρύπτονται σε μεγάλες ποσότητες μαζί με εμπορεύματα που επιστρέφονται στις χώρες προέλευσής τους ως ακατάλληλα.
5. Εικονικοί ή μη ειλικρινείς εφοδιασμοί πλοίων.
6. Λαθραία εισαγωγή τσιγάρων με μέσα οδικής μεταφοράς
7. Λαθρεμπορία και παρέκκλιση της Transit διακίνησης: ποσότητες τσιγάρων που εξάγονται, μέσω της Ελλάδος, από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή τρίτες χώρες, σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή τρίτες χώρες παρ' όλο που τα συνοδευτικά έγγραφα και οι σφραγίδες από τις τελωνειακές αρχές δείχνουν ότι η διαδικασία transitέχει εφαρμοσθεί σωστά και ότι έχουν παραληφθεί, δεν φθάνουν ποτέ στον προορισμό τους, αλλά λαθρεμπορεύονται, είτε σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς να διέλθουν από τη χώρα μας ή στην Ελλάδα.
8. Αποσφράγιση προς εξαγωγή προϊόντων: τα containers που περιλαμβάνουν τσιγάρα προς εξαγωγή σε κάποιο σημείο της διαδρομής αποσφραγίζονται και επανασφραγίζονται, αφού προηγουμένως εκφορτωθεί μέρος του φορτίου τους, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η διαπίστωση της παράβασης να είναι δύσκολη από τις τελωνειακές αρχές. Το εμπόρευμα που έχει εκφορτωθεί διοχετεύεται στη συνέχεια λαθραία στην εγχώρια αγορά.
9. Επανεισαγωγή προϊόντων που έχουν εξαχθεί.
10. Ψευδή επιγραφή: τσιγάρα προερχόμενα από τρίτες χώρες περιγράφονται στα συνοδευτικά έγγραφα ως εμπορεύματα μικρής ποσότητας και αξίας. Αντιστοίχως, τσιγάρα που εξάγονται σε τρίτες χώρες επανεισάγονται στη χώρα περιγραφόμενα στα συνοδευτικά έγγραφα ως προϊόντα μικρής ποσότητας και αξίας.

1.7.7 ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΕΝΤΡΩΝ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ **ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

Στα κέντρα διασκέδασης γενικά υπάρχει μεγάλη φοροδιαφυγή καθώς εκεί διακινείται ένα μεγάλο μέρος του εισοδήματος το οποίο έχει εισπραχθεί από παραοικονομικές δραστηριότητες. Οι τρόποι που φοροδιαφεύγουν αυτά τα κέντρα διασκέδασης είναι οι εξής (Τάτσος, 2001):

1. Ασκούνται στον ίδιο χώρο άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες όπως πώληση λουλουδιών, λειτουργία γκαρνταρόμπα κ.λπ. που δεν εμφανίζονται επισήμως.
2. Μετατροπή αιθουσών σε χώρους διασκέδασης.
3. Συνεργασία τραγουδιστών και μουσικών με κέντρα διασκέδασης χωρίς επίσημα καταχωρημένα συμφωνητικά ή εφόσον υπάρχουν τέτοια με μη αναγραφόμενη κανονική αμοιβή.
4. Μη έκδοση εισιτηρίων εισόδου.
5. Προμήθεια εξοπλισμού και μεταβίβαση εμπορικών σημάτων με μη διαφανείς διαδικασίες.
6. Τροφοδοσία των επιχειρήσεων με τρόφιμα, ποτά, λουλούδια κ.λπ. που παράχθηκαν ή διακινούνται λαθραία ή χωρίς τα απαραίτητα παραστατικά.
7. Μη έκδοση απόδειξης λιανικής πώλησης για τις υπηρεσίες ή χρησιμοποίηση ίδιας απόδειξης περισσότερο της μιας φοράς.
8. Έκδοση μη θεωρημένων αποδείξεων λιανικής πώλησης.
9. Χρήση (λήψη ή έκδοση) πλαστών-εικονικών φορολογικών στοιχείων.

Η φοροδιαφυγή στις τουριστικές επιχειρήσεις μπορεί να πραγματοποιηθεί ως εξής (Τσάτσος, 2001):

1. Υποτιμολόγηση παρεχόμενων υπηρεσιών κυρίως στις οργανωμένες επισκέψεις τουριστών από το εξωτερικό, η οποία γίνεται με τη μέθοδο των διπλών συμβολαίων που συνάπτονται μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών (ξενοδοχεία, τουριστικές επιχειρήσεις εσωτερικού και εξωτερικού).
2. Μη τήρηση, ελλιπής ή ανακριβής τήρηση του ειδικού βιβλίου κίνησης πελατών.
3. Ενοικίαση δωματίων, τα οποία στην ανανέωση της άδειας που έχει χορηγηθεί έχουν καταχωρηθεί ως δωμάτια, τα οποία δεν θα διατεθούν για εκμίσθωση.

4. Μη έκδοση, ελλιπής ή ανακριβής έκδοση φορολογικών στοιχείων για παρεπόμενες ξενοδοχειακές υπηρεσίες, οι οποίες εμφανίζονται ότι περιλαμβάνονται στο «πακέτο», ενώ στην πραγματικότητα παρέχονται έναντι ιδιαίτερου τιμήματος, το οποίο δεν εμφανίζεται. Τέτοιες υπηρεσίες είναι η ενοικίαση θαλάσσιων μέσων ψυχαγωγίας (σκί, ιστιοσανίδες, κανό κ.λπ.), η χρήση ομπρελών, χρηματοκιβωτίων, καθαριστηρίων, κομμωτηρίων, τηλεφωνικών υπηρεσιών, γηπέδων κ.λπ.
5. Μη έκδοση, ελλιπής ή ανακριβής έκδοση φορολογικών στοιχείων για τις ίδιες ή παρεμφερείς υπηρεσίες που παρέχουν στους τουρίστες τρίτοι (καντίνες σε παραλίες, εκμάθηση θαλασσίων σπορ, ενοικίαση ποδηλάτων ή μοτοποδηλάτων, ομπρελών, κ.λπ.).
6. Ελλιπής ή ανακριβής έκδοση φορολογικών στοιχείων από επιχειρήσεις που πωλούν είδη τουριστικού ενδιαφέροντος (είδη λαϊκής τέχνης, κοσμήματα, δερμάτινα είδη, γούνες κ.λπ.).
7. Μη έκδοση ή ελλιπής έκδοση εισιτηρίων από επιχειρήσεις εκμετάλλευσης τουριστικών λεωφορείων, θαλάσσιων μεταφορικών μέσων περιήγησης και εκδρομών κ.λπ.
8. Λήψη πλαστών και εικονικών φορολογικών στοιχείων, κυρίως από μεγάλες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, αλλά και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις μικρότερης κλίμακας, επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων, σκαφών αναψυχής κ.λπ. με σκοπό τη διόγκωση των δαπανών που αφορούν επισκευές, συντήρηση κ.λπ.
9. Λήψη πλαστών και εικονικών φορολογικών στοιχείων για υπηρεσίες διοργάνωσης ή διαμεσολάβησης ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων σε ξενοδοχεία, περιηγήσεις, εκδρομές κ.λπ.

1.8 ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Μετά από παρόμοιες ενέργειες του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας, η ελληνική κυβέρνηση βρίσκεται σε συνομιλίες με την Ελβετία για τη φορολόγηση των τραπεζικών

λογαριασμών στην Ελβετία που ανήκουν σε Έλληνες πολίτες. Στα τέλη του 2011, το Υπουργείο Οικονομικών αποκάλυψε ότι οι κάτοχοι ελληνικών ελβετικών τραπεζικών λογαριασμών είτε θα πρέπει να καταβάλουν φόρο είτε να αποκαλύψουν πληροφορίες όπως η ταυτότητα του κατόχου του τραπεζικού λογαριασμού στις ελληνικές υπηρεσίες εσωτερικών εσόδων. Οι ελληνικές και ελβετικές κυβερνήσεις ήλπιζαν να καταλήξουν σε συμφωνία για το θέμα μέχρι το τέλος του 2011, αλλά αυτή η προθεσμία μετατέθηκε για αργότερα.

Οι εκτιμήσεις το 2015 έδειξαν ότι το ποσό των παρακρατηθέντων φόρων των Ελλήνων που φυλάσσονταν στις ελβετικές τράπεζες ήταν περίπου 80 δισεκατομμύρια ευρώ. Μέχρι τότε, μια φορολογική συνθήκη για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος τελικά έγινε υπό σοβαρή διαπραγμάτευση μεταξύ της ελληνικής και της ελβετικής κυβέρνησης. Μια συμφωνία επικυρώθηκε από την Ελβετία την 1η Μαρτίου 2016, δημιουργώντας ένα νέο νόμο περί φορολογικής διαφάνειας που θα επέτρεπε μια πιο αποτελεσματική μάχη κατά της φοροδιαφυγής. Από το 2018, οι τράπεζες τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ελβετία θα ανταλλάσσουν πληροφορίες σχετικά με τους τραπεζικούς λογαριασμούς των πολιτών της άλλης χώρας για να ελαχιστοποιήσουν τη δυνατότητα απόκρυψης του αφορολόγητου εισοδήματος (<http://europa.eu/>).

Ο ΟΟΣΑ, η ελληνική κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέπτυξαν ένα σχέδιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά της Διαφθοράς (NACAP). Προγραμματίστηκε να λειτουργήσει από τον Οκτώβριο του 2016 έως τον Δεκέμβριο του 2017 με κάποια χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Τον Απρίλιο του 2017, το Υπουργείο Υγείας της χώρας ανακοίνωσε μια ηλεκτρονική πλατφόρμα που σχεδιάστηκε για την αντιμετώπιση της διαφθοράς στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης. Ο υπουργός Υγείας έκανε το σχόλιο αυτό: *«Πιστεύουμε ότι χρειάζεται μια νέα κουλτούρα, ένα άλλο στυλ του συστήματος κοινωνικής υγείας, να πείσουμε τους ασθενείς ότι μπορούν να τους προσφέρονται υπηρεσίες με αξιοπρέπεια χωρίς να αναζητούν συνδέσεις με υπεύθυνους ή οικονομικές συναλλαγές».*

Το 2010, η κυβέρνηση έχει εφαρμόσει φορολογική μεταρρύθμιση. Το έτος 2012 εισήχθη καθήκον πληρωμών χωρίς μετρητά για ποσά άνω των 1.500 ευρώ. Η ελληνική αστυνομία έχει δημιουργήσει μια ειδική μονάδα, η οποία ασχολείται αποκλειστικά με φορολογικά αδικήματα. Η Γερμανία προσέφερε εμπειρογνώμονες από το γραφείο δημοσιονομικής και φορολογικής έρευνάς της για να βοηθήσει στην οικοδόμηση μιας πιο

αποτελεσματικής φορολογικής διοίκησης. Ωστόσο, μήνες αργότερα δεν ήταν σαφές εάν οι Έλληνες αξιωματούχοι θα δέχονταν την προσφορά.

Τον Νοέμβριο του 2011, ο Έλληνας υπουργός Οικονομικών κάλεσε όλα τα άτομα που χρωστούσαν στο κράτος περισσότερα από 150.000 ευρώ να πληρώσουν τους οφειλόμενους φόρους μέχρι τις 24 Νοεμβρίου ή να βρουν τα ονόματά τους σε μαύρη λίστα που δημοσιεύεται στο Διαδίκτυο. Η κυβέρνηση αργότερα αποκάλυψε τον κατάλογο, ο οποίος περιλαμβάνει επίσης διάφορους εξέχοντες Έλληνες, συμπεριλαμβανομένων των ποπ αστέρων και των αθλητών.

Η δημιουργία της φοροκάρτας που πρότεινε η κυβέρνηση της Ελλάδας τον Αύγουστο του 2011, ήταν για να χρησιμοποιηθεί ώστε να διευκολυνθεί η είσπραξη των εισπράξεων από αγορές. Αυτό το μέτρο θα επέτρεπε στο ελληνικό υπουργείο Οικονομικών να περιορίσει την αχαλίνωτη φοροδιαφυγή συγκρίνοντας τις δαπάνες των ατόμων με το εισόδημά τους και συγκρίνοντας τα πραγματικά έσοδα των επιχειρήσεων με τους λογαριασμούς τους. Από το 2015, το μέτρο αυτό είναι σε μεγάλο βαθμό αόριστο και μπορεί να θεωρηθεί ως αποτυχημένο έργο.

Το 2016 και το 2017, η κυβέρνηση ενθάρρυνε τη χρήση πιστωτικών καρτών ή χρεωστικών καρτών για την πληρωμή αγαθών και υπηρεσιών, προκειμένου να μειωθούν μόνο οι πληρωμές σε μετρητά. Μέχρι τον Ιανουάριο του 2017, οι φορολογούμενοι έλαβαν μόνο φορολογικές ελαφρύνσεις ή παρακρατήσεις όταν οι πληρωμές γίνονταν ηλεκτρονικά, με μια «χαρτογραφική διαδρομή» των συναλλαγών που η κυβέρνηση μπορούσε εύκολα να ελέγξει. Αυτό αναμένεται να μειώσει το πρόβλημα των επιχειρήσεων που πραγματοποιούν πληρωμές αλλά δεν εκδίδουν τιμολόγιο.

Μέχρι τις 28 Ιουλίου 2017, πολλές επιχειρήσεις υποχρεώθηκαν νόμιμα να εγκαταστήσουν μια συσκευή σημείου πώλησης (POS) για να μπορέσουν να αποδεχθούν πληρωμές με πιστωτική ή χρεωστική κάρτα. Η μη συμμόρφωση με τη δυνατότητα ηλεκτρονικής πληρωμής μπορεί να οδηγήσει σε πρόστιμα μέχρι 1.500 ευρώ. Η απαίτηση αυτή ισχύει για περίπου 400.000 επιχειρήσεις ή άτομα σε 85 επαγγέλματα. Η μεγαλύτερη χρήση των ηλεκτρονικών πληρωμών ήταν ένας από τους παράγοντες που είχαν ήδη επιτύχει σημαντικές αυξήσεις στη συλλογή ΦΠΑ το 2016.

2 ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ

Η φοροαποφυγή είναι η αποφυγή του φόρου είτε στο σύνολό του είτε μερικώς. Συνεπώς είναι μία έννοια συγγενής με αυτή της φοροδιαφυγής. Ωστόσο αυτό που τις ξεχωρίζει είναι ο πολιτικός και ηθικός χαρακτήρας τους. Δηλαδή όταν κάποιος φοροδιαφεύγει καταστρατηγεί όχι μόνο το νόμο αλλά και το πνεύμα του νόμου. Αντίθετα, όταν κάποιος φοροαποφεύγει καταστρατηγεί μόνο το πνεύμα του νόμου αφού αποφεύγουν να καταβάλουν τους αναλογούμενους σε αυτούς φόρους χωρίς όμως αυτό να τους επισύρει ποινές (Καράγιωργας, 1981). Επειδή λοιπόν η φοροαποφυγή είναι η αποφυγή του φόρου με μέσα που δεν επιφέρουν νομικές κυρώσεις στον φορολογούμενο, πολλοί είναι εκείνοι που δεν χρησιμοποιούν τον όρο φοροαποφυγή αλλά τον όρο νόμιμη φοροδιαφυγή.

Επειδή όμως σε μερικές χώρες ακόμα και η καταστρατήγηση του πνεύματος του νόμου είναι ισοδύναμη με την καταστρατήγηση του ίδιου του νόμου, για το λόγο αυτό πρέπει να οριστεί ακριβώς η έννοια της φοροαποφυγής. Κάτω από τον όρο «φοροαποφυγή» καλύπτεται ένα ευρύτατο φάσμα μέσων και ενεργειών, όπου στο ένα άκρο βρίσκεται ο «φορολογικός σχεδιασμός» (taxplanning), ο οποίος είναι φυσιολογικός και καθ' όλα αποδεκτός, και στο άλλο «σκληρή» φοροαποφυγή, η οποία είναι η ανειλικρινής μεθόδευση ενεργειών με στόχο να δοθεί στις φορολογικές αρχές πλαστή εικόνα της πραγματικότητας και η οποία δεν μπορεί φυσικά να είναι αποδεκτή. Πρέπει κατά συνέπεια να γίνει διάκριση μεταξύ φοροαποφυγής και φορολογικού σχεδιασμού (Τάτσος, 2001:24).

Μια διάκριση μεταξύ των δυο αυτών εννοιών είναι ότι φορολογικός σχεδιασμός είναι η μείωση της φορολογικής οφειλής με μέσα που η πολιτεία δεν είχε πρόθεση να καλύψει, ενώ φοροαποφυγή είναι η εκμετάλλευση περιοχών που ο νομοθέτης είχε πρόθεση να καλύψει αλλά για κάποιο λόγο δεν το έπραξε. Ειδικότερα, με τον όρο «φορολογικός σχεδιασμός» νοούνται όλες αυτές οι ενέργειες μέσα στα πλαίσια της κανονικής λειτουργίας του φορολογικού συστήματος, όπως είναι (Τάτσος, 2001:25):

1. η εκμετάλλευση των παρεχόμενων από τη νομοθεσία φορολογικών ελαφρύνσεων,
2. τα φορολογικά κίνητρα,
3. η αποφυγή της κατανάλωσης προϊόντων που υπόκεινται σε φορολογία,
4. η μείωση της προσφοράς εργασίας λόγω της ύπαρξης φόρων κ.λπ.

Αν και από οικονομική άποψη οι ενέργειες αυτές πρέπει να απασχολούν και να ενδιαφέρουν τους ασκούντες την οικονομική πολιτική, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνονται σε αυτό που πρέπει να αποδοθεί με τον όρο «φοροαποφυγή». Γιατί οι ενέργειες αυτές βρίσκονται έξω από αυτό που ήθελε να καλύψει ο νομοθέτης. Αντίθετα, στην περίπτωση της φοροαποφυγής οι φορολογούμενοι συμπεριφέρονται έτσι ώστε να εμπίπτουν στις περιπτώσεις που ήθελε να καλύψει ο νομοθέτης, αλλά δεν το πέτυχε λόγω αδυναμιών στη διατύπωση των νόμων, ύπαρξης νομοθετικών κενών κ.λπ. Κατά συνέπεια, στην έννοια της φοροαποφυγής πρέπει να περιληφθούν μόνο οι ενέργειες που αποσκοπούν στη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης σε επίπεδο χαμηλότερο από αυτό που έχει πρόθεση να επιβάλλει ο νομοθέτης. Το κριτήριο διάκρισης όμως αυτό έχει το μειονέκτημα ότι δεν είναι πάντα εύκολο να διαπιστωθεί ποια ήταν πράγματι η πρόθεση του νομοθέτη (Τάτσος, 2001:25).

Ένα άλλο κριτήριο διάκρισης των ενεργειών που πρέπει να περιληφθούν στον όρο «φοροαποφυγή» είναι να υπάρχει από τον ενδιαφερόμενο πρόθεση για φοροδιαφυγή. Συγκεκριμένα, ένας άλλος ορισμός της φοροαποφυγής είναι ότι φοροαποφυγή αποτελεί κάθε συναλλαγή ή ενέργεια που γίνεται αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο με σκοπό την αποφυγή του φόρου. Αλλά από πρακτικής πλευράς και ο ορισμός αυτός δεν είναι ιδιαίτερα χρήσιμος, γιατί στην πράξη οι περισσότερες οικονομικές ενέργειες προκύπτουν ως αποτέλεσμα ενός πλέγματος κινήτρων και είναι εξαιρετικά δύσκολο να φανεί αν το βασικό κίνητρο κάθε συναλλαγής ήταν η αποφυγή του φόρου. Έτσι, ενώ από θεωρητική άποψη ο ορισμός αυτός φαίνεται χρήσιμος, βασίζεται σε υποκειμενικές εκτιμήσεις, αφήνει μεγάλα περιθώρια αμφισβητήσεων και κατά συνέπεια δεν μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμος στην πράξη. Αλλά και οι υπόλοιπες προσπάθειες ορισμού της φοροαποφυγής με μεγαλύτερη ακρίβεια παρουσιάζουν λίγο-πολύ παρόμοια μειονεκτήματα. Γιατί, είτε επιχειρούν να είναι πλήρεις με αποτέλεσμα να είναι πολύ ευρείς ή αντίθετα επιδιώκουν να είναι ακριβείς με αποτέλεσμα να γίνονται πολύ στενοί (Τάτσος, 2001).

2.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ

Τα χαρακτηριστικά της φοροαποφυγής είναι τα εξής (Γάτσος, 2001):

1. Το κίνητρο για να διαπραχθεί η φοροαποφυγή είναι η αποφυγή του φόρου και όχι να επιτευχθεί κάποιος οικονομικός σκοπός.
2. Εκμεταλλεύεται ο φορολογούμενος τα κενά που παρουσιάζει η φορολογική νομοθεσία ώστε να φοροαποφύγει.
3. Υπάρχει μία μυστικότητα σε όσους φοροαποφεύγουν καθώς εάν γίνει γνωστός ο τρόπος που ο φορολογούμενος αποφεύγει τους φόρους τότε υπάρχει περίπτωση να παρθούν νέα μέτρα προς περιορισμό της.

3 Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ

Όσοι όροι υπάρχουν για την παραοικονομία τόσοι είναι και οι ορισμοί της. Ο Adrian Smith κάνει αναφορά για την *underground economy*, την *hidden economy*, την *informaleconomy*, την *moonlight economy* την *travail noir* κ.λπ. Ο κάθε ένας από αυτούς τους όρους έχει διαφορετικό περιεχόμενο από τους άλλους και οι ερευνητές μετά τον Smith έδωσαν στον ίδιο όρο διαφορετικό περιεχόμενο. Έτσι για πολλούς από αυτούς ο όρος *informaleconomy* έχει περιεχόμενο το αδήλωτο εισόδημα και τις κλοπές των εργαζομένων από τους χώρους εργασίας. Άλλοι, δίνουν περιεχόμενο στην *underground economy* τονίζοντας την οικονομική δραστηριότητα που κρύπτετε από τα ναρκωτικά και την πορνεία.

Ο Feige (1979) τονίζει ότι η παραοικονομία είναι το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που ενώ παράγονται δεν καταγράφονται ενώ ο Tanzi (1980) λέει πως είναι η εξ ολοκλήρου ή η εν μέρει μη δήλωση του εισοδήματος, συμπεριλαμβανομένου σε αυτό το προερχόμενο από εγκληματική δραστηριότητα όπως η παράνομη χαρτοπαιξία, η πορνεία και τα ναρκωτικά.

Ο Matthews στο Βαβούρα (1990) την ορίζει ως τη συνολική αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται και ανταλλάσσονται αλλά δεν καταγράφονται στους εθνικούς λογαριασμούς με σκοπό την αποφυγή της φορολογίας ή κάποιου άλλου είδους δημοσιονομικής ποινής. Αυτός ο ορισμός επιτρέπει τη μικροοικονομική ανάλυση που συσχετίζει την παραοικονομική δραστηριότητα με παρατηρούμενες μεταβλητές όπως είναι οι φορολογικοί συντελεστές.

Ωστόσο ένας απλός αλλά ταυτόχρονα λειτουργικός ορισμός δηλώνει πως παραοικονομία είναι εκείνο το τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας που δημιουργεί προστιθέμενη αξία και το οποίο θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο εθνικό εισόδημα αλλά αυτό δεν καταγράφεται από τις υπηρεσίες μέτρησης της κοινωνίας (Καλυβιανάκης, 1993). Από αυτόν τον ορισμό εξάγονται τα εξής (Τάτσος, 2001):

1. Μόνο η προστιθέμενη αξία, με την έννοια του εθνικού εισοδήματος, αποτελεί αντικείμενο εξέτασης. Έτσι, οι «μαύρες» χρηματοπιστωτικές συναλλαγές αποκλείονται και περιλαμβάνεται μόνον εκείνο το τμήμα του κύκλου εργασιών στις «μαύρες αγορές», το οποίο δημιουργεί εισόδημα.
2. Οικονομικές δραστηριότητες, όπως η εργασία των γυναικών και των ανδρών στα πλαίσια του νοικοκυριού τους ή η εθελοντική εργασία δεν περιλαμβάνονται, εξαιτίας του ότι οι στατιστικολόγοι του εθνικού εισοδήματος έχουν υιοθετήσει τη συμβατικότητα να τις αποκλείουν.
3. Το μέγεθος της παραοικονομίας εξαρτάται από την κατάσταση του επίσημου μηχανισμού μέτρησης σε κάθε συγκεκριμένη χώρα.

Έτσι λοιπόν εάν προσπαθήσουμε να ορίσουμε τι είναι παραοικονομία υπάρχει περίπτωση ένα σημαντικό τμήμα των δραστηριοτήτων να μην συμπεριληφθούν αφού στις περισσότερες περιπτώσεις η δραστηριότητα αυτή καθ' εαυτή είναι νόμιμη αλλά δεν τηρούνται οι κρατικές ρυθμίσεις και έτσι γίνεται φοροδιαφυγή.

3.2 ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Έχουμε τις εξής ενδείξεις για την ύπαρξη παραοικονομίας (Βαβούρας et al., 1990).

1. Ανέκδοτη μαρτυρία: η παραοικονομία αναπτύσσεται κυρίως με συνεννοήσεις που γίνονται προφορικά ή με προσωπικές συστάσεις. Επίσης πραγματοποιείται και εποχιακά κυρίως στις αγροτικές περιοχές όπου ανάλογα την εποχή της συγκομιδής προσλαμβάνονται και εργάτες χωρίς να καταγράφονται σε δηλωμένη εργασία. Αναπτύσσεται όμως και σε αστικές περιοχές όπου η ανάπτυξη του τουρισμού προσελκύει απασχολούμενους σε τουριστικά επαγγέλματα και ξενοδοχειακές μονάδες χωρίς να καταγράφεται η απασχόλησή τους. Επίσης οι οικογενειακές επιχειρήσεις απασχολούν τα μέλη τους πολλές φορές αδήλωτα.
2. Μακροοικονομικές: αυτές οι ενδείξεις στηρίζονται στις
 - i. Αποκλίσεις μεταξύ των εθνικολογικών μεγεθών: εδώ η μεγέθυνση της παραοικονομίας υποδηλώνει ότι η επίσημη εκτίμηση του Ακαθάριστου

Εγγώριου Προϊόντος με τη μέθοδο του εισοδήματος είναι μεροληπτική προς τα κάτω. Έτσι προκαλείται μια απόκλιση μεταξύ του μέτρου της δαπάνης και του εισοδήματος.

- ii. Τα νομισματικά στατιστικά στοιχεία: δεδομένου ότι οι συναλλαγές στην παραοικονομία διενεργούνται κατά κανόνα με μετρητά, μια αύξηση της κλίμακας της παραοικονομίας θα εκδηλωθεί δια μέσου της κυκλοφοριακής ταχύτητας του χρήματος ή του λόγου μετρητών προς καταθέσεις όψεων.
3. Η μέθοδος των οικονομετρικών υποδειγμάτων «softmodelling»: αυτή η μέθοδος συνδέει διάφορες παρατηρούμενες αιτιώδεις μεταβλητές με παρατηρούμενους δείκτες της παραοικονομικής δραστηριότητας με σκοπό τη μέτρηση της παραοικονομίας ως μη παρατηρήσιμης μεταβλητής.

3.3 ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μία άποψη για τα αίτια της παραοικονομίας θέτει τους υψηλούς φορολογικούς συντελεστές ως το κύριο θέμα, δηλαδή ότι οι επιχειρήσεις που λειτουργούν στην μη κερδοσκοπική οικονομία προσπαθούν απλώς να διατηρήσουν όλα τα προτερήματά τους για τον εαυτό τους. Μια εναλλακτική άποψη υποστηρίζει ότι, όταν αυξάνεται η μη καταχωρημένη οικονομική δραστηριότητα, ευθύνονται οι πολιτικοί και κοινωνικοί θεσμοί που κυβερνούν την οικονομία. Στην πραγματικότητα, η οικονομική θεωρία υποδηλώνει ότι η φορολογία, οι υπερβολικοί κανονισμοί, η αποτελεσματικότητα της γραφειοκρατίας και της διαφθοράς είναι οι κύριες αιτίες της παραοικονομίας. Όσο μεγαλύτερη είναι η φορολογική επιβάρυνση, τόσο μεγαλύτερη θα πρέπει να είναι παραοικονομία.

Έτσι λοιπόν υπάρχουν πολλές αιτίες όπως (Βαβούρας et al., 1990):

1. Τα βάρη της επίσημης οικονομίας. Αυτά είναι οι φόροι και οι εισφορές της κοινωνικής ασφάλισης. Όσο μεγαλύτερη είναι η φορολόγηση τόσο τα άτομα ωθούνται στην παραοικονομία καθώς αυξάνεται ο αριθμός των κρατικών ρυθμίσεων στην οικονομία.

2. Το φορολογικό ήθος και οι κρατικοί έλεγχοι. Αυτό μειώνεται από τη συνεχιζόμενη και αυξανόμενη φορολογική επιβάρυνση. Έτσι αυξάνεται η διάθεση για παραοικονομία. Βέβαια εάν υπήρχαν συχνοί κρατικοί έλεγχοι με την προσδοκώμενη τιμωρία το φαινόμενο θα μειωνόταν.
3. Οι συνθήκες της αγοράς εργασίας. Όσο μεγαλύτερος είναι ο επίσημος χρόνος εργασίας τόσο υψηλότερο είναι το κόστος ευκαιρίας της ανάληψης πρόσθετης εργασίας στην παραοικονομία. Επίσης η μείωση του *επίσημου* ποσοστούσυμμετοχήςτου εργατικού δυναμικού δείχνει αυξημένες ευκαιρίες ενεργοποίησης στην παραοικονομία.
4. Διαρθρωτικοί παράγοντες. Όλες οι αιτίες δεν επηρεάζουν όλα τα άτομα με την ίδια συχνότητα και ένταση. Βέβαια υπάρχουν ορισμένοι οικονομικοί τομείς που έχουν χαμηλής ένταση κεφάλαια, ή βιομηχανίες ή και εργαζόμενοι όπως οι αλλοδαποί, έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να ασκήσουν παραοικονομική δραστηριότητα. Εάν αυτοί αυξάνονται τότε αυξάνεται και η παραοικονομία.

3.4 ΠΩΣ ΜΕΤΡΙΕΤΑΙ Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Υπάρχει μια αντίφαση μεταξύ της θέλησης κάποιου να μετρήσει το μέγεθος της παραοικονομίας δεδομένου ότι από τη φύση της αυτή είναι μη μετρήσιμη καθώς αποτελεί εκείνο το τμήμα της οικονομίας το οποίο διαφεύγει από την επίσημη μέτρηση (Νεγρεπόντη- Δελιβάνη, 1991). Ωστόσο, υπάρχουν μερικές μέθοδοι που μπορούμε να προσεγγίσουμε τη μέτρηση του μεγέθους της. Αυτές είναι (Βαβούρα& Κούτρα, 1991):

1. Άμεσες μέθοδοι. Σε αυτές εξετάζονται οι στάσεις και οι απόψεις συγκεκριμένου δείγματος ανθρώπων με την πραγματοποίηση δειγματοληπτικών ερευνών οι οποίες κάνουν χρήση είτε συνεντεύξεων είτε ερωτηματολογίων. Οι άμεσες μέθοδοι διακρίνονται σε μεθόδους:
 - i. *εκουσίων συνεντεύξεων και ερωτηματολογίων*. Εδώ οι έρευνες που γίνονται σκοπεύουν να διερευνήσουν το κίνητρο που ωθούν τους συμμετέχοντες στην παραοικονομία με απώτερο στόχο να μην

ξανασυμμετέχουν σε αυτή. Με τον τρόπο αυτό ανακαλύπτεται και η έκταση της παραοικονομίας.

- ii. *Αναγκαστικού ελέγχου της συμμόρφωσης προς τους θεσμούς του κράτους.* Με αυτές, οι αρμόδιες αρχές προσπαθούν να αποκαλύψουν πόσο εισόδημα αποκρύπτεται. Όμως, επειδή επιλέγεται συγκεκριμένο δείγμα το οποίο τις περισσότερες φορές δεν είναι αντιπροσωπευτικό του συνολικού πληθυσμού, οι μετρήσεις που προκύπτουν από τη συγκεκριμένη μέθοδο είναι μη αξιόπιστες, γιατί από τη μια μεριά οι συμμετέχοντες συνήθως δεν αναπτύσσουν παραοικονομική δραστηριότητα ενώ αυτοί που αναπτύσσουν δεν συμμετέχουν στην έρευνα και από την άλλη εάν αναπτύσσουν παραοικονομική δραστηριότητα συνήθως αποκρύπτουν ότι το πράττουν.

Οι άμεσες μέθοδοι δεν παρουσιάζουν διαχρονική συνέπεια καθώς έχουν υψηλό κόστος διεξαγωγής και δεν πραγματοποιούνται συχνά. Έτσι, περιορίζεται η εκτίμηση της μεγέθυνσης του φαινομένου καθώς υπάρχουν μόνο εκτιμήσεις της έκτασης της παραοικονομίας σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο που συνήθως είναι το έτος. Επιπρόσθετα, η ποιότητα των αποτελεσμάτων επηρεάζεται σημαντικά και από τις πειραματικές συνθήκες υπό τις οποίες διενεργείται, όπως είναι η μορφή της συνέντευξης, η διατύπωση του ερωτηματολογίου, το επίπεδο εκπαίδευσης και εξειδίκευσης των συμμετεχόντων, η διάρκεια της συνέντευξης κ.ά.

2. Έμμεσες: οι μέθοδοι αυτοί κάνουν μακροπροσέγγιση της παραοικονομίας καθώς την εκτιμάνε από τα ίχνη που αυτή αφήνει στις διάφορες σφαίρες της μετρούμενης οικονομικής πραγματικότητας. Υπάρχουν δύο ειδών:
 1. αυτές που βασίζονται σε δείκτες: οι οποίες διακρίνονται σε μεθόδους:
 - i. αποκλίσεων μεταξύ εισοδήματος και δαπάνης: εάν η δαπάνη είναι υψηλότερη του εισοδήματος τότε υπάρχει παραοικονομία. Η μέθοδος αυτή είναι δεν είναι και τόσο αξιόπιστη επειδή υπάρχει περίπτωση αυτή η απόκλιση να οφείλεται σε συστηματικά σφάλματα των στατιστικών μέτρησης. Για το λόγο αυτό η ποιότητα

των εκτιμήσεων με αυτή τη μέθοδο εξαρτάται από την έκταση στην οποία η διαφορά μεταξύ δαπάνης και εισοδήματος οφείλεται στην ύπαρξη της παραοικονομίας.

- ii. αποκλίσεων μεταξύ επίσημου και θεωρούμενου ως πραγματικού ποσοστού συμμετοχής του εργατικού δυναμικού: Υποθέτοντας ότι οι μεταβολές του ποσοστού συμμετοχής του εργατικού δυναμικού δεν οφείλονται σε παράγοντες άσχετους προς την παραοικονομία και ότι το πραγματικό ποσοστό συμμετοχής του εργατικού δυναμικού παραμένει σταθερό διαχρονικά, η μείωση του επίσημου ποσοστού συμμετοχής και πιο συγκεκριμένα η διαφορά μεταξύ του επίσημου και του θεωρούμενου ως πραγματικού ποσοστού συμμετοχής, το οποίο εκτιμάται σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ποσοστά συμμετοχής άλλων χωρών με παρόμοια οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά είτε σε σύγκριση με τα ποσοστά συμμετοχής προηγούμενων περιόδων στην ίδια χώρα, παρέχει ένα μέτρο της έκτασης της απασχόλησης σε παραοικονομικές δραστηριότητες. Πολλοί είναι αυτοί που θεωρούν ότι αυτή η μέθοδος είναι η περισσότερο ατελής.
- iii. νομισματικών δεικτών: αυτή η μέθοδος θεωρεί ότι οι παραοικονομικές συναλλαγές πραγματοποιούνται με μετρητά. Έτσι η έκταση της παραοικονομίας μπορεί να εκτιμηθεί με βάση την απόκλιση μεταξύ της πραγματικής και της κανονικής νομισματικής κυκλοφορίας. Αυτή η μέθοδος είναι περιορισμένης αξιοπιστίας καθώς στις παραοικονομικές συναλλαγές το επίπεδο της ζήτησης μετρητών δεν επηρεάζεται μόνον από τις μεταβολές της έκτασης της παραοικονομίας, αλλά και από τις μεταβολές των προτύπων διακράτησης ρευστών καθώς και τις μεταβολές του γενικού επιπέδου των τιμών. Οι σημαντικότερες μέθοδοι των νομισματικών δεικτών είναι η μέθοδος του σταθερού λόγου μετρητών –

καταθέσεων όψεως ή αλλιώς μέθοδος Gutmann¹ και η συναλλακτική μέθοδος ή αλλιώς μέθοδος Feige².

2. αυτές που χρησιμοποιούν οικονομικά υποδείγματα: οι οποίες διακρίνονται σε μεθόδους:
 - i. προσδιοριστικών παραγόντων και δεικτών: η μέθοδος στηρίζεται στην παραδοχή ότι η παραοικονομία είναι μια «απαρατήρητη μεταβλητή» Η που επηρεάζεται από διάφορους προσδιοριστικούς παράγοντες. Διόπως είναι το φορολογικό βάρος, το επίπεδο της φορολογικής ηθικής, το βάρος των κρατικών ρυθμιστικών παρεμβάσεων, το ποσοστό συμμετοχής του εργατικού δυναμικού, κ.λπ.
 - ii. ζήτησης χρήματος. Η πιο γνωστή μέθοδος είναι η μέθοδος Tanzio ο οποίος υπέθεσε ότι η παραοικονομική δραστηριότητα είναι άμεση συνέπεια της υψηλής φορολογίας. Έτσι αποδέχτηκε ότι οι μεταβολές της ζήτησης χρήματος δεν προέρχονται αποκλειστικά από την επίδραση της παραοικονομίας αλλά και από άλλους παράγοντες.

3.5 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Οι συνέπειες που έχει η παραοικονομία είναι φανερές τόσο στην απασχόληση όσο και στην μακροοικονομία της χώρας. Από έρευνες που πραγματοποίησαν ο Matthews και ο Stonyεδείξαν ότι μολονότι οι άνεργοι κερδίζουν λιγότερα χρήματα από τους αυτοαπασχολούμενους και τους πλήρους απασχολούμενους που εργάζονται στην

¹Η μέθοδος Gutmann στηρίζεται στην ανάλυση της διαχρονικής εξέλιξης του λόγου C/D, όπου C είναι τα μετρητά και D οι καταθέσεις όψεως, αποδεχόμενη ότι η έκταση της παραοικονομίας μπορεί να εκτιμηθεί με βάση την απόκλιση μεταξύ πραγματικού και «κανονικού» λόγου C/D. Η μέθοδος κάνει τέσσερις βασικές υποθέσεις: (i) ότι οι παραοικονομικές συναλλαγές διενεργούνται αποκλειστικά με μετρητά, (ii) ότι ο «κανονικός» λόγος C/D παραμένει σταθερός διαχρονικά και κάθε απόκλισή του από τον πραγματικό οφείλεται στην επίδραση της παραοικονομίας, (iii) ότι η κυκλοφοριακή ταχύτητα του χρήματος στην παραοικονομία είναι ίδια με εκείνη στην επίσημη οικονομία.

²Βασική υπόθεση αυτής της μεθόδου είναι ότι διαχρονικά υπάρχει μια σχετικά σταθερή σχέση μεταξύ του όγκου των μη χρηματοπιστωτικών συναλλαγών και του εισοδήματος που παράγεται από αυτές.

παραοικονομία, η συχνότητα της συμμετοχής τους στην παραοικονομία είναι μεγαλύτερη. Όμως εάν αυτό συμβαίνει, όπως προέκυψε από την έρευνα αυτή, τότε υπάρχουν δύο μεγάλες συνέπειες (Βαβούρας etal. 1990):

1. Τι εννοούμε με τον όρο ανεργία. Ένας μεγάλος αριθμός εργατικού δυναμικού που δεν εργάζονται θα μπορούσαν να συμμετέχουν σε παραοικονομικές δραστηριότητες είτε με μερική είτε με πλήρη απασχόληση. Εκτός αυτών, υπάρχουν και οι επίσημα άνεργοι που εργάζονται στην παραοικονομία είτε ως εποχιακοί υπάλληλοι είτε με πλήρη απασχόληση. οι άνεργοι επειδή λαμβάνουν τα επιδόματα ανεργίας και τις άλλες κοινωνικές παροχές ενισχύουν το εισόδημά τους απασχολούμενοι αδήλωτοι. Έτσι, όλοι όσοι δηλώνονται ως άνεργοι μπορεί να απασχολούνται στην παραοικονομία.
2. Συνέπειες στην παραοικονομία. Η ύπαρξη και η διαθεσιμότητα παραοικονομικής εργασίας για τους άνεργους αυξάνει τον κατώτατο υποκειμενικά αποδεκτό μισθό τους. αυτό ασκεί επιπτώσεις τους πραγματικούς μισθούς, στα ημερομίσθια με συνέπεια να επιτείνει την ανεργία.

Πέρα όμως από αυτές τις συνέπειες, υπάρχουν και μεγάλες επιπτώσεις της παραοικονομίας στο φορολογικό ήθος και στην εν γένει ηθική της οικονομίας. Η αντίληψη που κυριαρχεί ότι υπάρχουν άτομα τα οποία δεν καταβάλλουν τους φόρους που τους αναλογούν οδηγεί στην αποφασιστικότητα ορισμένων να φοροδιαφύγουν και αυτοί. Επιπρόσθετα, το να μην ασκείται η δικαιοσύνη για αυτούς που φοροδιαφεύγουν, επιτείνει την παραπάνω στάση τους.

Μία άλλη συνέπεια είναι το γεγονός ότι η παραοικονομία δημιουργεί συναισθήματα «κατά φαντασία ισότητας» στους χαμηλόμισθους και τους άνεργους. Παράδειγμα αποτελεί η δεκαετία του 1980 όπου παρόλο που η αύξηση της ανεργίας στην Ευρώπη ήταν υψηλή, δεν εξεγέρθηκαν οι πολίτες γιατί χρησιμοποιούσαν την παραοικονομία ως μηχανισμό εξουδετέρωσης των δονήσεων από την υπόλοιπη οικονομία (Βαβούρας etal. 1990). Στην ίδια κατάσταση έχει επέλθει και η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια που παρόλο η ανεργία έχει φτάσει στο 23,5% (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) η παραοικονομία συντηρεί πολλά άτομα.

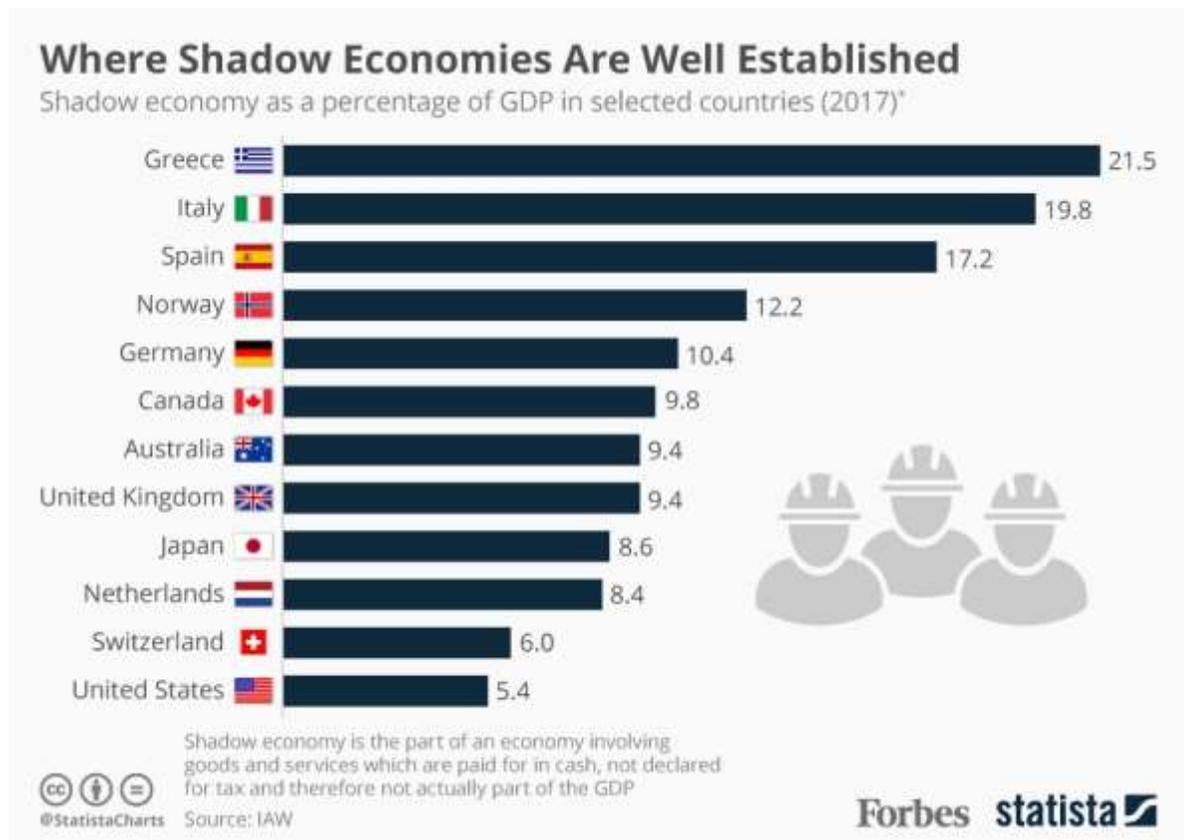
3.6 ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το Ινστιτούτο Εφαρμοσμένων Οικονομικών Ερευνών του Πανεπιστημίου του Tübingen(IAW) που βρίσκεται στη Γερμανία πραγματοποίησε στο τέλος του 2016 μία μελέτη που δημοσιεύτηκε στο Forbesγια την παραοικονομία στον κόσμο. Εκεί η Ελλάδα βρίσκεται στην πρώτη θέση παγκοσμίως καθώς η παραοικονομία υπολογίστηκε ότι ήταν το 21,5% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της. Τα κέρδη που διαφεύγουν και είναι αδήλωτα παράγονται από (<http://greece.greekreporter.com>):

1. Παράνομες δραστηριότητες
2. Δωροδοκίες
3. Λαθραία εργασία
4. Επιχειρηματικές συναλλαγές που δεν ακολουθούν νομικές διαδικασίες και έτσι δεν καταβάλλονται και οι αντίστοιχοι φόροι.

Οι 12 πιο ανεπτυγμένεςοικονομίες συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών, της Νορβηγίας, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιαπωνίας, του Καναδά και της Γερμανίας, επισήμαναν ότι μια παραοικονομία μπορεί να εκτιμηθεί μόνο έμμεσα ενώ η παραοικονομία κοστίζει στα έθνη τρισεκατομμύρια δολάρια κάθε χρόνο.

Οι αναλυτές της έρευνας εκτιμούν ότι η παραοικονομία είναι η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως και επισημαίνουν ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1990 χώρες του ανατολικού μπλοκ όπως η Ρωσία και η Γεωργία είχαν ποσοστό παραοικονομίας 44% και 64% αντίστοιχα. Τώρα όμως το φαινόμενο αυτό έχει μεταφερθεί στις χώρες της Νότιας Ευρώπης με πρωτεργάτη την Ελλάδα όπου η παραοικονομία κατά μέσο όρο είναι 21,5% του ΑΕΠ, ενώ ακολουθεί η Ιταλία και η Ισπανία με 19,8% και 17,2% αντίστοιχα. Οι ΗΠΑ βρίσκονται στην τελευταία θέση με 5,4%, όπως παρατηρούμε και από το παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 3.6.1: Ποσοστό παραοικονομίας παγκοσμίως το 2017

ΠΗΓΗ: <http://greece.greekreporter.com/2017/02/12/greeces-shadow-economy-ranks-first-worldwide-at-21-5-of-gdp-study-shows/>

Ο καθηγητής του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, παρουσίασε τα αποτελέσματα από την τρέχουσα έρευνα «Thales» που πραγματοποιήθηκε από το παρατηρητήριο της Shadow Economy της Ελλάδας το 2016 ανάμεσα σε δείγμα 15.000 ατόμων πανελληνίως. Τόνισε ότι η παραοικονομία στην Ελλάδα είναι περίπου το ¼ του επίσημου ΑΕΠ της χώρας ενώ το μέγεθός της ολοένα και αυξάνεται τα τελευταία χρόνια παρόλο που οι έμμεσες μετρήσεις δείχνουν ότι αυτή έχει μειωθεί από το 24% στο 23,5%. Αυτή η μείωση οφείλεται είτε σε στατιστικά σφάλματα είτε σε εγγενή ανακρίβεια των έμμεσων μετρήσεων καθώς οι αρχές αδυνατούν να μετρήσουν τον αντίκτυπο των μεταναστευτικών ροών (<http://greece.greekreporter.com>.)

Οι κυριότερες αιτίες που συμβάλλουν στην παραοικονομία είναι η αίσθηση που έχουν οι πολίτες ότι η φορολογική επιβάρυνση δεν κατανέμεται δίκαια και ότι υπάρχει χαμηλή απόδοση

στις δημόσιες υπηρεσίες, καθώς και ανεπαρκείς φορολογικοί έλεγχοι. Ο καθηγητής τόνισε επίσης ότι υπάρχει πολύ υψηλό ποσοστό εκείνων που δεν καταβάλλουν φόρους και εισφορές από «θέμα αρχής» (10-20%) και υψηλό ποσοστό λαθραίας εργασίας.

Με βάση πάντα τα ευρήματα της έρευνας, η συμμετοχή στην παραοικονομία είναι:

1. 60% για τον γενικό πληθυσμό και ανέρχεται στο 71,6% μεταξύ των ανέργων.
2. 64,6% για τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα,
3. 61,3% για τους συνταξιούχους,
4. 60,7% για τους αυτοαπασχολούμενους,
5. 57,3% για τους ιδιοκτήτες επιχειρήσεων και
6. 51,8% για τους δημοσίους υπαλλήλους

Ωστόσο θεωρούν ότι η δραστηριότητά τους στην παραοικονομία είναι δικαιολογημένη:

1. Το 52,4% των επιχειρήσεων
2. Το 50,4% των αυτοαπασχολουμένων
3. Το 46,7% των ανέργων
4. Το 42,5% των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα και το
5. 30,7% των συνταξιούχων.

Οι τέσσερις από τους 10 Έλληνες θεωρούν ότι η δραστηριότητά τους στην παραοικονομία δικαιολογείται λόγω:

1. της κακής απόδοσης του φόρου (82,3%),
2. της άδικης διανομής (77,1%) και
3. της χαμηλής ποιότητας και ποσότητας των δημόσιων υπηρεσιών (72%).

Όταν αποφασίζουν αν θα αποφύγουν τους φόρους:

1. το 46,6% λαμβάνει το σύνθημά τους από ό, τι κάνουν οι άλλοι γύρω τους,
2. το 42% θεωρεί ότι η «ηθική» είναι αποτρεπτικό για τη φοροδιαφυγή και
3. το 73,9% θεωρεί ότι τα υψηλά πρόστιμα είναι αποτρεπτικά.

4 ΕΡΕΥΝΑ

4.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η Αναλυτική Ιεραρχία (ΑΗΡ) είναι μια θεωρία μέτρησης για την αντιμετώπιση ποσοτικοποιημένων ή / και άυλων κριτηρίων. Οι εφαρμογές της είναι άπειρες (Vargas & Katz, 1990):

1. στη θεωρία αποφάσεων,
2. στην επίλυση συγκρούσεων και
3. στο σχεδιασμό
4. στην επιλογή μιας καλύτερης εναλλακτικής λύσης
5. στην κατανομή των πόρων
6. στην βελτιστοποίηση κ.λπ.

Βασίζεται στην αρχή ότι η λήψη αποφάσεων, η εμπειρία και η γνώση των ανθρώπων είναι τουλάχιστον εξίσου πολύτιμες με τα δεδομένα που χρησιμοποιούν. Έτσι αποτελεί ένα εργαλείο στα χέρια των υπευθύνων λήψης αποφάσεων και των ερευνητών ενώ παράλληλα είναι ένα από τα πιο ευρέως χρησιμοποιούμενα εργαλεία λήψης αποφάσεων πολλαπλών κριτηρίων.

ΗΑΗΡ έχει μια ευελιξία ώστε να ενσωματώνεται με διαφορετικές τεχνικές όπως Linear Programming, Quality Function Deployment, Fuzzy Logic κλπ. Αυτό δίνει τη δυνατότητα στον χρήστη να αποκομίσει οφέλη από όλες τις συνδυασμένες μεθόδους και έτσι να επιτύχει τον επιθυμητό στόχο με καλύτερο τρόπο.

Η μέθοδος Αναλυτικής Ιεραρχίας είναι ένα εργαλείο λήψης αποφάσεων πολλαπλών κριτηρίων. Η πραγματοποίησή της εκτελείται σε δύο φάσεις (Vaidya & Kumar, 2006):

1. ιεραρχικός σχεδιασμός
2. αξιολόγηση

Ο σχεδιασμός των ιεραρχιών απαιτεί εμπειρία και γνώση της προβληματικής περιοχής. Δύο φορείς λήψης αποφάσεων κανονικά θα δομήσουν δύο διαφορετικές ιεραρχίες του ίδιου

προβλήματος. Έτσι μια ιεραρχία δεν είναι μοναδική. Από την άλλη πλευρά, ακόμη και όταν δύο άτομα σχεδιάζουν την ίδια ιεραρχία, οι προτιμήσεις τους μπορούν να αποδώσουν διαφορετικές ενέργειες. Εντούτοις, μια ομάδα ανθρώπων μπορεί να συνεργαστεί για να επιτύχει συναίνεση τόσο στην ιεραρχία (σχεδίαση) όσο και στις κρίσεις και στη σύνθεσή τους (αξιολόγηση).

Η φάση αξιολόγησης βασίζεται στην έννοια των ζευγαρωμένων συγκρίσεων. Τα στοιχεία σε επίπεδο ιεραρχίας συγκρίνονται σε σχετικούς όρους ως προς τη σημασία ή τη συμβολή τους σε ένα δεδομένο κριτήριο που καταλαμβάνει το επίπεδο αμέσως πάνω από τα στοιχεία που συγκρίνονται. Αυτή η διαδικασία σύγκρισης αποδίδει μια σχετική κλίμακα μέτρησης των προτεραιοτήτων ή των βαρών των στοιχείων. Δηλαδή, η κλίμακα μετρά τη σχετική θέση των στοιχείων σε σχέση με ένα κριτήριο ανεξάρτητα από οποιοδήποτε άλλο κριτήριο ή στοιχείο που μπορεί να θεωρηθεί για σύγκριση.

Οι συγκρίσεις πραγματοποιούνται για τα στοιχεία σε επίπεδο σε σχέση με όλα τα στοιχεία στο παραπάνω επίπεδο. Τα τελικά ή παγκόσμια βάρη των στοιχείων στο κατώτατο επίπεδο της ιεραρχίας λαμβάνονται με την προσθήκη όλων των συνεισφορών των στοιχείων σε ένα επίπεδο σε σχέση με όλα τα στοιχεία στο παραπάνω επίπεδο. Αυτό είναι γνωστό ως η αρχή της ιεραρχικής σύνθεσης.

Παρέχει επίσης μια μεθοδολογία για τη βαθμονόμηση της αριθμητικής κλίμακας για τη μέτρηση ποσοτικών και ποιοτικών επιδόσεων. Η κλίμακα κυμαίνεται από 1/9 για «λιγότερο εκτιμημένη από», για 1 για «ίσες» και για 9 για «απολύτως σημαντικότερη» από την κάλυψη ολόκληρου του φάσματος της σύγκρισης. Ορισμένα βασικά και βασικά βήματα που εμπλέκονται σε αυτή τη μεθοδολογία είναι (Vargas & Katz, 1990):

1. δήλωση του προβλήματος
2. διεύρυνση των στόχων του προβλήματος ή εξέταση όλων των παραγόντων, των στόχων και των αποτελεσμάτων του.
3. Προσδιορισμός των κριτηρίων που επηρεάζουν τη συμπεριφορά.
4. Δομή του προβλήματος σε μια ιεραρχία διαφορετικών επιπέδων που αποτελεί στόχο, κριτήρια, υποκρίτρια και εναλλακτικές λύσεις.
5. Σύγκριση κάθε στοιχείου στο αντίστοιχο επίπεδο και βαθμονομία του τν στην αριθμητική κλίμακα. Αυτό απαιτεί συγκρίσεις $n(n - 1) / 2$, όπου n είναι ο αριθμός

των στοιχείων με το σκεπτικό ότι τα διαγώνια στοιχεία είναι ίσα ή «1» και τα άλλα στοιχεία απλά θα είναι τα reciprocals των προηγούμενων συγκρίσεων.

6. Εκτέλεση υπολογισμών ώστε να βρεθεί η μέγιστη τιμή Eigen, ο δείκτης συνέπειας CI, ο λόγος συνέπειας CR και κανονικοποιημένες τιμές για κάθε κριτήριο / εναλλακτική λύση.
7. Εάν η μέγιστη τιμή Eigen, CI και CR είναι ικανοποιητική, τότε λαμβάνεται η απόφαση με βάση τις κανονικοποιημένες τιμές, αλλιώς η διαδικασία επαναλαμβάνεται μέχρις ότου οι τιμές αυτές βρίσκονται σε επιθυμητό εύρος.

Τα αξιώματα της θεωρίας είναι τα εξής(Vaidya&Kumar, 2006):

1. Αμοιβαία Σύγκριση: Ο παραγωγός αποφάσεων πρέπει να είναι σε θέση να κάνει συγκρίσεις και να δηλώσει τη δύναμη των προτιμήσεών του. Η ένταση αυτών των προτιμήσεων πρέπει να ικανοποιεί την αμοιβαία συνθήκη: Αν το A είναι x φορές περισσότερο προτιμώμενο από το B, τότε το B είναι $1/x$ φορές περισσότερο προτιμητέο από το A.
2. Ομοιογένεια: Η προτίμηση αντιπροσωπεύεται μέσω μιας οριοθετημένης κλίμακας.
3. Ανεξαρτησία: Όταν εκφράζονται προτιμήσεις, τα κριτήρια λαμβάνονται ανεξάρτητα από τις ιδιότητες των εναλλακτικών.

Οι αρχές πάνω στις οποίες βασίζεται είναι οι εξής (Κόλλια, 2012):

1. Αποσύνθεση: για να κατασκευαστεί μια ιεραρχία, η οποία αποτελεί βασικό συστατικό της μεθόδου, πρέπει να εντοπιστούν τα βασικά στοιχεία του προβλήματος. Για τον εντοπισμό των στοιχείων αυτών είναι απαραίτητη η αποσύνθεση του προβλήματος σε επίπεδα με την μορφή δέντρου. Στο πρώτο επίπεδο του δέντρου βρίσκεται ο τελικός στόχος – απόφαση. Ακολουθείται από τα βασικά κριτήρια που επηρεάζουν την απόφαση στο δεύτερο επίπεδο, τα υποκρίτρια αυτών στο τρίτο και συνεχίζεται με ανάλογο τρόπο. Κάθε επίπεδο λοιπόν, είναι η αποσύνθεση του ακριβώς προηγούμενου. Με τον τρόπο αυτό το πρόβλημα, σπάει σε επιμέρους κομμάτια: γενικές έννοιες, οι οποίες είναι αβέβαιες, γίνονται πιο ειδικές και σαφείς. Στο τελευταίο επίπεδο του δέντρου παραθέτονται οι εναλλακτικές αποφάσεις.

2. Σχετικές συγκρίσεις: Οι συγκρίσεις κατά ζεύγη που ακολουθούν την αποσύνθεση του προβλήματος, ποσοτικοποιούν την σημασία του κάθε κριτηρίου (ή υποκριτηρίου) στο εκάστοτε επίπεδο σε σχέση με το κάθε στοιχείο που συνδέεται στο ανώτερο ακριβώς επίπεδο. Μέσω των συγκρίσεων αυτών προκύπτουν οι πίνακες προτιμήσεων, οι οποίοι παρέχουν στη συνέχεια την εκτίμηση των σχετικών βαρών για κάθε κριτήριο (ή υποκριτήριο) και για κάθε εναλλακτική.
3. Σύνθεση των προτεραιοτήτων: Τα σχετικά βάρη που υπολογίζονται μέσω των πινάκων προτιμήσεων υποδεικνύουν την σύνθεση των προτεραιοτήτων, η οποία οδηγεί εν συνεχεία στην κατασκευή της ιεραρχίας.

Η μέθοδος ιεραρχίας που χρησιμοποιείται στην AHP έχει διάφορα πλεονεκτήματα. Ενώ υπάρχει ένας άπειρος αριθμός τρόπων σύνθεσης των βαρών των εναλλακτικών λύσεων και των συντελεστών στάθμισης των κριτηρίων, ο κανόνας συσσωμάτωσης προσθέτων της AHP έχει το πλεονέκτημα της διαισθητικής κατανόησης της κατανομής του συνόλου στα τμήματά του. Ένα χρήσιμο χαρακτηριστικό του AHP είναι η εφαρμογή του στη μέτρηση των ακατάλληλων κριτηρίων μαζί με τις απτές αυτές μέσω κλίμακας αναλογίας. Επιπλέον, σπάζοντας ένα πρόβλημα στα συστατικά μέρη του και συνδέοντάς τα με λογικό τρόπο από τα μεγάλα, κατεβαίνοντας σε σταδιακά βήματα, στα μικρότερα και τα μικρότερα, μπορεί κανείς να συνδεθεί μέσω απλών ζευγαρωμένων κρίσεων σύγκρισης μεταξύ των μικρών και των μεγάλων.

Το AHP είναι ένα εργαλείο που έχει βρει χρήσεις σε ένα ευρύ φάσμα προβληματικών τομέων, από απλές προσωπικές μέχρι πολύπλοκες και σημαντικές αποφάσεις. Η επιτυχία της θεωρίας είναι συνέπεια της απλότητας και της ευρωστίας της.

4.2 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε είχε ως σκοπό της να καταγράψει τις απόψεις των επιχειρηματιών, λογιστών και εφοριακών της Δυτικής Αττικής σχετικά με τα αίτια που οδηγούν στην φοροδιαφυγή και την παραοικονομία. Ωστόσο για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός η έρευνα στόχευε και σε επιμέρους στόχους οι οποίοι είναι οι εξής:

1. Το κατά πόσο επηρεάζει η έλλειψη παιδείας, η πολυπλοκότητα της νομοθεσίας, η ατιμωρησία που υπάρχει στους φοροδιαφύγοντες, η αδιαφάνεια στη διαχείριση των δημοσίων εσόδων και η υπερβολική φορολόγηση την τάση για φοροδιαφυγή.
2. Ποια είναι η πιο σημαντική αιτία φοροδιαφυγής.
3. Ποια είναι η λιγότερο σημαντική αιτία φοροδιαφυγής.
4. Ποιος είναι ο βαθμός βαρύτητας της κάθε αιτίας φοροδιαφυγής.

4.3 ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΚΑΙ Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από τις 15 Μαΐου 2017 έως και τις 7 Ιουλίου 2017. Προέκυψαν προβλήματα καθώς οι εφοριακοί της Δυτικής Αττικής στους οποίους απευθυνθήκαμε δεν ήθελαν αρχικώς να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο της έρευνας παρά τις διαβεβαιώσεις από πλευράς μου ότι η έρευνα είναι ανώνυμη και δεν θα χρησιμοποιηθεί παρά μόνο από τον επιβλέποντα καθηγητή μου και από εμένα. Επίσης, η έκταση της Δυτικής Αττικής είναι αρκετά μεγάλη και δεν καλύφθηκε όλη.

Η διεξαγωγή της έρευνας έγινε με την επίδοση ενός ερωτηματολογίου το οποίο δόθηκε έτοιμο στην ερευνήτρια από τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Διακομιχάλη Μιχάλη. Το ερωτηματολόγιο αυτό στην πρώτη σελίδα διευκρίνιζε το θέμα της έρευνας και αποτύπωνε τα κριτήρια και τα Υποκριτήρια του κάθε Κριτηρίου ώστε οι συμμετέχοντες να έχουν την γενική εικόνα αυτού που θα τους ζητηθεί. Στη συνέχεια, η δεύτερη σελίδα επεξηγούσε τον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχοντες θα συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο αλλά και η κλίμακα με τη σχετική σημαντικότητα. Στην επόμενη σελίδα δίνονταν τα υποκριτήρια τα οποία οι συμμετέχοντες έπρεπε να βαθμολογήσουν με την κλίμακα που τους δόθηκε στην προηγούμενη σελίδα. Στην τελευταία σελίδα υπήρχαν οι κατάλληλες εξηγήσεις σχετικά με το ερωτηματολόγιο, για τη χρήση του μόνο από τον επιβλέποντα καθηγητή και την φοιτήτρια, για την ανωνυμία της έρευνας ενώ αναφέρονταν με σαφήνεια το όνομα τόσο του επιβλέποντα καθηγητή όσο και της φοιτήτριας καθώς και το τμήμα της σχολής στο οποίο αυτή ανήκει.

Το ερωτηματολόγιο αυτό μοιράστηκε σε 247 άτομα της Δυτικής Αττικής και συγκεκριμένα στις περιοχές της Ελευσίνας, της Μάνδρας και των Μεγάρων. Από τις 5.676 επιχειρήσεις που υπάρχουν σε αυτές τις περιοχές (2.243 στην Ελευσίνα, 2.520 στα Μέγαρα και 911 στην Μάνδρα) συμπληρώθηκαν 150 ερωτηματολόγια, δηλαδή το 2,64%. Από τα 128 λογιστικά γραφεία (58 στην Ελευσίνα, 43 στα Μέγαρα και 27 στην Μάνδρα) συμπληρώθηκαν 90 ερωτηματολόγια, δηλαδή το 70,3% ενώ από τους 30 εφοριακούς συμπλήρωσαν μόνο οι 9 το ερωτηματολόγιο, δηλαδή το 30%.

Μετά την διεξαγωγή της έρευνας τα αποτελέσματα καταχωρήθηκαν στο πρόγραμμα ExpertChoise 2000, βγήκαν τα αποτελέσματα τα οποία με τη χρήση του προγράμματος Excel 2013 δημιουργήθηκαν τα απαραίτητα διαγράμματα καθώς μέσω αυτών γίνεται καλύτερα αντιληπτά και είναι και εύκολα κατανοητά.

5 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ

Τα αποτελέσματα της έρευνας για τους επιχειρηματίες αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα.

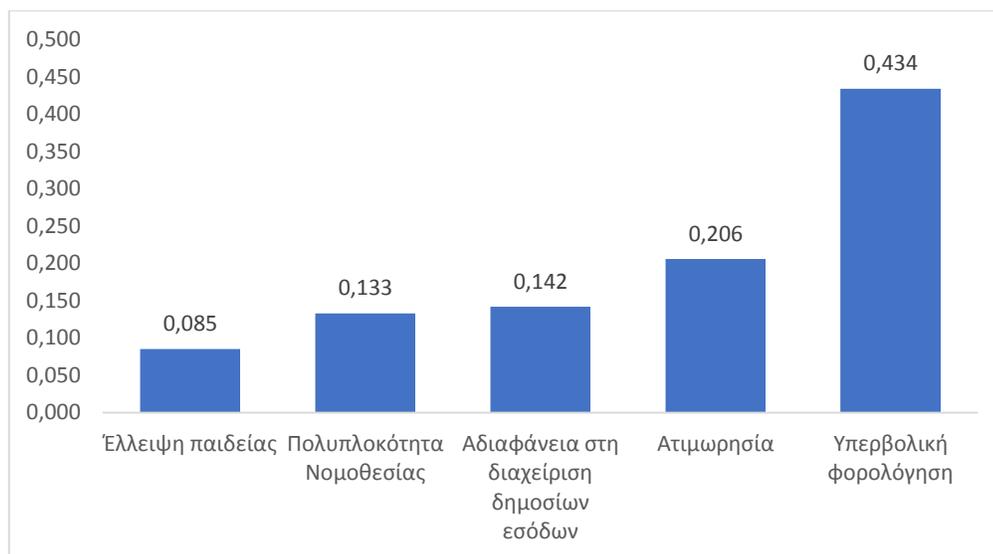
	<u>Local</u>	<u>Global</u>
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,072	0,072
Επιχειρηματική ηθική	0,216	0,016
Φορολογική συνείδηση	0,272	0,020
Μορφωτικό επίπεδο	0,244	0,018
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,268	0,019
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,119	0,119
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους «Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,278	0,033
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,252	0,030
Γραφειοκρατία	0,150	0,018
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>	0,202	0,202
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,320	0,038
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,263	0,053
Κακή διαχείριση	0,311	0,063
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,236	0,048
<i>Ατιμωρησία</i>	0,190	0,038
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,202	0,202
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,191	0,039
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,472	0,095
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>	0,337	0,068
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,405	0,405
Τεκμήρια φορολόγησης	0,308	0,125
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαίωση	0,162	0,066
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,203	0,082
	0,327	0,132

Πίνακας 5.1.1: Αποτελέσματα έρευνας για τους επιχειρηματίες

Παρατηρούμε ότι όσον αφορά τα Κριτήρια, η βασικότερη αιτία φοροδιαφυγής είναι η Υπερβολική φορολόγηση (0,434) και ακολουθεί η Ατιμωρησία (0,206) λαμβάνοντας όμως σχεδόν τη μισή τιμή από την πρώτη αιτία. Στην τρίτη θέση βρίσκεται η Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων, λαμβάνοντας τιμή 0,142 σχεδόν τη μισή από την δεύτερη αιτία. Με μικρή διαφορά ακολουθεί ως τέταρτη αιτία η Πολυπλοκότητα της Νομοθεσίας με τιμή 0,133 ενώ τελευταία αιτία είναι η Έλλειψη παιδείας με πολύ μικρότερη τιμή από τις προηγούμενες (0,085).

ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ	<i>Local</i>	<i>Global</i>
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,850	0,085
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,133	0,133
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>	0,142	0,142
<i>Ατιμωρησία</i>	0,206	0,206
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>	0,434	0,434

Πίνακας 5.1.2: Βαρύτητα Κριτηρίων Επιχειρηματιών

Διάγραμμα 5.1.1: Βαρύτητα Κριτηρίων Επιχειρηματιών

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι το πιο σημαντικό κριτήριο για τους επιχειρηματίες είναι η Υπερβολική Φορολόγηση ενώ το λιγότερο σημαντικό η Έλλειψη Παιδείας.

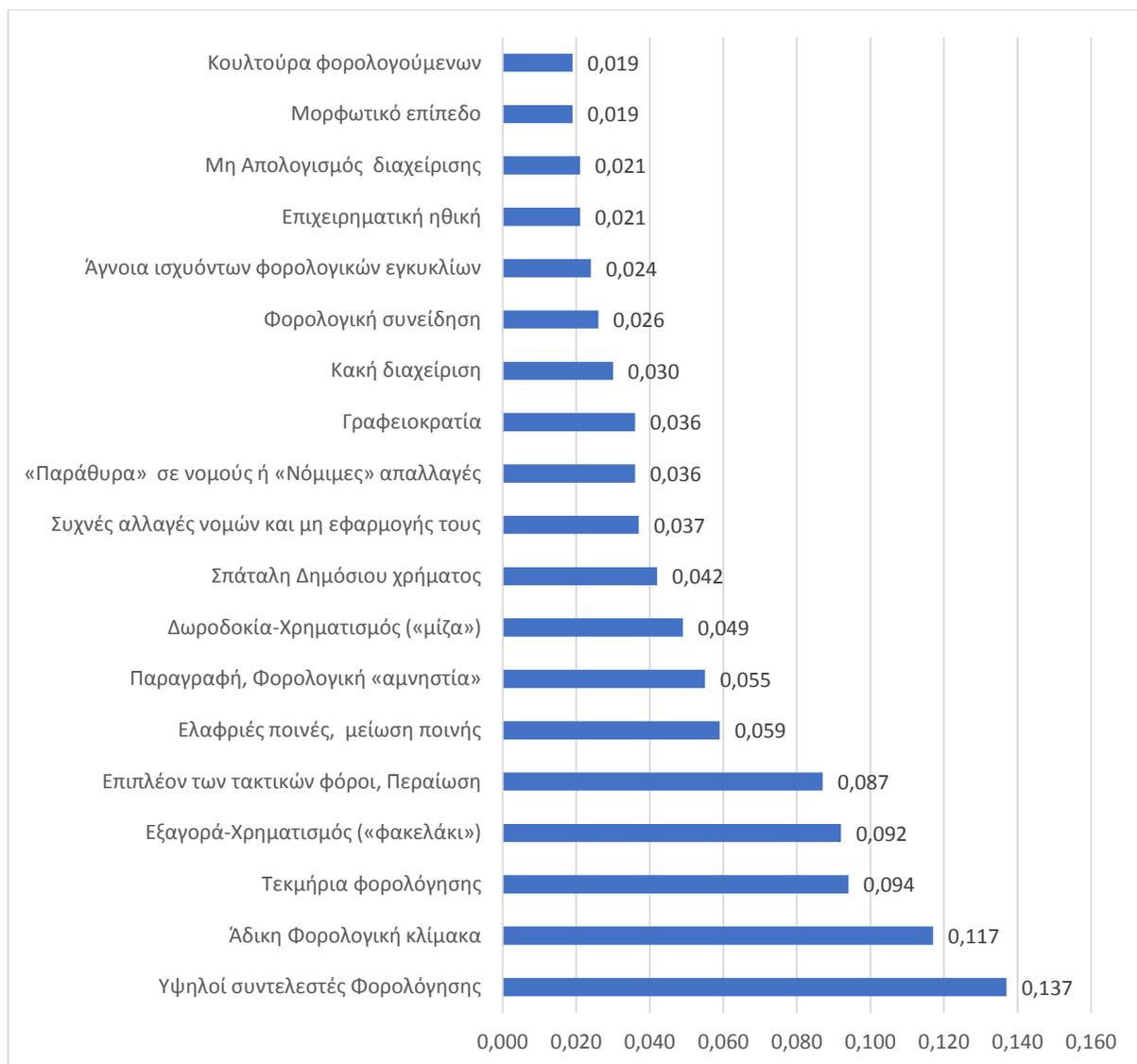
Αναφορικά με τα Υποκριτήρια, στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται τα αποτελέσματα σε τιμές Local και Global. Η σύγκριση των υποκριτηρίων θα πραγματοποιηθεί στις τιμές Global.

			<i>Local</i>	<i>Global</i>
Επιχειρηματική ηθική			0,250	0,021
Φορολογική συνείδηση			0,303	0,026
Μορφωτικό επίπεδο			0,221	0,019
Κουλτούρα φορολογούμενων			0,225	0,019
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους			0,280	0,037
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές			0,272	0,036
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων			0,177	0,024
Γραφειοκρατία			0,271	0,036
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος			0,297	0,042
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)			0,346	0,049
Κακή διαχείριση			0,211	0,030
Μη Απολογισμός διαχείρισης			0,146	0,021
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής			0,287	0,059
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)			0,446	0,092
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»			0,266	0,055
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης			0,315	0,137
Τεκμήρια φορολόγησης			0,216	0,094
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση			0,199	0,087
Άδικη Φορολογική κλίμακα			0,269	0,117

Πίνακας 5.1.3: Βαρύτητα Υποκριτηρίων Επιχειρηματιών

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται ότι η κατάταξη των Υποκριτηρίων ως αιτία φοροδιαφυγής για τους επιχειρηματίες είναι:

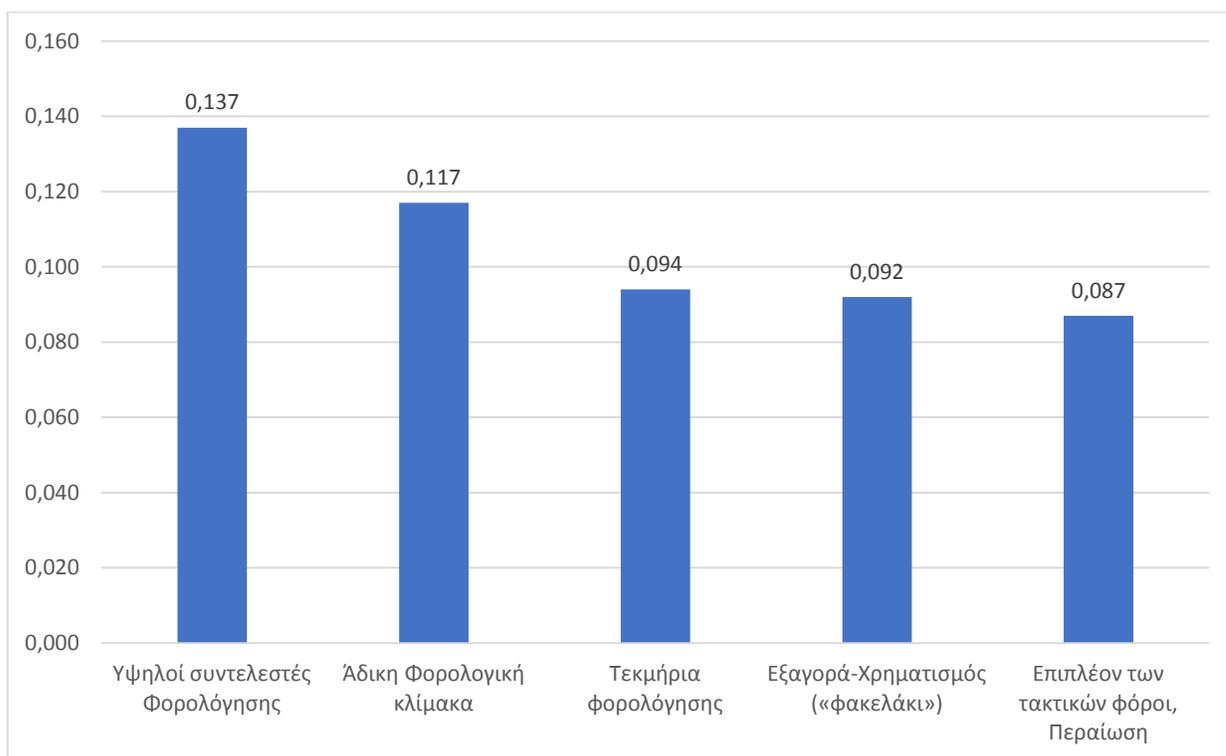
1. Οι «Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης» με βαρύτητα 0,137
2. Η «Άδικη φορολογική κλίμακα» με βαρύτητα 0,177
3. Τα «Τεκμήρια φορολόγησης» με βαρύτητα 0,094
4. Η Εξαγορά-χρηματισμός (φακελάκι)» με βαρύτητα 0,092
5. Οι «Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση» με βαρύτητα 0,087
6. Οι «Ελαφριές ποινές, η μείωση ποινής» με βαρύτητα 0,059
7. Η Παραγραφή, φορολογική αμνηστία» με βαρύτητα 0,055
8. Η «Δωροδοκία-χρηματισμός (μίζα)» με βαρύτητα 0,049
9. Η «Σπατάλη του δημόσιου χρήματος» με βαρύτητα 0,042
10. Οι «Συχνές αλλαγές των νόμων και η μη εφαρμογή τους» με βαρύτητα 0,037
11. Τα «Παράθυρα που υπάρχουν στους νόμους ή οι Νόμιμες απαλλαγές από αυτούς» με βαρύτητα 0,036
12. Η «Γραφειοκρατία» με βαρύτητα 0,036
13. Η «Κακή διαχείριση» με βαρύτητα 0,030
14. Η «Φορολογική συνείδηση» με βαρύτητα 0,026
15. Η «Άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων» με βαρύτητα 0,024
16. Η «Επιχειρηματική ηθική» με βαρύτητα 0,021
17. Ο «Μη απολογισμός διαχείρισης» με βαρύτητα 0,021
18. Το «μορφωτικό επίπεδο» με βαρύτητα 0,019
19. Η «Κουλτούρα των φορολογουμένων» με βαρύτητα 0,019

Διάγραμμα 5.1.2: Κατάταξη Υποκριτηρίων των επιχειρηματιών

Παρατηρούμε λοιπόν ότι το υποκριτήριο «Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης» είναι η πρώτη σημαντική αιτία και έχει την μεγαλύτερη βαρύτητα καταλαμβάνοντας την τιμή 0,137. Ως δεύτερο σημαντικό υποκριτήριο με τιμή μειωμένη κατά 0,02 μονάδες είναι η «Άδικη φορολογική κλίμακα» με τιμή 0,117. Ως τρίτη αιτία έχουν κατατάξει τα «Τεκμήρια φορολόγησης» με τιμή 0,094 ελαφρώς μειωμένη κατά 0,023 μονάδες από τη δεύτερη αιτία. Αυτές οι τρεις πρώτες αιτίες ανήκουν στο Κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» το οποίο οι επιχειρηματίες το κατέταξαν ως το πιο σημαντικό.

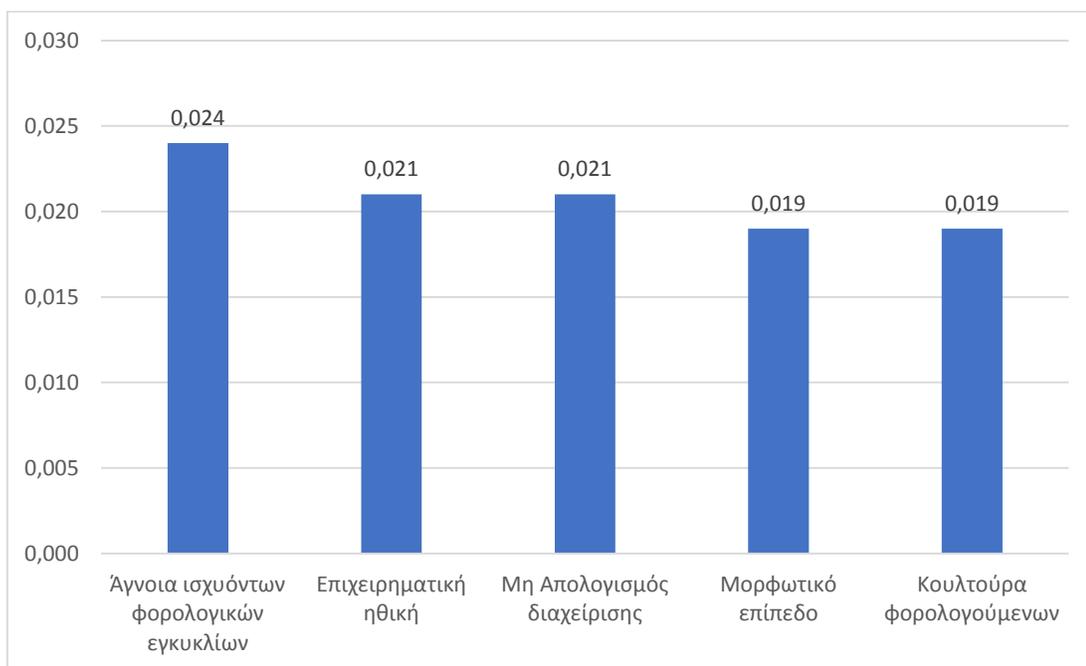
Ως τέταρτη σημαντικότερη αιτία οι επιχειρηματίες κατέταξαν το Υποκριτήριο «Εξαγορά-χρηματισμός (φακελάκι)» που έλαβε τιμή 0,092 με πολύ μικρή διαφορά από την τρίτη τους επιλογή και που ανήκει στο Κριτήριο «Ατιμωρησία» που το έχουν κατατάξει ως δεύτερο. Τέλος, ως την πέμπτη πιο σημαντική αιτία κατέταξαν το Υποκριτήριο «Επιπλέον των τακτικών φόροι, περαίωση» που έλαβε 0,087 τιμή και ανήκει στο Κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» το οποίο είναι ως πρώτο. Στη συνέχεια τα Υποκριτήρια έχουν λάβει πολύ χαμηλότερες τιμές.

Διάγραμμα 5.1.3: Σημαντικότερα Υποκριτήρια Επιχειρηματιών

Ως μη σημαντικές αιτίες οι επιχειρηματίες έχουν κατατάξει τελευταίο το Υποκριτήριο «Κουλτούρα φορολογουμένων» και «Μορφωτικό επίπεδο» με ίδιες τιμές 0,019 που ανήκουν στο Κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» το οποίο είναι το λιγότερο σημαντικό για αυτούς. Ακολουθούν τα Υποκριτήρια «Μη απολογισμός διαχείρισης» και «Επιχειρηματική ηθική» τα οποία έχουν λάβει ίδια τιμή 0,021 τα οποία ανήκουν στα Κριτήρια «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» που το έχουν κατατάξει ως τρίτο και στην «Έλλειψη παιδείας» το οποίο είναι το λιγότερο

σημαντικό για αυτούς. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι τα Υποκριτήρια του Κριτηρίου «Έλλειψη παιδείας» είναι και αυτά ως τα λιγότερο σημαντικά για τους επιχειρηματίες.

Διάγραμμα 5.1.4: Λιγότερο σημαντικά Υποκριτήρια Επιχειρηματιών

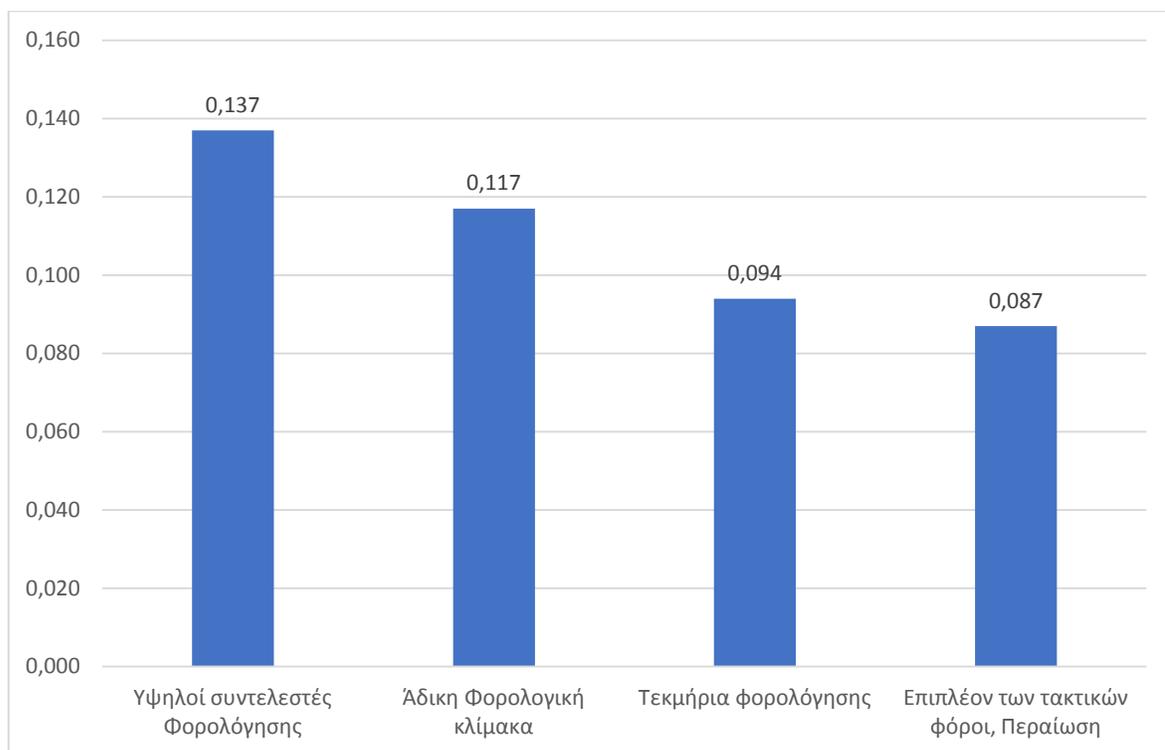
5.1.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΚΑΘΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ

Το πρώτο Κριτήριο για τους επιχειρηματίες είναι η «Υπερβολική φορολόγηση». Ως το πιο σημαντικό Υποκριτήριο αυτού του Κριτηρίου κατέταξαν τους «Υψηλούς συντελεστές φορολόγησης» με τιμή 0,137 το οποίο είναι και στην πρώτη θέση στη γενική κατάταξη των υποκριτηρίων.

Ως δεύτερο υποκριτήριο έθεσαν την «Άδικη φορολογική κλίμακα» με τιμή 0,117 που είναι μικρότερη από το πρώτο κατά 0,020 μονάδες. Ως τρίτο κατέταξαν τα «Τεκμήρια φορολόγησης» με τιμή 0,094 το οποίο όμως έχει τιμή μικρότερη από το πρώτο κατά 0,043

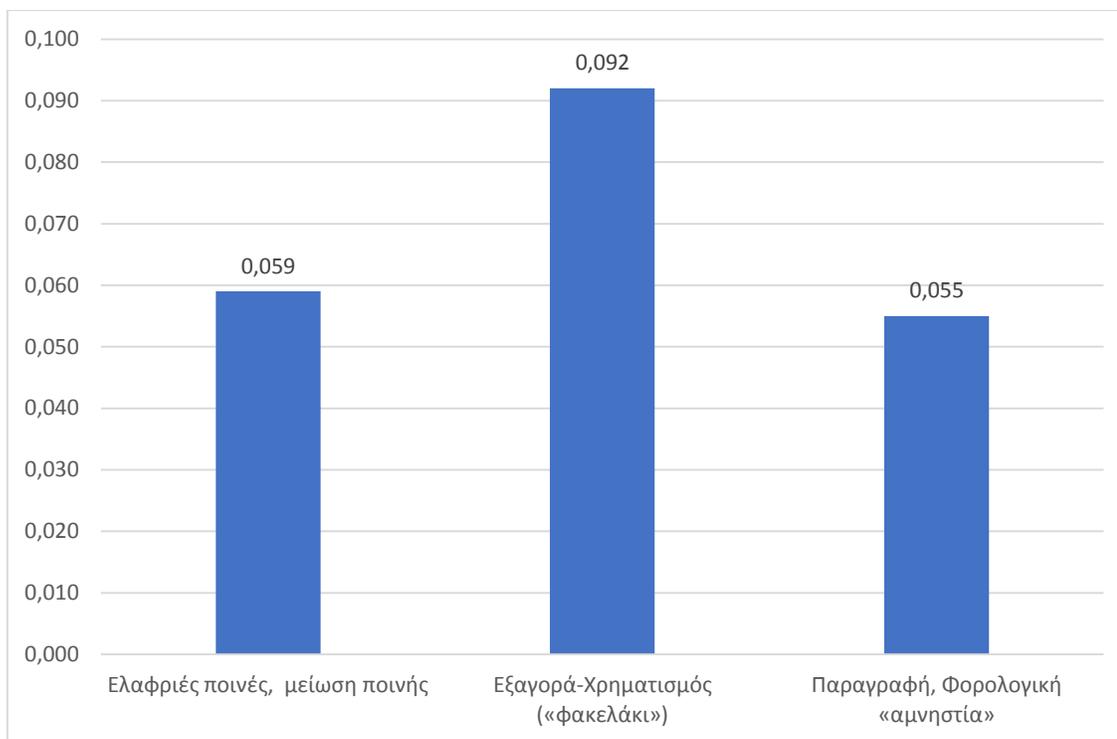
μονάδες. Ωστόσο, τα δύο αυτά Υποκριτήρια καταλαμβάνουν τη δεύτερη και τρίτη θέση αντίστοιχα της γενικής κατάταξης των Υποκριτηρίων.

Ως τελευταίο κατέταξαν το «Επιπλέον των τακτικών φόροι, περαίωση» με τιμή 0,087 που είναι ελαφρώς μειωμένη σε σχέση με το προηγούμενο Υποκριτήριο και βρίσκεται στην πέμπτη θέση στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων.

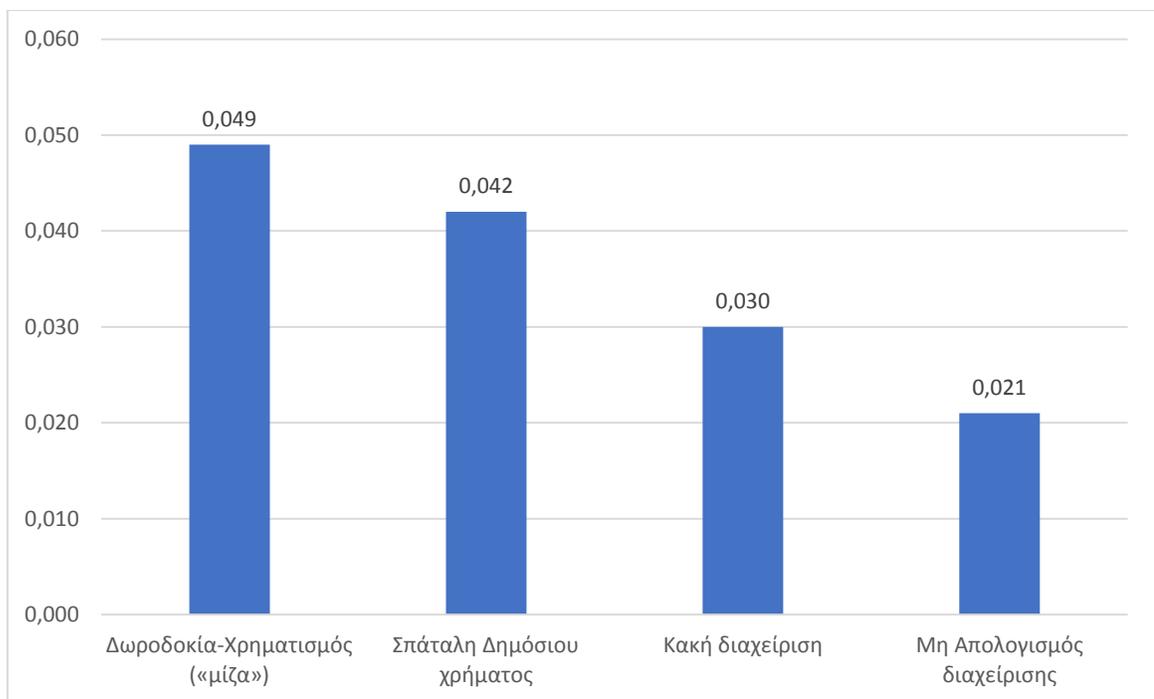
Διάγραμμα 5.1.5: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Υπερβολική Φορολόγηση»

Αναφορικά με το Κριτήριο «Ατιμωρησία» οι επιχειρηματίες κατέταξαν ως βασικότερη αιτία το Υποκριτήριο «Εξαγορά-χρηματισμός (φακελάκι)» με τιμή 0,092 το οποίο είναι έκτο στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων. Ακολουθούν τα Υποκριτήρια «Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής» με τιμή 0,059 το οποίο είναι έκτο στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων και η «Παραγραφή, φορολογική αμνηστία» με τιμή 0,055 που είναι έβδομο στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων. Η διαφορά μεταξύ των τιμών αυτών των δύο τελευταίων υποκριτηρίων είναι πολύ μικρή.

Διάγραμμα 5.1.6: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Ατιμωρησία»

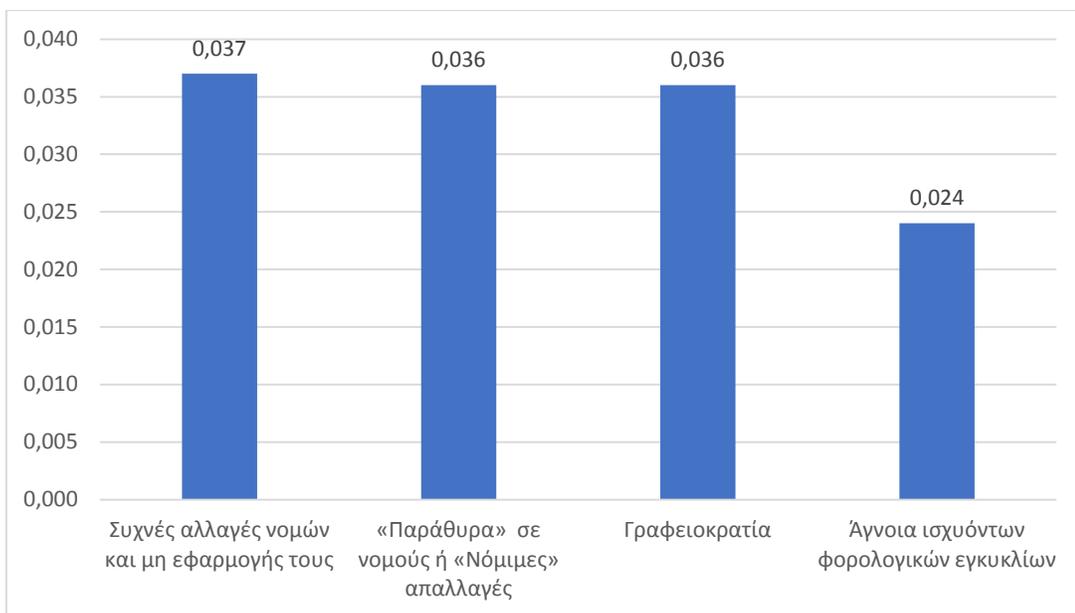
Αναφορικά με το Κριτήριο «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» οι επιχειρηματίες κατέταξαν ως βασικότερη αιτία το Υποκριτήριο «Δωροδοκία- Χρηματισμός (μίζα)» με βαρύτητα 0,049 που στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων κατέλαβε την όγδοη θέση. Ακολουθεί το Υποκριτήριο «Σπατάλη Δημοσίου χρήματος» με τιμή 0,042 που η τιμή είναι οριακά μικρότερη από το πρώτο και η «Κακή διαχείριση» με τιμή 0,030. Τέλος ως τελευταίο κατέταξαν τον «Μη απολογισμός διαχείρισης» με τιμή 0,021. Αυτά τα τρία τελευταία Υποκριτήρια έχουν τιμές με διαφορά μεταξύ τους περίπου 0,010 μονάδες.

Διάγραμμα 5.1.7: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων.

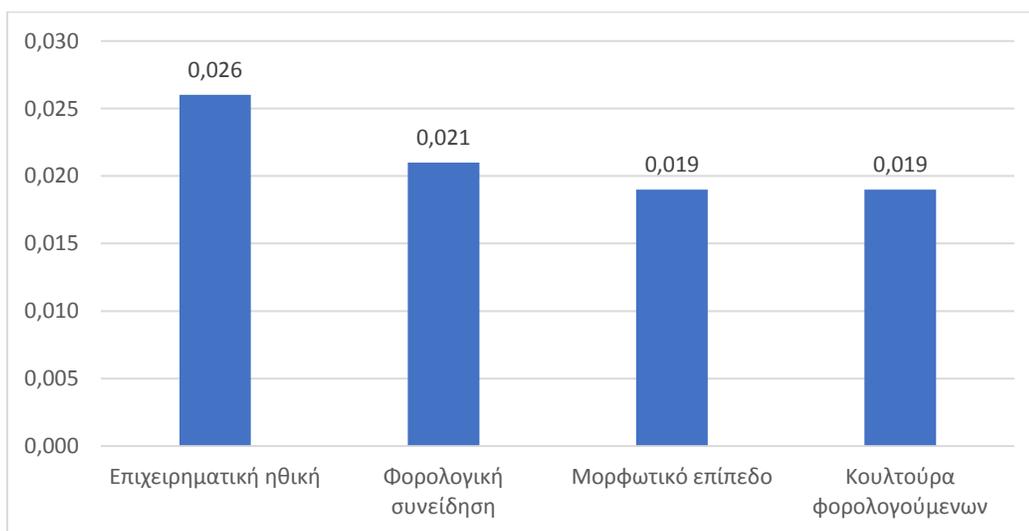
Αναφορικά με το Κριτήριο «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας» οι επιχειρηματίες κατέταξαν ως βασικότερη αιτία το Υποκριτήριο «Συχνές αλλαγές νόμων και η εφαρμογή τους» με τιμή 0,037 το οποίο στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων κατέβαλε την δέκατη θέση.

Ωστόσο πολύ κοντά σε αυτή την τιμή βρίσκονται και τα άλλα Υποκριτήρια αυτού του Κριτηρίου. Συγκεκριμένα, στη δεύτερη θέση οι επιχειρηματίες κατέταξαν το «Παράθυρα σε νόμους ή νόμιμες απαλλαγές» με τιμή 0,036 ενώ την ίδια τιμή 0,271 πήρε και το Υποκριτήριο «Γραφειοκρατία». Τέλος, στην τελευταία θέση είναι το Υποκριτήριο «Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων» με τιμή 0,024.

Διάγραμμα 5.1.8: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας

Αναφορικά με το Κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» οι επιχειρηματίες κατέταξαν ως την πρώτη βασικότερη αιτία το Υποκριτήριο «Επιχειρηματική ηθική» με τιμή 0,026. Με μία μικρή απόκλιση από αυτή την τιμή ακολουθεί η «Φορολογική συνείδηση» με τιμή 0,021, το «Μορφωτικό επίπεδο» με τιμή 0,019 ενώ ίδια τιμή κατέλαβε και το Υποκριτήριο «Κουλτούρα φορολογουμένων». Εκτός από το Υποκριτήριο «Φορολογική συνείδηση» όλα τα υπόλοιπα κατατάσσονται ως τα λιγότερο σημαντικά στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων.

Διάγραμμα 5.1.9: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου Έλλειψη παιδείας

5.2 ΕΦΟΡΙΑΚΟΙ

Τα αποτελέσματα της έρευνας για τους εφοριακούς αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα.

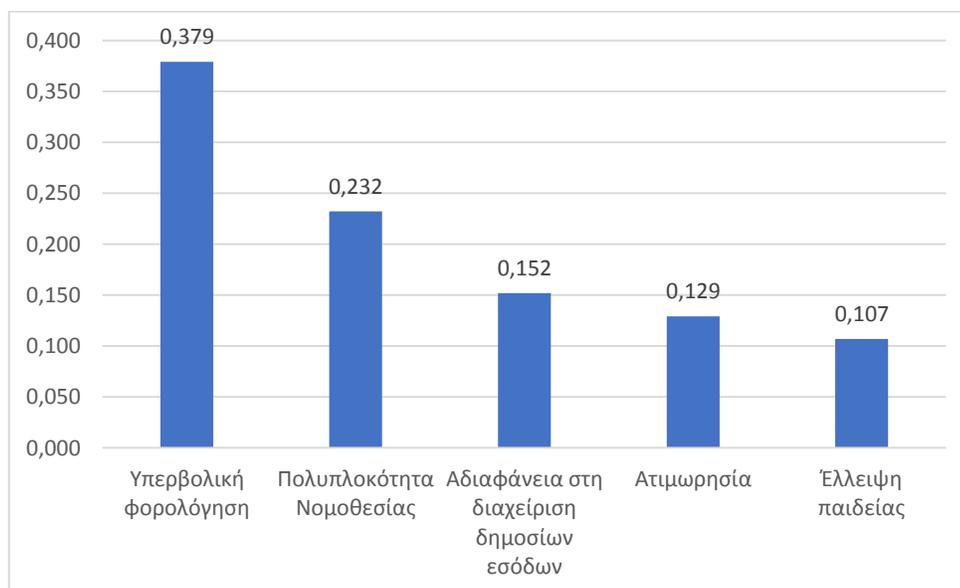
<i>Έλλειψη παιδείας</i>				<i>Local</i>	<i>Global</i>
	Επιχειρηματική ηθική			0,118	0,013
	Φορολογική συνείδηση			0,344	0,037
	Μορφωτικό επίπεδο			0,156	0,017
	Κουλτούρα φορολογούμενων			0,382	0,041
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>					
	Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους			0,492	0,114
	«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές			0,250	0,058
	Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων			0,129	0,030
	Γραφειοκρατία			0,129	0,030
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>					
	Σπάταλη Δημόσιου χρήματος			0,332	0,051
	Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)			0,303	0,046
	Κακή διαχείριση			0,217	0,033
	Μη Απολογισμός διαχείρισης			0,148	0,023
<i>Ατιμωρησία</i>					
	Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής			0,281	0,036
	Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)			0,144	0,019
	Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»			0,574	0,074
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>					
	Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης			0,189	0,072
	Τεκμήρια φορολόγησης			0,154	0,059
	Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση			0,206	0,078
	Άδικη Φορολογική κλίμακα			0,451	0,171

Πίνακας 5.2.1: Αποτελέσματα έρευνας για τους εφοριακούς

Παρατηρούμε ότι όσον αφορά τα Κριτήρια, η βασικότερη αιτία φοροδιαφυγής είναι η Υπερβολική φορολόγηση (0,379) και ακολουθεί η Πολυπλοκότητα της Νομοθεσίας με τιμή 0,232 η οποία είναι κατά 0,147 βαθμούς χαμηλότερη. Στην τρίτη θέση έχουν κατατάξει την Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων, με βαρύτητα 0,152, αρκετά κάτω από τη δεύτερη αιτία. Ως τέταρτη σημαντική αιτία είναι το Κριτήριο Ατιμωρησία με βαρύτητα 0,129 λίγο χαμηλότερο από την προηγούμενη. Τέλος, ως τη λιγότερη σημαντική αιτία οι εφοριακοί κατέταξαν την έλλειψη παιδείας με βαρύτητα 0,107.

ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ	<i>Local</i>	<i>Global</i>
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,107	0,107
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,232	0,232
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>	0,152	0,152
<i>Ατιμωρησία</i>	0,129	0,129
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>	0,379	0,379

Πίνακας 5.2.2: Βαρύτητα Κριτηρίων εφοριακών

Διάγραμμα 5.2.1: Βαρύτητα Κριτηρίων εφοριακών

Αναφορικά με τα Υποκριτήρια, στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται τα αποτελέσματα σε τιμές Local και Global. Η σύγκριση των υποκριτηρίων θα πραγματοποιηθεί στις τιμές Global.

	<i>Local</i>	<i>Global</i>
Επιχειρηματική ηθική	0,118	0,013
Φορολογική συνείδηση	0,344	0,037
Μορφωτικό επίπεδο	0,156	0,017
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,382	0,041
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,492	0,114
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,250	0,058
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,129	0,030
Γραφειοκρατία	0,129	0,030
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,332	0,051
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,303	0,046
Κακή διαχείριση	0,217	0,033
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,148	0,023
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,281	0,036
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,144	0,019
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,574	0,074
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,189	0,072
Τεκμήρια φορολόγησης	0,154	0,059
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση	0,206	0,078
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,451	0,171

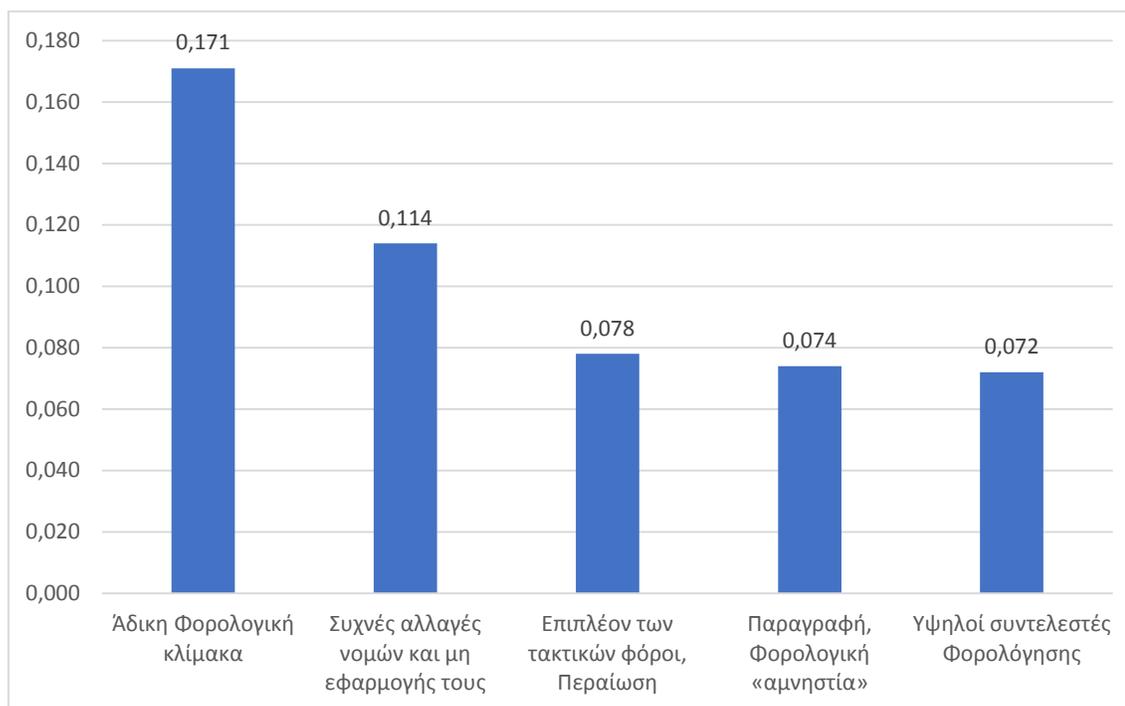
Πίνακας 5.2.3: Βαρύτητα Υποκριτηρίων εφοριακών

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται ότι η κατάταξη των Υποκριτηρίων ως αιτία φοροδιαφυγής για τους επιχειρηματίες είναι:

1. Η «Άδικη φορολογική κλίμακα» με βαρύτητα 0,171
2. Οι «Συχνές αλλαγές των νόμων και η μη εφαρμογή τους» με βαρύτητα 0,114
3. Οι «Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση» με βαρύτητα 0,078
4. Η «Παραγραφή, φορολογική αμνηστία» με βαρύτητα 0,074
5. Οι «Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης» με βαρύτητα 0,072
6. Τα «Τεκμήρια φορολόγησης» με βαρύτητα 0,059
7. Τα «Παράθυρα που υπάρχουν στους νόμους ή οι Νόμιμες απαλλαγές από αυτούς» με βαρύτητα 0,058
8. Η «Σπατάλη του δημόσιου χρήματος» με βαρύτητα 0,051
9. Η «Δωροδοκία-χρηματισμός (μίζα)» με βαρύτητα 0,046
10. Η «Κουλτούρα των φορολογουμένων» με βαρύτητα 0,041
11. Η «Φορολογική συνείδηση» με βαρύτητα 0,037
12. Οι «Ελαφριές ποινές, η μείωση ποινής» με βαρύτητα 0,036
13. Η «Κακή διαχείριση» με βαρύτητα 0,033
14. Η «Άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων» με βαρύτητα 0,030
15. Η «Γραφειοκρατία» με βαρύτητα 0,030
16. Ο «Μη απολογισμός διαχείρισης» με βαρύτητα 0,023
17. Η Εξαγορά-χρηματισμός (φακελάκι)» με βαρύτητα 0,019
18. Το «μορφωτικό επίπεδο» με βαρύτητα 0,017
19. Η «Επιχειρηματική ηθική» με βαρύτητα 0,013

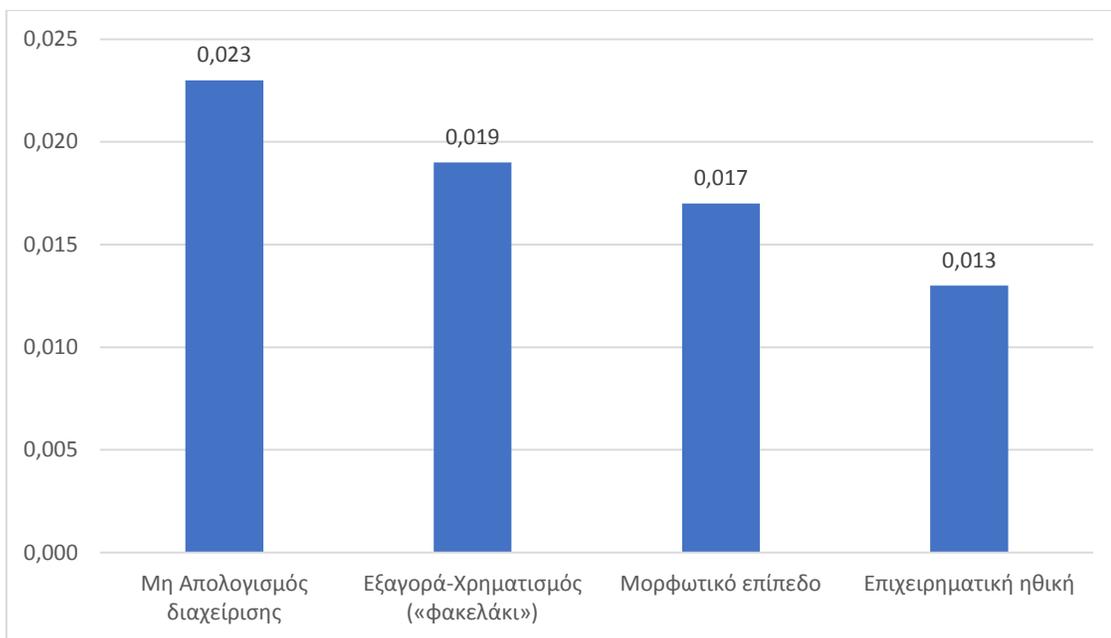
Παρατηρούμε λοιπόν ότι το Υποκριτήριο «Άδικη φορολογική κλίμακα» είναι η πρώτη σημαντική αιτία και έχει την μεγαλύτερη βαρύτητα καταλαμβάνοντας την τιμή 0,171. Ανήκει στο Κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» το οποίο έχουν κατατάξει ως πρώτο. Ως δεύτερο σημαντικό Υποκριτήριο είναι οι «Συχνές αλλαγές των νόμων και η μη εφαρμογή τους» με βαρύτητα 0,114, μειωμένη κατά 0,057 από την πρώτη αιτία. Ανήκει στο Κριτήριο «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας» το οποίο έχουν κατατάξει ως δεύτερο. Ως τρίτη αιτία έχουν κατατάξει τους «Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση» με βαρύτητα 0,078 κατά πολύ μικρότερη από την αρχική πρώτη αιτία που ανήκει στο Κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» το

οποίο έχουν κατατάξει ως πρώτο. Με μικρή διαφορά στην τιμή ακολουθούν τα Υποκριτήρια «Παραγραφή, φορολογική αμνηστία» με βαρύτητα 0,074 το οποίο ανήκει στο Κριτήριο «Ατιμωρησία» που το έχουν κατατάξει ως προτελευταίο.

Διάγραμμα 5.2.2: Τα πιο σημαντικά Υποκριτήρια των εφοριακών

Ως μη σημαντικές αιτίες οι επιχειρηματίες έχουν κατατάξει τελευταίο το Υποκριτήριο «Κουλτούρα φορολογουμένων» και «Μορφωτικό επίπεδο» με ίδιες τιμές 0,019 που ανήκουν στο Κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» το οποίο είναι το λιγότερο σημαντικό για αυτούς. Ακολουθούν τα Υποκριτήρια «Μη απολογισμός διαχείρισης» και «Επιχειρηματική ηθική» τα οποία έχουν λάβει ίδια τιμή 0,021 τα οποία ανήκουν στα Κριτήρια «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» που το έχουν κατατάξει ως τρίτο και στην «Έλλειψη παιδείας» το οποίο είναι το λιγότερο σημαντικό για αυτούς. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι τα Υποκριτήρια του Κριτηρίου «Έλλειψη παιδείας» είναι και αυτά ως τα λιγότερο σημαντικά για τους επιχειρηματίες.

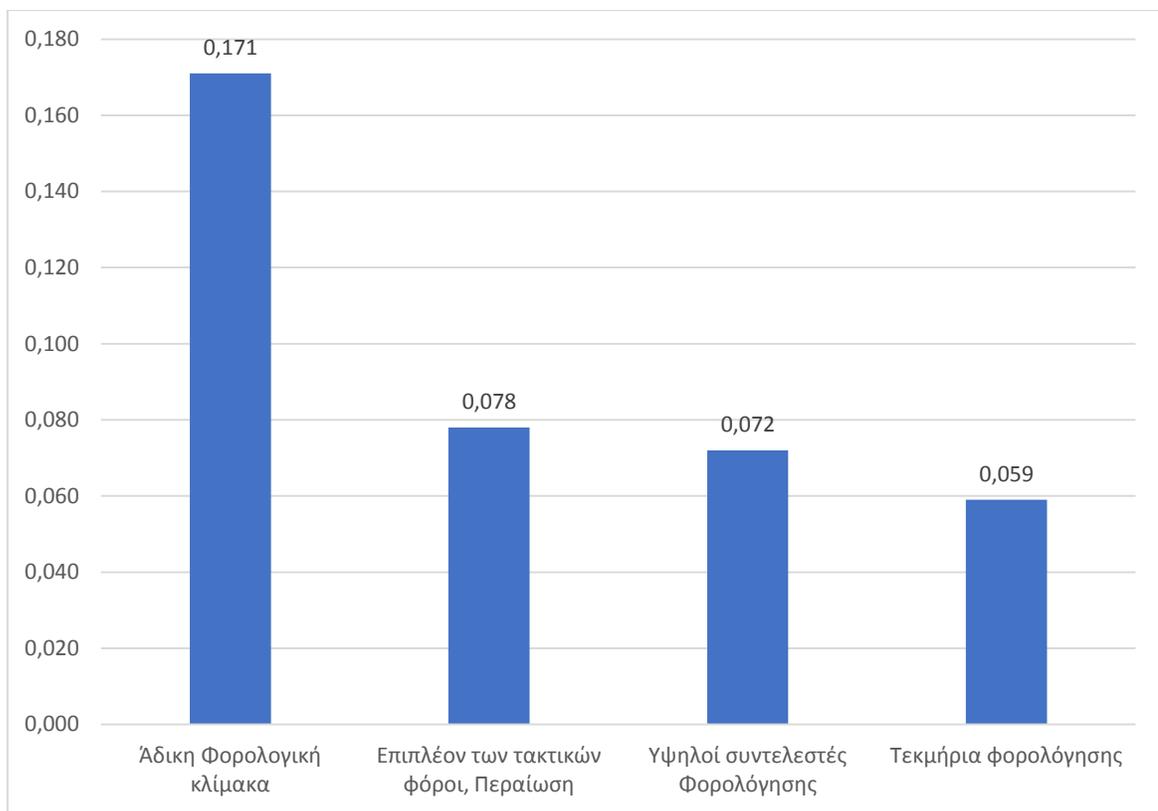
Διάγραμμα 5.2.3: Τα λιγότερο σημαντικά Υποκριτήρια των εφοριακών

5.2.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΚΑΘΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ

Το πρώτο Κριτήριο για τους εφοριακούς είναι η «Υπερβολική φορολόγηση». Ως το πιο σημαντικό Υποκριτήριο αυτού του Κριτηρίου οι εφοριακοί κατέταξαν την «Άδικη φορολογική κλίμακα» με τιμή 0,171 το οποίο είναι και στην πρώτη θέση στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων.

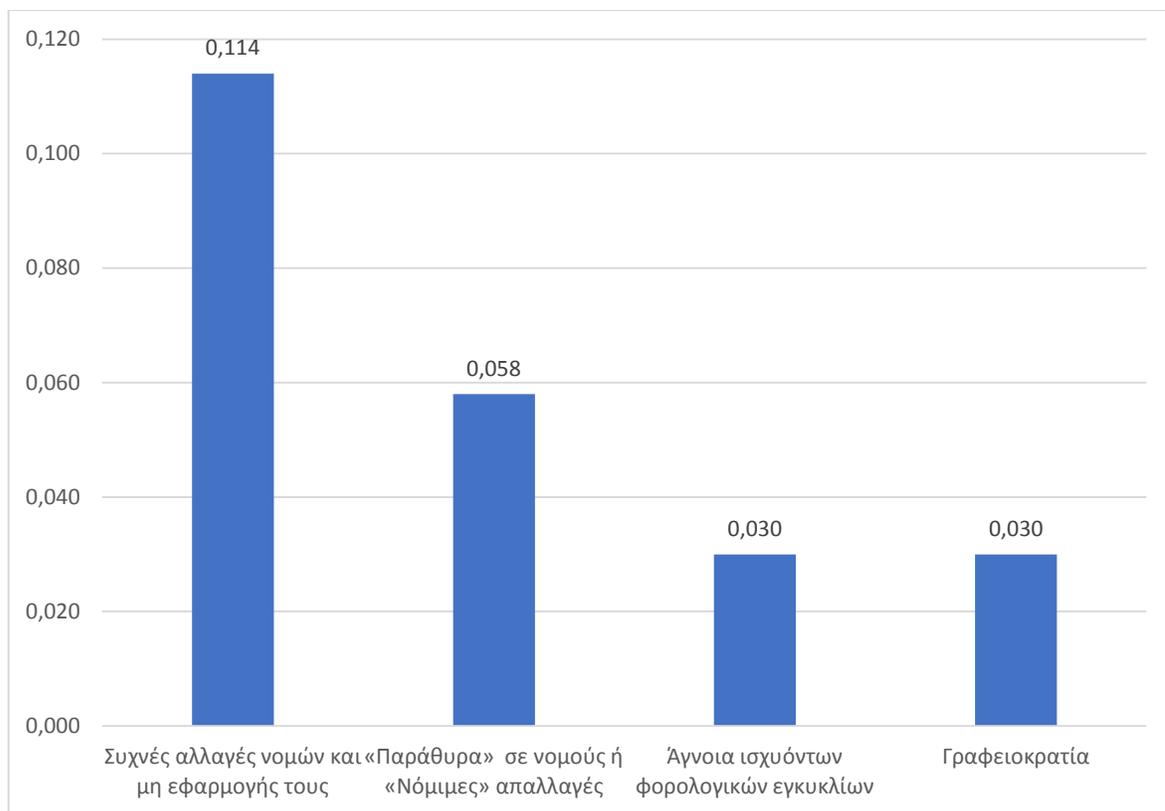
Ως δεύτερο υποκριτήριο έθεσαν τους «Επιπλέον των τακτικών φόρους, την Περαιώση» με βαθμό βαρύτητας 0,078, σχεδόν μία μονάδα κάτω από το πρώτο υποκριτήριο. Κοντά όμως στην τιμή αυτή ακολουθεί και το τρίτο υποκριτήριο που είναι για τους εφοριακούς οι «Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης» με βαθμό βαρύτητας 0,072.

Τέλος ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο αυτού του Κριτηρίου οι εφοριακοί έθεσαν τα «Τεκμήρια φορολόγησης» με βαθμό βαρύτητας 0,059.

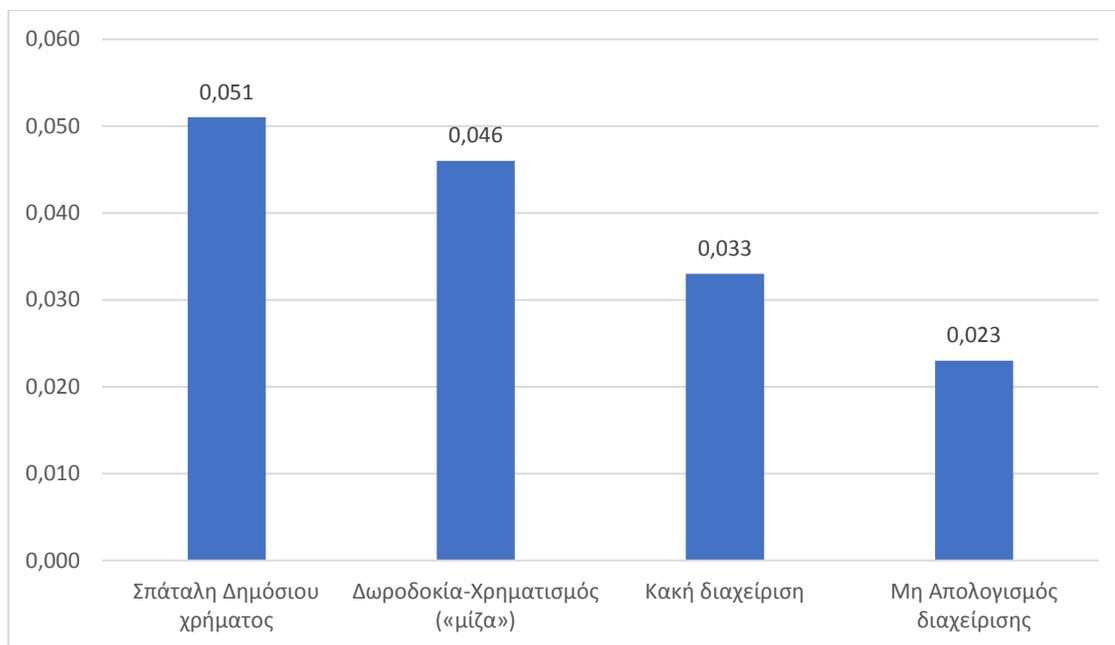
Διάγραμμα 5.2.4: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Υπερβολική Φορολόγηση»

Αναφορικά με το Κριτήριο «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας» οι εφοριακοί κατέταξαν ως βασικότερη αιτία το Υποκριτήριο «Συχνές αλλαγές νόμων και η μη εφαρμογή τους» με τιμή 0,114 το οποίο είναι δεύτερο στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων. Ακολουθούν τα Υποκριτήρια «Παράθυρα σε νόμους και η μη εφαρμογή τους» με βαρύτητα τιμής 0,058 το οποίο είναι έβδομο στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων ενώ η τιμή βαρύτητας είναι σχεδόν κάτω από το μισό της τιμής του πρώτου Υποκριτηρίου. Ακολουθούν με ίδια βαρύτητα τιμής (0,030) τα Υποκριτήρια «Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων» και η «Γραφειοκρατία».

Διάγραμμα 5.2.5: Κατάταξη Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας»

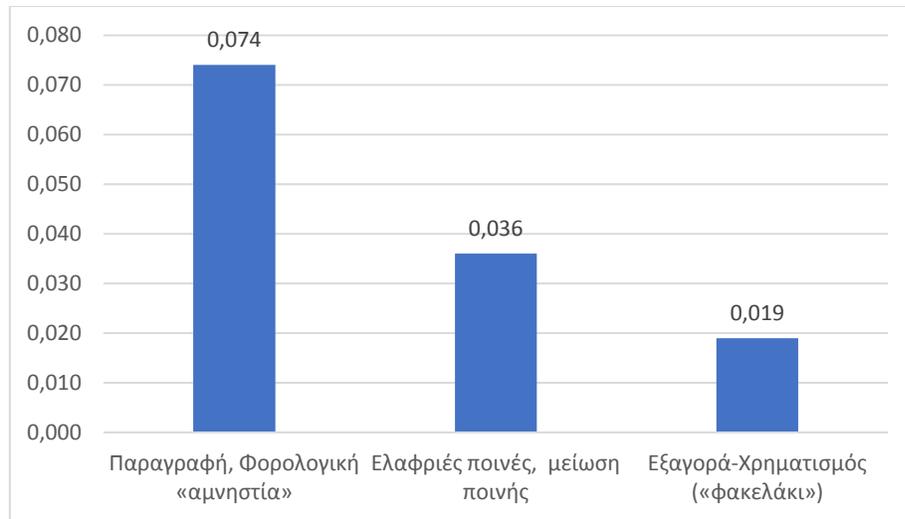
Αναφορικά με το Κριτήριο «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» οι εφοριακοί κατέταξαν ως βασικότερη αιτία το Υποκριτήριο «Σπατάλη δημοσίου χρήματος» με τιμή 0,051 το οποίο είναι όγδοο στη γενική κατάταξη. Με λίγη διαφορά ως προς την βαρύτητα της τιμής (0,046) ακολουθεί το Υποκριτήριο «Δωροδοκία-Χρηματισμός (μίζα)» και έπεται το Υποκριτήριο «Κακή διαχείριση» με βαρύτητα 0,033 και το «Μη απολογισμός διαχείρισης» με τιμή 0,023.

Διάγραμμα 5.2.6: Κατάταξη των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων»

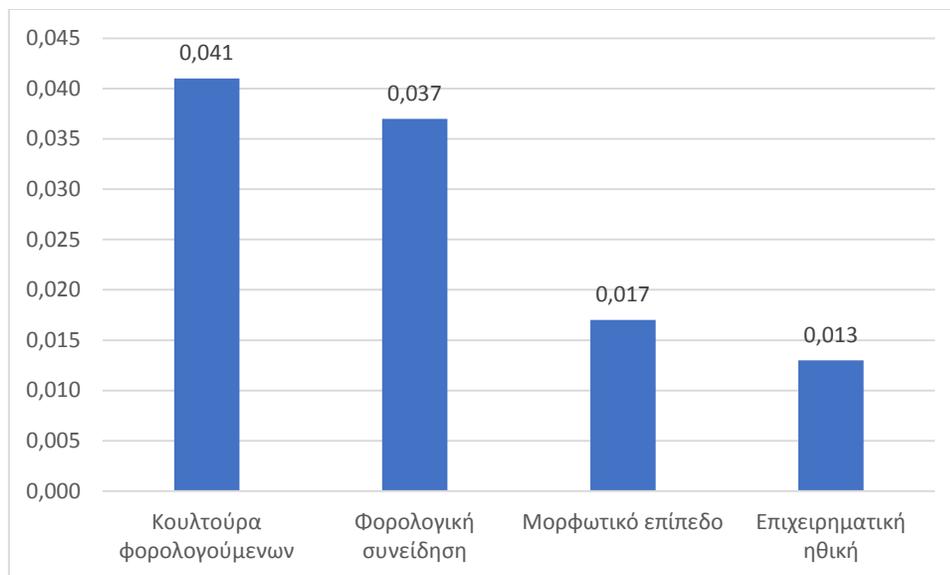
Αναφορικά με το Κριτήριο «Ατιμωρησία» οι εφοριακοί κατέταξαν ως βασικότερη αιτία το Υποκριτήριο «Παραγραφή, Φορολογική αμνηστία» με τιμή βαρύτητας 0,074. Παρόλο που το Κριτήριο αυτό είναι στην προτελευταία θέση, το Υποκριτήριο το έχουν κατατάξει στην τέταρτη θέση της γενικής κατάταξης.

Ως δεύτερο Υποκριτήριο είναι οι «Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής» το οποίο έχει τιμή βαρύτητας 0,036 σχεδόν τη μισή τιμή σε σχέση με το πρώτο Υποκριτήριο. Τέλος, ως το πιο σημαντικό Υποκριτήριο έχουν κατατάξει την «Εξαγορά-Χρηματισμός (φακελλάκι)» με τιμή βαρύτητας 0,019, που είναι πολύ μικρότερη τόσο από το πρώτο όσο και από το δεύτερο Υποκριτήριο. Αυτό δείχνει και το γεγονός ότι έχει καταταγεί ως τρίτο από το τέλος στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων.

Διάγραμμα 5.2.7: Κατάταξη των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Ελαφριές ποινές, μείωση τιμής»

Ως τελευταίο κριτήριο είναι η «Έλλειψη παιδείας». Το πρώτο Υποκριτήριο αυτού του Κριτηρίου είναι η «Κουλτούρα των φορολογουμένων» με τιμή βαρύτητας 0,041. Με μικρή διαφορά στην τιμή ακολουθεί η «Φορολογική συνείδηση», με τιμή 0,037. Στις τελευταίες θέσεις είναι το «Μορφωτικό επίπεδο» με τιμή 0,017 και η «Επιχειρηματική ηθική» με τιμή 0,013.

Διάγραμμα 5.2.8: Κατάταξη των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Έλλειψη παιδείας»

5.3 ΛΟΓΙΣΤΕΣ

Τα αποτελέσματα της έρευνας για τους λογιστές αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα.

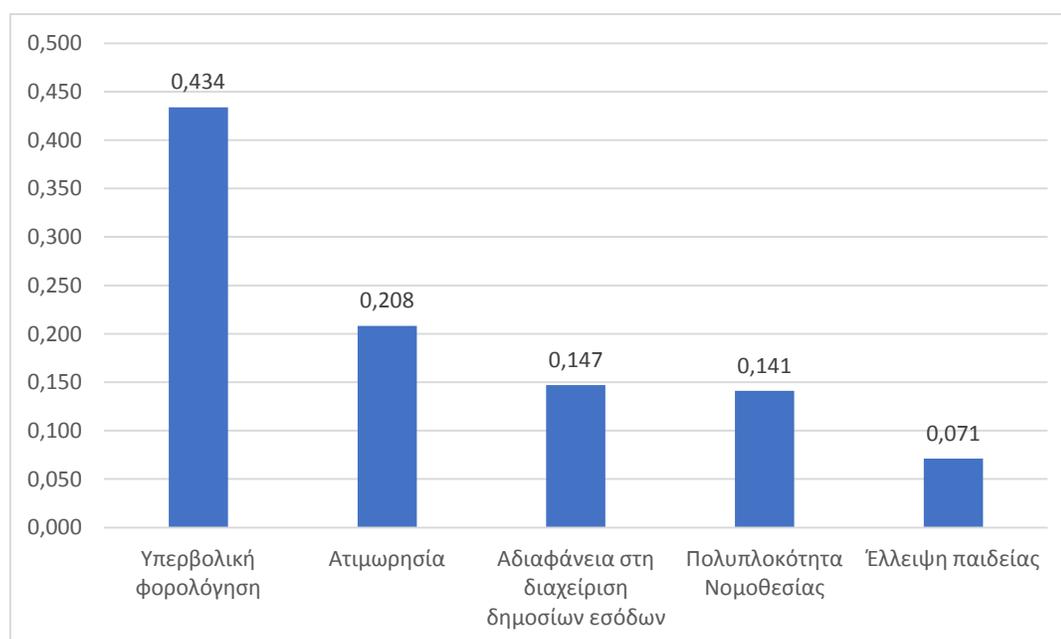
	<u>Local</u>	<u>Global</u>
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,071	0,071
Επιχειρηματική ηθική	0,210	0,015
Φορολογική συνείδηση	0,295	0,021
Μορφωτικό επίπεδο	0,203	0,014
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,291	0,021
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,141	0,141
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,300	0,042
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,246	0,035
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,142	0,020
Γραφειοκρατία	0,312	0,044
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>	0,147	0,147
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,292	0,043
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,389	0,057
Κακή διαχείριση	0,159	0,023
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,160	0,023
<i>Ατιμωρησία</i>	0,208	0,208
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,222	0,046
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,515	0,107
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,263	0,055
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>	0,434	0,434
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,329	0,143
Τεκμήρια φορολόγησης	0,182	0,079
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση	0,226	0,098
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,263	0,114

Πίνακας 5.3.1: Αποτελέσματα έρευνας για τους λογιστές

Παρατηρούμε ότι όσον αφορά τα Κριτήρια, η βασικότερη αιτία φοροδιαφυγής για τους λογιστές είναι η «Υπερβολική φορολόγηση» με τιμή βαρύτητας 0,434. Ακολουθεί το Κριτήριο «Ατιμωρησία» που η τιμή βαρύτητάς του είναι 0,208 σχεδόν η μισή σε σχέση με το πρώτο Κριτήριο. Στην τρίτη θέση βρίσκεται η «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» με τιμή βαρύτητας 0,147. Ακολουθεί το Κριτήριο «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας» που η τιμή βαρύτητας είναι 0,141 πολύ λίγο κατώτερη από την τιμή του προηγούμενου Κριτηρίου. Ως το λιγότερο σημαντικό Κριτήριο οι λογιστές κατέταξαν την «Έλλειψη παιδείας» με τιμή βαρύτητας 0,071.

	<i>Local</i>	<i>Global</i>
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>	0,071	0,434
<i>Ατιμωρησία</i>	0,141	0,208
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>	0,147	0,147
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,208	0,141
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,434	0,071

Πίνακας 5.3.2: Βαρύτητα Κριτηρίων λογιστών

Διάγραμμα 5.3.1: Βαρύτητα Κριτηρίων λογιστών

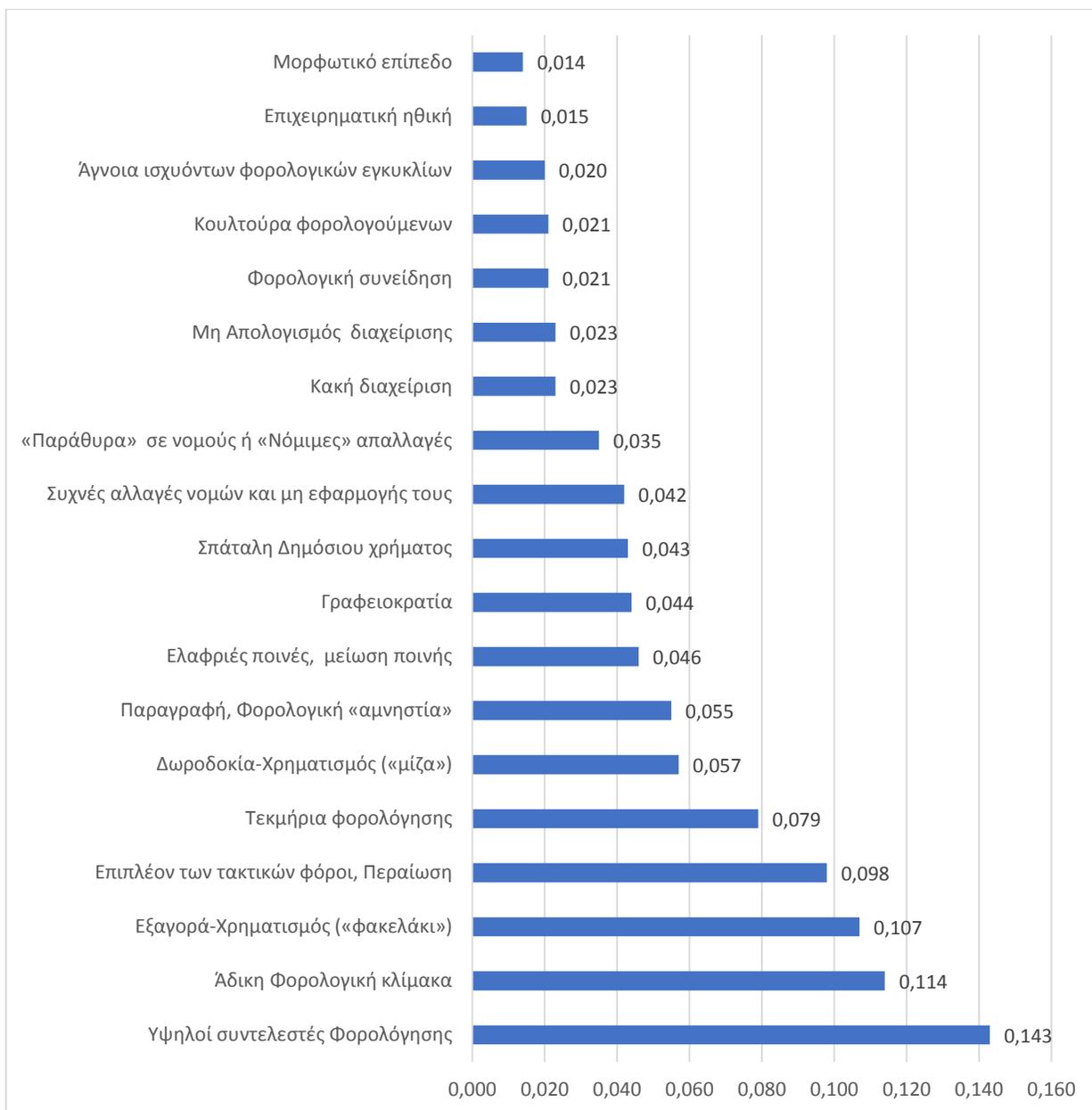
Αναφορικά με τα Υποκριτήρια, στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται τα αποτελέσματα σε τιμές Local και Global. Η σύγκριση των υποκριτηρίων θα πραγματοποιηθεί στις τιμές Global.

			<i>Local</i>	<i>Global</i>
Επιχειρηματική ηθική			0,210	0,015
Φορολογική συνείδηση			0,295	0,021
Μορφωτικό επίπεδο			0,203	0,014
Κουλτούρα φορολογούμενων			0,291	0,021
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους			0,300	0,042
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές			0,246	0,035
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων			0,142	0,020
Γραφειοκρατία			0,312	0,044
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος			0,292	0,043
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)			0,389	0,057
Κακή διαχείριση			0,159	0,023
Μη Απολογισμός διαχείρισης			0,160	0,023
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής			0,222	0,046
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)			0,515	0,107
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»			0,263	0,055
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης			0,329	0,143
Τεκμήρια φορολόγησης			0,182	0,079
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση			0,226	0,098
Άδικη Φορολογική κλίμακα			0,263	0,114

Πίνακας 5.3.3: Βαρύτητα Υποκριτηρίων Λογιστών

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνεται ότι η κατάταξη των Υποκριτηρίων ως αιτία φοροδιαφυγής για τους λογιστές είναι:

1. Οι «Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης» με βαρύτητα 0,143
2. Η «Άδικη φορολογική κλίμακα» με βαρύτητα 0,114
3. Η Εξαγορά-χρηματισμός (φακελάκι)» με βαρύτητα 0,107
4. Οι «Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση» με βαρύτητα 0,098
5. Τα «Τεκμήρια φορολόγησης» με βαρύτητα 0,079
6. Η «Δωροδοκία-χρηματισμός (μίζα)» με βαρύτητα 0,057
7. Η «Παραγραφή, φορολογική αμνηστία» με βαρύτητα 0,055
8. Οι «Ελαφριές ποινές, η μείωση ποινής» με βαρύτητα 0,046
9. Η «Γραφειοκρατία» με βαρύτητα 0,044
10. Η «Σπατάλη του δημόσιου χρήματος» με βαρύτητα 0,043
11. Οι «Συχνές αλλαγές των νόμων και η μη εφαρμογή τους» με βαρύτητα 0,042
12. Τα «Παράθυρα που υπάρχουν στους νόμους ή οι Νόμιμες απαλλαγές από αυτούς» με βαρύτητα 0,035
13. Η «Κακή διαχείριση» με βαρύτητα 0,023
14. Ο «Μη απολογισμός διαχείρισης» με βαρύτητα 0,023
15. Η «Φορολογική συνείδηση» με βαρύτητα 0,021
16. Η «Κουλτούρα των φορολογουμένων» με βαρύτητα 0,021
17. Η «Άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων» με βαρύτητα 0,020
18. Η «Επιχειρηματική ηθική» με βαρύτητα 0,015
19. Το «μορφωτικό επίπεδο» με βαρύτητα 0,014

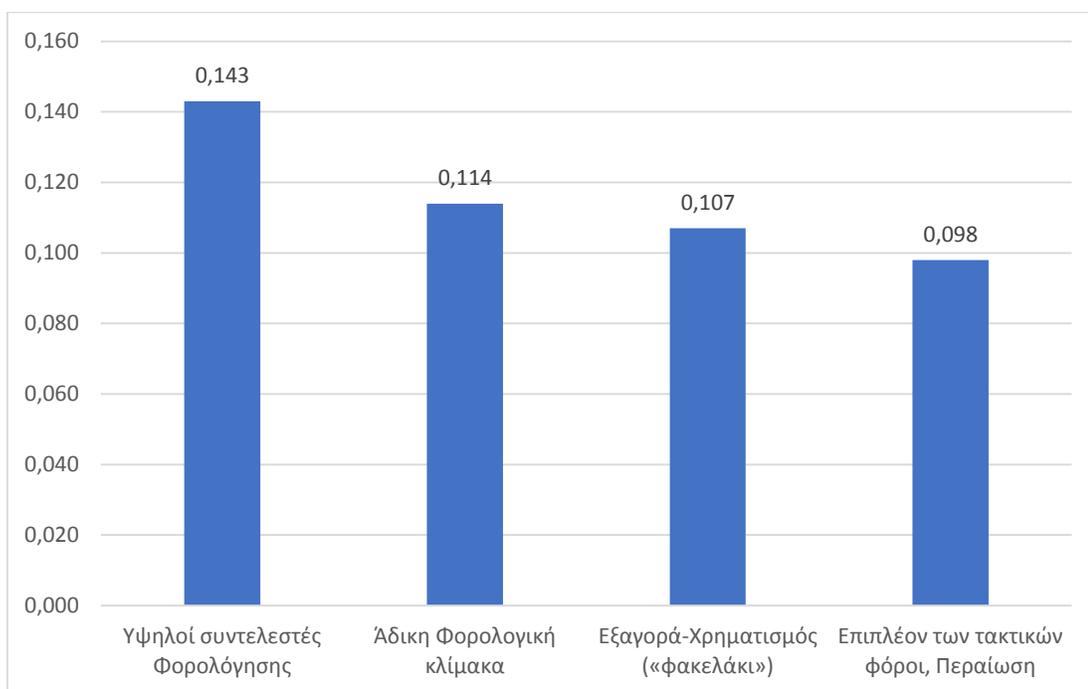

Διάγραμμα 5.3.2: Βαρύτητα Υποκριτηρίων Λογιστών

Παρατηρούμε λοιπόν ότι το Υποκριτήριο «Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης» είναι η πρώτη σημαντική αιτία και έχει την μεγαλύτερη βαρύτητα καταλαμβάνοντας την τιμή 0,143. Ανήκει στο Κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» το οποίο έχουν κατατάξει ως πρώτο.

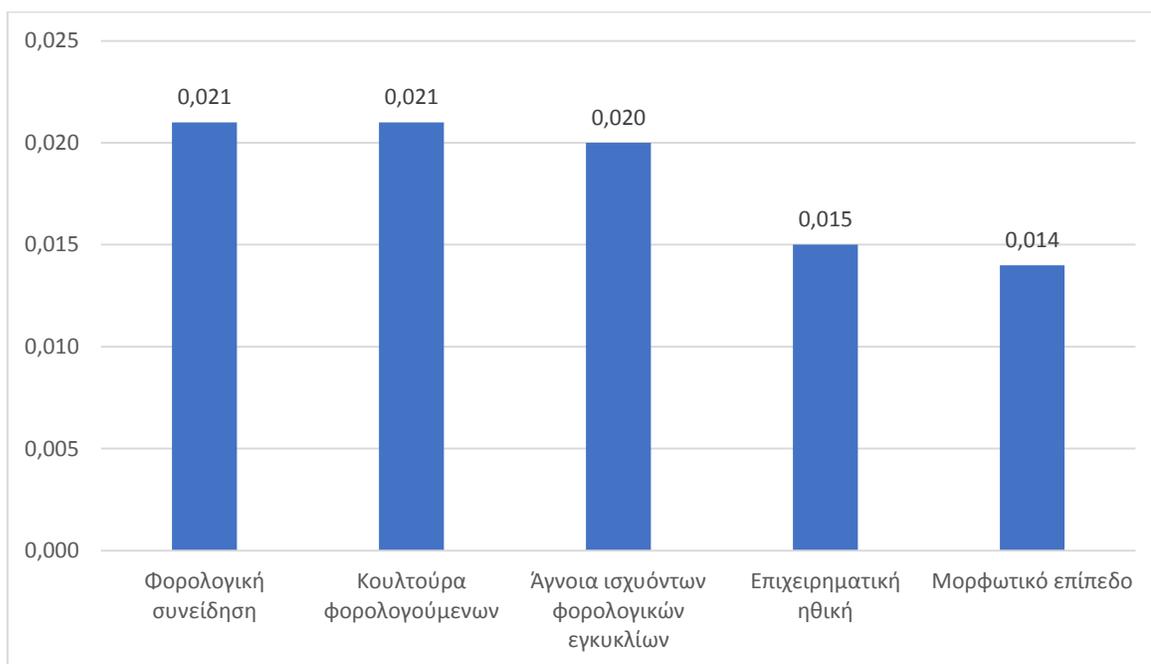
Ως δεύτερο σημαντικό Υποκριτήριο είναι η «Άδικη φορολογική κλίμακα» με βαρύτητα 0,114, μειωμένη κατά 0,029 από την πρώτη αιτία. Και αυτό ανήκει στο Κριτήριο «Υπερβολική

φορολόγηση» το οποίο έχουν κατατάξει ως πρώτο. Ως τρίτη αιτία έχουν κατατάξει την «Εξαγορά-Χρηματισμός (φακελάκι)» με βαρύτητα 0,107 λίγο πιο χαμηλότερη από την τιμή του δεύτερου Υποκριτηρίου. Ανήκει στο Κριτήριο «Ατιμωρησία» το οποίο έχουν κατατάξει ως δεύτερη αιτία φοροδιαφυγής. Ως τέταρτη σημαντική αιτία οι λογιστές έχουν κατατάξει το Υποκριτήριο «Επιπλέον των τακτικών φόροι, περαίωση» με βαρύτητα τιμής 0,098.

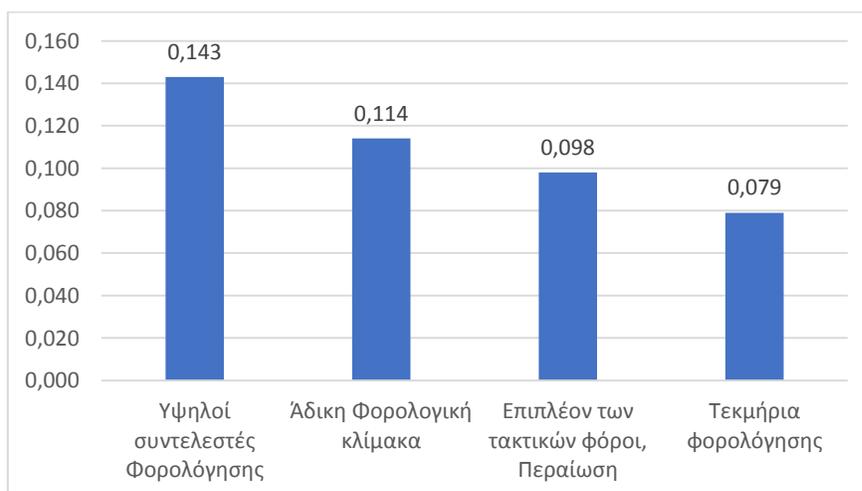
Διάγραμμα 5.3.3: Τα σημαντικότερα Υποκριτήρια των λογιστών

Όσον αφορά τα λιγότερο σημαντικά Υποκριτήρια για τους λογιστές είναι το «Μορφωτικό επίπεδο» με βαρύτητα τιμής 0,014. Ως δεύτερο λιγότερο σημαντικό Υποκριτήριο είναι η «Επιχειρηματική ηθική» με τιμή βαρύτητας 0,015. Τα δύο αυτά Υποκριτήρια ανήκουν στο Κριτήριο «Ελλειψη παιδείας» το οποίο έχουν κατατάξει ως το λιγότερο σημαντικό. Ακολουθεί το Υποκριτήριο «Άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων» με βαρύτητα 0,020 το οποίο ανήκει στο Κριτήριο «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας» το οποίο έχουν κατατάξει ως το δεύτερο λιγότερο σημαντικό. Τέλος, με την ίδια τιμή βαρύτητας 0,021 ακολουθούν η «Κουλτούρα των φορολογουμένων» και η «Φορολογική συνείδηση» που ανήκουν στο Κριτήριο «Ελλειψη παιδείας» που αποτελεί όπως προείπαμε το λιγότερο σημαντικό για τους λογιστές.

Διάγραμμα 5.3.4: Τα λιγότερο σημαντικά Υποκριτήρια για τους λογιστές

5.3.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΚΑΘΕ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ

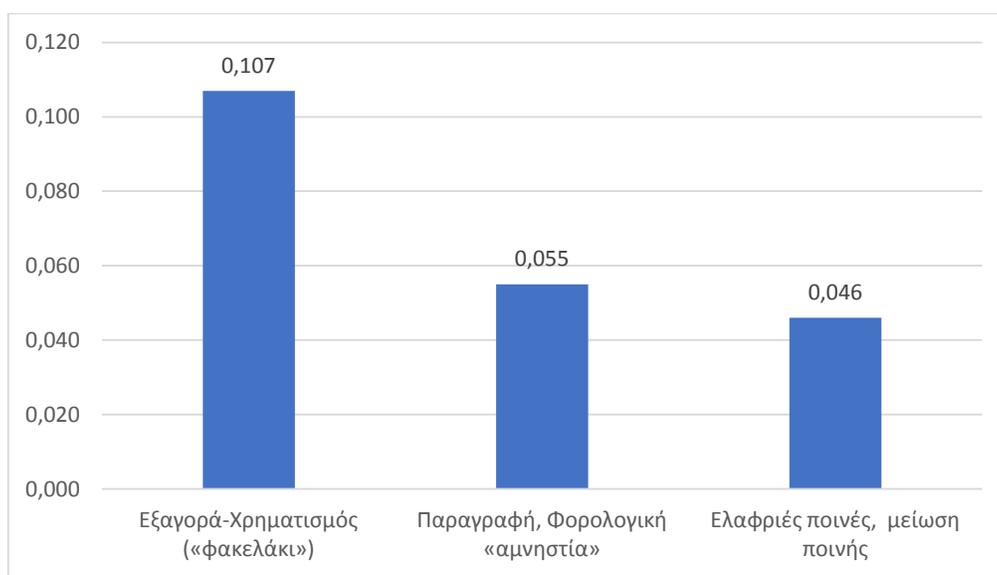

Διάγραμμα 5.3.5: Βαρύτητα των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Υπερβολική φορολόγηση»

Το πρώτο Κριτήριο για τους λογιστές είναι η «Υπερβολική φορολόγηση». Ως το πιο σημαντικό Υποκριτήριο αυτού του Κριτηρίου οι λογιστές κατέταξαν τους «Υψηλούς συντελεστές φορολόγησης» με τιμή 0,143 το οποίο είναι και στην πρώτη θέση στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων.

Ως δεύτερο Υποκριτήριο κατέταξαν την «Αδίκη φορολογική κλίμακα» με τιμή βαρύτητας 0,114 λίγο πιο κάτω από την τιμή του πρώτου Υποκριτηρίου, το οποίο και στη γενική κατάταξη είναι στη δεύτερη θέση.

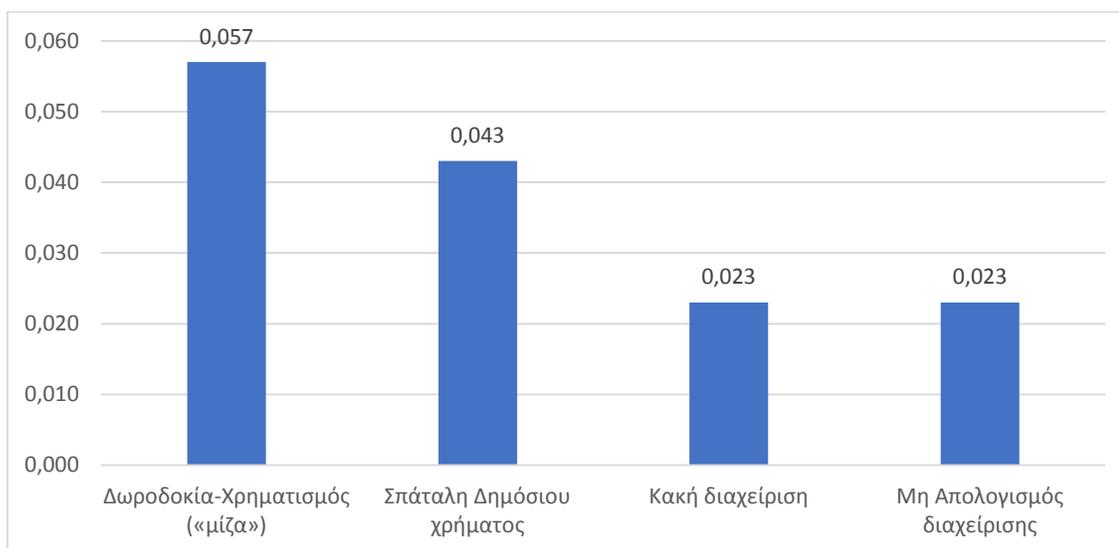
Ως τρίτο κατέταξαν τους «Επιπλέον των τακτικών φόροι περαίωση» με τιμή βαρύτητας 0,098 ενώ το λιγότερο σημαντικό Υποκριτήριο αυτού του Κριτηρίου είναι τα «Τεκμήρια φορολόγησης» με τιμή 0,079 το οποίο είναι πέμπτο στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων.

Διάγραμμα 5.3.6: Βαρύτητα των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Ατιμωρησία»

Ως δεύτερο Κριτήριο οι λογιστές κατέταξαν την «Ατιμωρησία». Το πιο σημαντικό Υποκριτήριο αυτής είναι η «Εξαγορά-χρηματισμός (φακελάκι)» με τιμή βαρύτητας 0,107 που είναι τρίτο στη γενική κατάταξη των Υποκριτηρίων. Πολύ χαμηλότερη τιμή έλαβε το δεύτερο Υποκριτήριο «Παραγραφή, φορολογική αμνηστία» με τιμή βαρύτητας 0,055 που όμως είναι έβδομο στην γενική κατάταξη. Τέλος, το λιγότερο σημαντικό αυτού του Κριτηρίου είναι οι

«Ελαφριές ποινές, η μείωση ποινής» με τιμή βαρύτητας 0,046 που είναι όγδοο στη γενική κατάταξη.

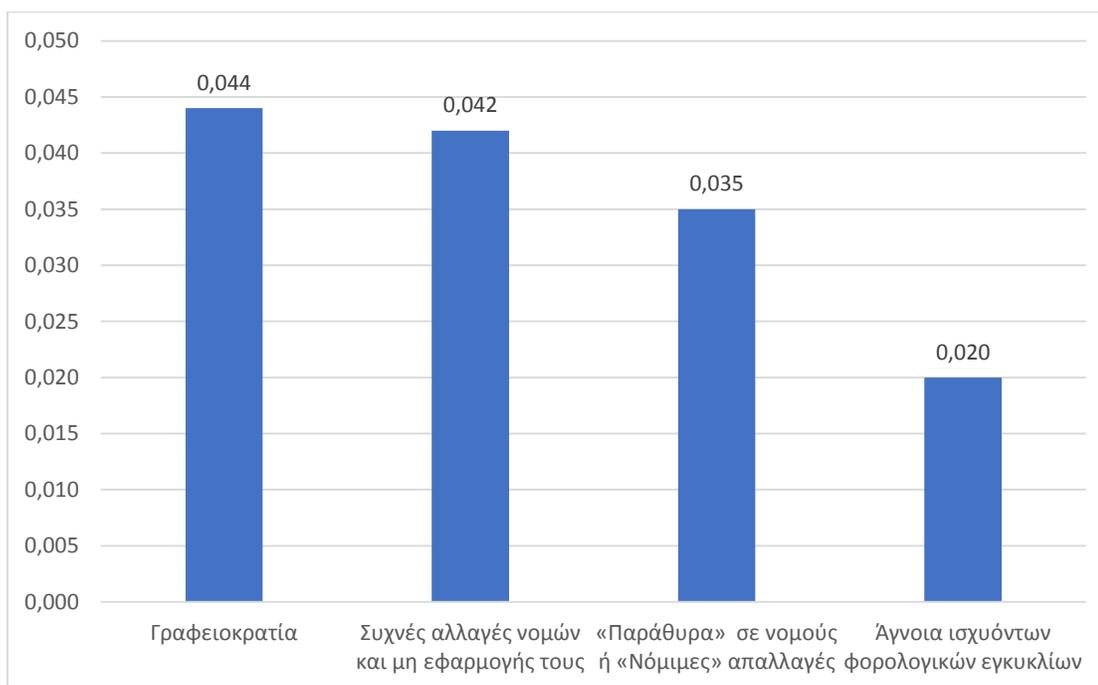
Διάγραμμα 5.3.7: Βαρύτητα των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Αδιαφάνεια στη διαχείριση των δημοσίων εσόδων»

Ως τρίτο Κριτήριο οι λογιστές έθεσαν την «Αδιαφάνεια στη διαχείριση των δημοσίων εσόδων». Το πιο σημαντικό Υποκριτήριο αυτού του Κριτηρίου είναι η «Δωροδοκία - χρηματισμός (μίζα)» με τιμή βαρύτητας 0,057 το οποίο και είναι έκτο στη γενική κατάταξη. Ακολουθεί το Υποκριτήριο «σπατάλη δημοσίου χρήματος» με τιμή βαρύτητας 0,043 το οποίο είναι δέκατο στη γενική κατάταξη αλλά όμως έχει μικρή διαφορά ως προς την τιμή από το πρώτο Υποκριτήριο.

Στη συνέχεια κατέταξαν το «κακή διαχείριση» με τιμή βαρύτητας 0,023 ενώ με την ίδια τιμή ακολουθεί το «Μη απολογισμός διαχείρισης».

Ως τέταρτο Κριτήριο οι λογιστές έθεσαν την «Πολυπλοκότητα της Νομοθεσίας». Το πιο σημαντικό Υποκριτήριο αυτού του Κριτηρίου είναι η «Γραφειοκρατία» με τιμή βαρύτητας 0,044 ενώ με μικρή διαφορά ως προς την τιμή ακολουθεί το Υποκριτήριο «Συχνές αλλαγές νόμων και μη εφαρμογή τους» με βαρύτητα 0,042. Στην τρίτη θέση οι λογιστές κατέταξαν τα «Παράθυρα σε νόμους ή νόμιμες απαλλαγές» με τιμή βαρύτητας 0,035.

Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο σε αυτή την ομάδα οι λογιστές έθεσαν την «Άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων» με τιμή βαρύτητας 0,020.

Διάγραμμα 5.3.8: Βαρύτητα των Υποκριτηρίων του Κριτηρίου «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας»

5.4 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ, ΕΦΟΡΙΑΚΟΥΣ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣΤΕΣ

Αφού μελετήσαμε ξεχωριστά τους επιχειρηματίες, τους εφοριακούς και τους λογιστές, δηλαδή ποια είναι τα πιο σημαντικά, τα λιγότερο σημαντικά Κριτήρια και Υποκριτήρια για αυτούς, στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρηθεί να γίνει μια συγκριτική ανάλυση ανάμεσα στις τρεις αυτές ομάδες αναφορικά με τα Κριτήρια και τα Υποκριτήρια για να διαπιστωθεί ο βαθμός συμφωνίας ή μη μεταξύ τους.

Από τον πίνακα 5.4.1. και το αντίστοιχο διάγραμμα 5.4.1. διαπιστώνουμε ότι και οι τρεις ομάδες της έρευνας συμφωνούν ότι πρώτη αιτία φοροδιαφυγής και παραοικονομίας είναι η Υπερβολική Φορολόγηση. Η βαρύτητα της τιμής που η κάθε ομάδα έχει για αυτό το Κριτήριο

είναι για μεν τους επιχειρηματίες και λογιστές ακριβώς ίδια, 0,434 ενώ οι λογιστές έχουν δώσει λίγο χαμηλότερη τιμή 0,379.

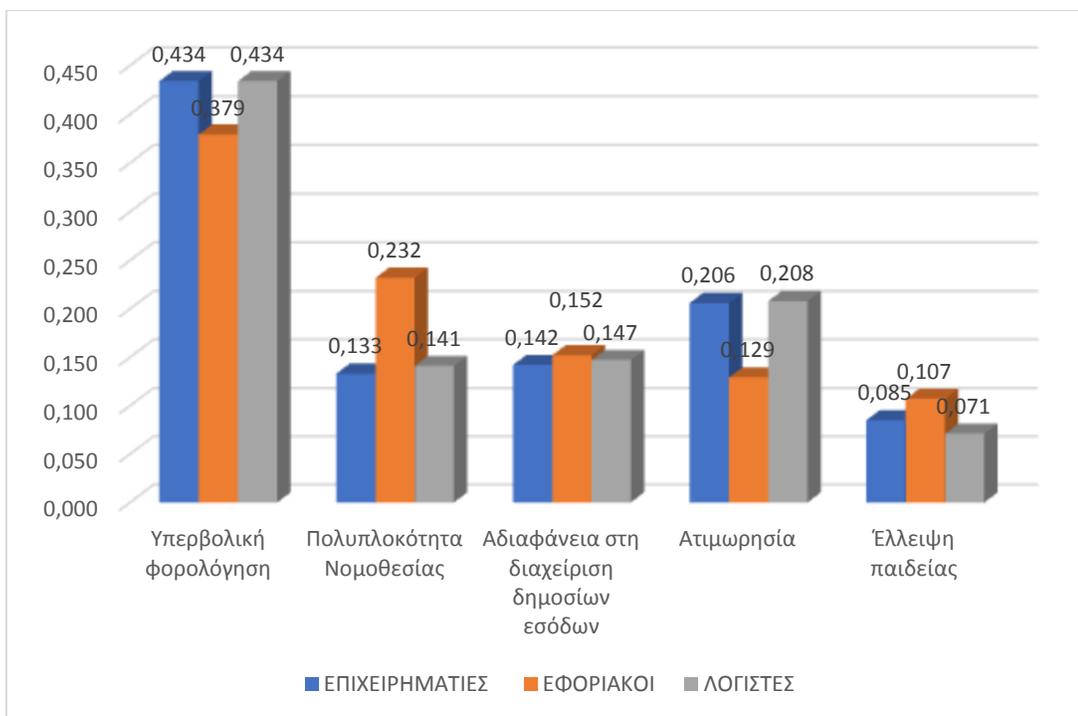
Διαφοροποιούνται όμως ως προς την δεύτερη αιτία που για τους επιχειρηματίες και λογιστές είναι η Ατιμωρησία με τιμή βαρύτητας σχεδόν ίδια (0,203 και 0,208 αντίστοιχα) ενώ για τους εφοριακούς είναι η Πολυπλοκότητα της Νομοθεσίας με τιμή βαρύτητας όμως μεγαλύτερη από ότι έχουν θέσει οι επιχειρηματίες και οι λογιστές, 0,232. Επίσης αυτό το Κριτήριο είναι τέταρτη αιτία για τους επιχειρηματίες και τους λογιστές.

Επίσης όλες οι ομάδες συμφωνούν ως προς την τρίτη αιτία φοροδιαφυγής και παραοικονομίας που είναι η Αδιαφάνεια στη διαχείριση των δημοσίων εσόδων. Οι επιχειρηματίες και οι λογιστές έχουν μικρή απόκλιση μεταξύ τους ως προς την τιμή βαρύτητας αυτού του Κριτηρίου (0,142 και 0,147 αντίστοιχα) ενώ οι εφοριακοί έχουν πιο υψηλή τιμή 0,152.

Τέλος, ως τη λιγότερη σημαντική αιτία όλες οι ομάδες συμφωνούν ότι είναι η Έλλειψη παιδείας με τους εφοριακούς να έχουν την μεγαλύτερη τιμή βαρύτητας (0,107), να ακολουθούν οι επιχειρηματίες με 0,085 και οι λογιστές με 0,071.

	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕ Σ	ΕΦΟΡΙΑΚΟ Ι	ΛΟΓΙΣΤΕ Σ
Υπερβολική φορολόγηση	0,434	0,379	0,434
Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας	0,133	0,232	0,141
Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων	0,142	0,152	0,147
Ατιμωρησία	0,206	0,129	0,208
Έλλειψη παιδείας	0,085	0,107	0,071

Πίνακας 5.4.1: Σύγκριση των Κριτηρίων των τριών ομάδων

Διάγραμμα 5.4.1: Σύγκριση των Κριτηρίων των τριών ομάδων

5.5 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ, ΕΦΟΡΙΑΚΟΥΣ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣΤΕΣ

ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΑ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ	ΕΦΟΡΙΑΚΟΙ	ΛΟΓΙΣΤΕΣ
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	1η	5η	1η
Άδικη Φορολογική κλίμακα	2η	1η	2η
Τεκμήρια φορολόγησης	3η	6η	5η
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	4η	17η	3η

Πίνακας 5.5.1: Σύγκριση των σημαντικότερων Υποκριτηρίων των τριών ομάδων

Παρατηρώντας τον παραπάνω πίνακα 5.5.1 διαπιστώνουμε ότι οι επιχειρηματίες και οι λογιστές συμφωνούν ως προς το πρώτο και δεύτερο Υποκριτήριο. Διαφοροποιούνται όμως οι εφοριακοί καθώς το Υποκριτήριο «Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης» το κατατάσσουν στην πέμπτη θέση σε αντίθεση με τους επιχειρηματίες και τους λογιστές που το έχουν κατατάξει στην πρώτη. Επίσης οι εφοριακοί κατατάσσουν στην πρώτη θέση το Υποκριτήριο «Άδικη φορολογική κλίμακα» ενώ οι άλλες δύο ομάδες το έχουν κατατάξει στη δεύτερη θέση.

Όλες οι ομάδες διαφοροποιούνται ως προς την τρίτη και τέταρτη αιτία φοροδιαφυγής. Πιο συγκεκριμένα οι επιχειρηματίες κατατάσσουν το Υποκριτήριο «Τεκμήρια φορολόγησης» που για τους εφοριακούς αποτελεί την έκτη αιτία ενώ για τους λογιστές την πέμπτη.

Επίσης ως τέταρτη αιτία οι επιχειρηματίες κατατάσσουν το Υποκριτήριο «Εξαγορά - Χρηματισμός («φακελάκι»)» το οποίο για τους εφοριακούς είναι η δέκατη έβδομη αιτία ενώ για τους λογιστές η τρίτη.

ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΑ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ	ΕΦΟΡΙΑΚΟΙ	ΛΟΓΙΣΤΕΣ
Κουλτούρα φορολογούμενων	19η	10η	17η
Μορφωτικό επίπεδο	19η	18η	19η
Μη Απολογισμός διαχείρισης	17η	16η	14η
Επιχειρηματική ηθική	16η	19η	18η

Πίνακας 5.5.2: Σύγκριση των λιγότερο σημαντικών Υποκριτηρίων και των τριών ομάδων

Σχετικά με τα λιγότερο σημαντικά Υποκριτήρια και οι τρεις ομάδες δεν συμφωνούν μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα οι επιχειρηματίες έχουν θέσει στην τελευταία θέση την «Κουλτούρα των φορολογουμένων» καθώς και το «Μορφωτικό επίπεδο»

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ύπαρξη της παραοικονομίας σημαίνει ότι τα επίσημα μέτρα της γενικής οικονομίας πρέπει να χρησιμοποιούνται με προσοχή. Ωστόσο τα μεγέθη τόσο της φοροδιαφυγής όσο και της παραοικονομίας δεν ελαττώνονται παρά τα μέτρα που έχουν παρθεί για την αντιμετώπισή τους. Βέβαια, η μέτρησή τους θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν είναι ακριβής καθώς υπάρχουν πολλές μέθοδοι που όμως πάντα ως προς κάτι θα υπολείπονται. Οι συνέπειες αυτών των φαινομένων είναι σημαντικές για όλους τους πολίτες, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν και θετικές συνέπειες από την ύπαρξή τους.

Τα αίτια που διατηρούν τόσο τη φοροδιαφυγή όσο και την παραοικονομία είναι λίγο πολύ τα ίδια. Έτσι άλλοι τονίζουν την ύπαρξη των υψηλών φορολογικών συντελεστών ενώ άλλοι εστιάζουν στη φορολογική ηθική του ανθρώπου. Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα σε λογιστές, επιχειρηματίες και εφοριακούς διαπιστώθηκε ότι κύρια αιτία φοροδιαφυγής και παραοικονομίας και για τις τρεις αυτές ομάδες είναι η υπερβολική φορολόγηση. Κατόπιν δεύτερη μεγάλη αιτία είναι για τους μεν επιχειρηματίες και λογιστές η ατιμωρησία που υπάρχει σε όσους φοροδιαφεύγουν, πράγμα που οδηγεί και τους συνεπείς φορολογουμένους στη σκέψη της φοροδιαφυγής, για δε τους εφοριακούς η πολυπλοκότητα της νομοθεσίας που καθιστά τους φορολογουμένους ανενημέρωτους. Επίσης και για τις τρεις ομάδες η λιγότερη σημαντική αιτία φοροδιαφυγής και παραοικονομίας είναι η έλλειψη παιδείας σχετικά με τη φορολογική ενημέρωση.

Όσο αναφορά τα υποκριτήρια του κάθε κριτηρίου αιτίας φοροδιαφυγής, από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι υπάρχει συμφωνία ως προς το πρώτο και δεύτερο σημαντικό υποκριτήριο ανάμεσα στους επιχειρηματίες και τους λογιστές. Αυτοί θέτουν αντίστοιχα τους υψηλούς συντελεστές φορολόγησης και την άδικη φορολογική κλίμακα που υπάρχει ως αιτίες φοροδιαφυγής και παραοικονομίας. Διαφοροποιούνται οι εφοριακοί θέτοντας ως πρώτη αιτία την άδικη φορολογική κλίμακα που για τους επιχειρηματίες και λογιστές αποτελεί το δεύτερο σημαντικότερο υποκριτήριο. Αντίθετα οι εφοριακοί κατατάσσουν τους υψηλούς συντελεστές φορολόγησης στην πέμπτη θέση που για τους επιχειρηματίες και τους λογιστές αυτό αποτελεί το σημαντικότερο υποκριτήριο.

Σχετικά με τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια και εδώ υπάρχει διαφωνία μεταξύ των τριών ομάδων. Συγκεκριμένα οι επιχειρηματίες θέτουν ως τη λιγότερη σημαντική αιτία την κουλτούρα των φορολογουμένων η οποία ωθεί σε φοροδιαφυγή που για τους εφοριακούς και τους λογιστές αυτή είναι στην δέκατη και δέκατη έβδομη θέση αντίστοιχα.

Οι εφοριακοί ωστόσο θέτουν ως τη λιγότερο σημαντική αιτία φοροδιαφυγής την επιχειρηματική ηθική που για τους επιχειρηματίες και τους λογιστές αυτή η αιτία είναι στη δέκατη έκτη και δέκατη όγδοη θέση αντίστοιχα. Οι λογιστές θέτουν ως τη λιγότερη σημαντική αιτία φοροδιαφυγής το μορφωτικό επίπεδο του φορολογουμένου που οι επιχειρηματίες το έχουν ως δεύτερη λιγότερο σημαντική αιτία ενώ οι εφοριακοί το κατέταξαν στην δέκατη όγδοη θέση.

Από τα αποτελέσματα αυτά γίνεται αντιληπτό ότι αναλόγως με το επάγγελμα που εξασκεί ο κάθε φορολογούμενος έχει και διαφορετική άποψη ως προς το ποια είναι η σημαντικότερη ή η λιγότερο σημαντική αιτία που ωθεί κάποιον στο να φοροδιαφύγει ή να ασκήσει δραστηριότητες της παραοικονομίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Βαβούρας, Ι., Κούτρας, Α. (1991). *Παραοικονομία. Η έκταση του φαινομένου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό*. Αθήνα: Παπαζήση.
- 2) Βαβούρας, Ι., Frey, B.S., Ginsburgh, V., Καραβίτη, Ν., Μανεσιώτη, Β., Mathews, K.G.P., Pelermann, S., Petsieau. P., Petersen, S., Πετρινώτη, Ξ., Pyle. D.J., Schneider, F., Σταμάτη, Γ., Thomas, J.J., Τσούχλου, Α., Weck-Hannemann, H., Welfens, M.J. &Welfens, P.J.J. (1990). *Παραοικονομία*. Αθήνα: Κριτική Α.Ε.
- 3) Καλυβιανάκης, Κ. (1993). *Φορολογικό καθεστώς, παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήση.
- 4) Καραγιωργας, Δ. (1981). *Δημόσια οικονομική 2: Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*. Αθήνα: Παπαζήση.
- 5) Κόλλια, Ηλιάνα. *ΙΕΡΑΡΧΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ (AHP) Ένα Μοντέλο Λήψης Αποφάσεων σε Συνθήκες Πολλαπλών Κριτηρίων*. Μεταπτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Πατρών, 2012.
- 6) Luis, G. Vargas, Joseph, M. Katz. *An overview of the Analytic Hierarchy Process and its applications* in European Journal of Operational Research 48 (1990).
- 7) Νεγρεπόντη-Δελιβάνη Μ. (1991). *Η οικονομία της παραοικονομίας στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήση.
- 8) Omkarprasad, S.Vaidya, Sushil, Kumar. *Analytic hierarchy process: An overview of applications* in European Journal of Operational Research, Volume 169, Issue 1, 16 February 2006, Pages 1-29.
- 9) Παυλόπουλος, Π. (1987). *Η Παραοικονομία στην Ελλάδα: Μία Πρώτη Ποσοτική Οριοθέτηση*. Αθήνα: IOBE.
- 10) Γάτσος, Ν. (2001). *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήση.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- 1) *Φοροδιαφυγή*, <https://el.wikipedia.org/wiki/Φοροδιαφυγή> Accessed 15/5/2017.

- 2) Chrysopoulos, Philip. «*Greece's 'Shadow Economy' Ranks First Worldwide at 21.5% of GDP, study shows*». 2017, <http://greece.greekreporter.com/2017/02/12/greeces-shadow-economy-ranks-first-worldwide-at-21-5-of-gdp-study-shows/> Accessed 28/7/2017.
- 3) Chrysopoulos, Philip. «*Underground Economy in Greece Is About One Quarter of GDP*». 2017 <http://greece.greekreporter.com/2017/05/18/underground-economy-in-greece-is-about-one-quarter-of-gdp/> Accessed 28/7/2017.
- 4) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-3185_en.htm Accessed 19/6/2017.
- 5) *Keep Talking Greece*, <http://www.keeptalkinggreece.com/2017/03/23/tax-evasion-in-greece-between-e11bn-e16bn-annually/> Accessed 20/7/2017.
- 6) *Tax evasion and corruption in Greece*, https://en.wikipedia.org/wiki/Tax_evasion_and_corruption_in_Greece Accessed 20/7/2017.